Ecologia – o şansă pentru mileniul trei

NATURA

Nr. 07 (353)

Iulie 2021

Publicaţie de ecologie, turism şi cultură

Director: Alecu Reniţă

Bogăția pe care n-avem dreptul să o pierdem. Peisaj de vară din ținutul Bălți. Foto: A.R.

OCHIUL AL TREILEA AL BASARABIEI

În amintirea marelui prieten al revistei NATURA, poetul Nicolae Dabija

Alecu RENIȚĂ

De acasă, din școală, încă de copil și adolescent, Nicolae Dabija a observat că cineva foarte hain și străin a răpit vederea Basarabiei natale, montându-i doi ochi de împrumut în locul celor dați de Dumnezeu. Acel cineva, care se băgase cu forța în viața rudelor și sătenilor, arestându-le oamenii dragi din familie, le vorbea tuturor, cu pistolul în mână, de misiunea salvatoare a „fratelui mai mare" de a-i ferici, cu orice preț, pe moldoveni. Realitățile pe care le descoperea tânărul Nicolae Dabija în anii '60 ai secolului trecut, erau total diferite de cele modelate de propaganda rusească și văzute, cu ochii de împrumut, de mulțimile îndoctrinate. La universitate, făcându-și prieteni pe cei mai talentați studenți din diferite localități, s-a convins că întreaga „Republică Sovietică Socialistă Moldovenească" fusese transformată într-o sală cu oglinzi deformate. Dar cum să tratezi miopia fraților tăi într-o împărăție roșie a orbilor?

Incontestabil, uriașa operă lăsată nouă drept moștenire este luminată de scânteia divină, dar ar fi o iluzie să considerăm că scrierile lui Nicolae Dabija curgeau de la sine, în afara gândirii sale și a universului său intern. Dimpotrivă: cuvintele, poeziile, poemele, articolele, textele își trăgeau sevele din sufletul lui de o sensibilitate liturgică, din apa neîncepută a Basarabiei demne și conștiente, din matricea eternă a neamului românesc, din izvoarele puternice concentrate în opera marilor noștri creatori. Ce altă explicație am putea găsi la proiectul lui de o viață, reținut de cenzură timp de un deceniu, și întitulat atât de clar și sugestiv – „Ochiul al treilea!?" Dincolo de țesătura fină a poeziilor adunate în cartea de debut se poate deslușì limpede programul propus de Nicolae Dabija generației sale – reîntoarcerea văzului răpit Basarabiei natale, reîntoarcerea frumuseții limbii lui Eminescu, a memoriei colective, a adevărului istoric, a conștiinței și unității naționale. El își îndeamnă frații de-un leat să dezlănțuie „ploaia cu semințe", care să aducă rodul luminii; îi cheamă pe cutezătorii din generația sa spre alte orizonturi, de unde pot privi lucrurile nevăzute, interzise de cerberii ideologici; le declară încrezut tuturor tinerilor porniți să-și vindece neamul de orbecăială că **„Dar ce-am văzut cu ochiu-al-treilea ieri/ va fi doar mâine cu adevărat."**

Mai întâi, o pleiadă strălucită de condeieri sfarmă tiparele impuse de regim, îmbrățișează crezul lui Nicolae Dabija și pun începuturile generației „ochiului al treilea". Scrierile înaintașilor Grigore Vieru, Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Anatol Codru, Vasile Vasilache își scutură petala peste masa debutanților și împreună cu acești ciudați și neînregimentați poeți, eseiști și publiciști, se fac breșe adânci în zidurile întunericului, lăsând să se vadă primele șuvițe de lumină.

Apoi, în mai 1986, Nicolae Dabija face al doilea pas – vine la săptămânalul „Literatura și Arta" împreună cu „ochiul al treilea". Mai port lângă inimă chipul tânăr și blând al poetului „cu pană de înger", care întruchipa bunătatea și cumințenia de veacuri a băștinașilor, îl mai aud cum rostea în tăcere o rugăciune adusă de acasă înainte de a semna pe orice număr sintagma „bun de tipar". Dacă cele câteva mii de numere îngrijite cu atâta evlavie de redactorul-șef ar putea să vorbească, am auzi o cutremurătoare mărturisire de dragoste dedicată limbii române și neamului românesc. S-ar mai cere să adaug că adevărurile din săptămânalul „Literatura și Arta", pecetluite cu sânge, spaime și jertfă în anii de renaștere și emancipare națională (1986-1991), care au trezit din somnul cel de moarte milioane de moldoveni sovietici, au fost emanate și scrise tot cu ajutorul „ochiului al treilea".

Înainte ca satele noastre deșteptate să inunde străzile Chișinăului, Nicolae Dabija a făcut penultimul pas și a găsit un loc între bustul lui Mihai Eminescu și monumentul lui Ștefan cel Mare, un loc unde fiecare moldovean sovietic venea, se dezicea de ochii de împrumut, și privea în istoria noastră națională cu „ochiul al treilea". Ei au văzut deopotrivă drama Basarabiei răstignite, Aleea clasicilor, dar și dreptul lor legitim de a fi liberi și împreună cu tot neamul românesc. Limba română, Alfabetul latin, Tricolorul, Independența față de Rusia imperială și reîntregirea Țării făceau parte din proiectul de o viață al lui Nicolae Dabija, lansat în 1975 sub numele de „ochiul al treilea". Visa neîntrerupt în poeziile de dor, se ruga în poeme pentru fiecare rătăcit, se zbătea din răsputeri să ne scoată din pustiu, dorea amarnic să prindă Ziua, când românimea de pe ambele maluri ale Prutului, se va prinde în „Hora Unirii." Reîntregirea e partea cea mai însemnată din testamentul lui Nicolae Dabija lăsat urmașilor, e parte din datoria noastră față de un mare român, care ne-a reîntors vederea.

Timpul ne îndeamnă să-l apreciem și să-l vedem pe Nicolae Dabija și opera sa imensă – cu ochiul al treilea – ochiul deșteptat al Basarabiei natale și al României reîntregite.

Experiențe inedite: cu caiacul pe Nistru și Răut

Ludmila HIȚUC

Ce poate fi mai frumos, decât un weekend petrecut pe Nistru sau Răut, plutind pe caiac și admirând peisajele pitorești? Indiferent de faptul că nu poți vâsli, acest mijloc acvatic de deplasare îți garantează securitatea, și în plus mai primești și o vestă de salvare.

În ultima perioadă kayaking-ul (din fr. kayak, cu terminația eng. - ing) a devenit o activitate mai populară și tot mai multe familii optează pentru o astfel de metodă de a petrece weekendul. De asemenea, caiacul oferă experiențe memorabile, ce permit să admiri natura dintr-un alt unghi de vedere. Iar când obosești să vâslești, este suficient să te oprești și să admiri peisajul din jur. De acest lucru s-au convins participanții la Festivalul dedicat Zilei Mediului, organizat de către Asociația Jurnaliștilor de Mediu și Turism Ecologic, care, după două acțiuni de salubrizare pe malurile râurilor Nistru și Răut au primit ca răsplată câte o tură cu caiacele, oferită de echipa Kayakingtours.md.

Nistrul inspiră sentimentele de recunoștință față de natură

Aventura a început cu o instruire privind siguranța pe apă și reguli pentru utilizarea caiacului: cum intri și ieși în caiac; cum vâslești corect; cum manevrezi la stânga-dreapta. După acest instructaj, echipele și-au ocupat caiacele și au pornit într-o aventură cu totul nouă pentru ei.

Înainte să ajungem la Nistru, meteorologii au prognozat ploi, dar spre marea noastră uimire, timpul ne-a fost aliat. Expediția a început de la Hidrocentrala Dubăsari, iar destinația finală a fost satul Coșnița.

Parcurgând o distanță de circa 14,5 km pe apele Nistrului, am rămas fascinați de natura și peisajele spectaculoase, de localnicii ce pescuiau în liniște pe malul fluviului, de păsările observate - cocostârci, rațe sălbatice, două lebede care pluteau în căutarea hranei - dar și multe alte viețuitoare acvatice.

Emoțiile au cuprins toți participanții, chiar dacă unii nu se cunoșteau, au legat prietenii – pe apă altă opțiune nu-i, ori faci echipă, ori eșuezi. Mihaela Peștereanu, una dintre colegele de drumeție, avea să exclame: „Am admirat priveliști splendide de-a lungul râului, care ne inspiră sentimentele de recunoștință pentru faptul că natura ne dăruiește atât de multe!”.

Plimbarea cu caiacul a fost experiență memorabilă și pentru altă membră a echipei, Irina Goncearenco, care a rămas impresionată de peisajele unice și apa cristalină.

O combinație frumoasă de efort fizic, meditație, contact cu natura și lucru în echipă – avea să remarce și Mihai Brașovean, care spune că a combinat plăcutul cu utilul participând la salubrizare și apoi savurând peisajele Nistrului.

Răutul ca destinație de relaxare

Răutul a fost o locație mai dificilă pentru noi. Specificul acestuia, inclusiv prin lățimea mai mică în comparație cu cea a Nistrului, a provocat obstacole minore, precum tamponarea cu alte caiace. Râul Răut a solicitat un grad mai înalt de concentrare, dar ne-a oferit un spectru de emoții.

Kayaking-ul pe Răut ne-a oferit un alt unghi de vedere al Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”, o priveliște frumoasă a mănăstirii rupestre Butuceni, stâncile abrupte ce emanau o întoarcere în trecutul strămoșilor noștri, aducându-ne aminte de istoria acestui loc.

Alexandru Hițuc a urcat în caiac pentru prima dată, pe râul Răut: „Mi-a plăcut, multă adrenalină, mai ales când ești singur în caiac și dirijezi procesul. Mi-a plăcut foarte mult să admir natura Complexului Cultural-Natural „Orheiul Vechi”.

Olivia Cucoș a fost de aceeași părere: „O experiență frumoasă! Deși îmi era frică să nu ne răsturnăm, totul a trecut cu bine. Cu vâsla am simțit că Răutul nu este atât de adânc și asta mi-a creat o stare de siguranță. Merită să încercați măcar odată, o să trăiți niște momente de neuitat!”.

Kayaking - mai mult decât sport

Este cunoscut faptul că în Republica Moldova kayaking-ul era perceput mai mult ca un tip de sport: pe timpuri au existat secții de caiac-canoe pentru copii, și astăzi mai sunt câteva. Avem și un campion mondial la caiac-canoe: Nicolae Juravschi, acum președinte al Comitetului Național Olimpic și Sportiv din Republica Moldova. Dar această ramură a fost mereu dedicată unui cerc restrâns de oameni - pentru cei inițiați și membri de club, iar numărul de caiace era, de obicei, foarte limitat.

Alexandru Gutsaga, fondatorul Kayakingtours.md, este de părere că această ocupație reprezintă o metodă de relaxare, dar și de a vedea locuri unice, vizitate de foarte puțini oameni.

„Înainte de Kayakingtours.md, mă ocupam cu dezvoltarea turismului în Republica Moldova. Am înțeles că oamenii care vin la noi nu vor doar să se cazeze și să mănânce, ci vor experiențe. Întrucât nu avem aici nici munți, nici mare, mi-a venit ideea să facem kayaking. Am început cu un număr foarte mic de caiace, iar acum am crescut: putem pune pe apă până la 200 de oameni dintr-o singură dată. Metoda cu tururile ghidate am preluat-o din Lituania, una din primele țări din lume cu cel mai dezvoltat kayaking la moment din Europa”.

Kayaking-ul înseamnă multă expunere la soare, iar aceasta am înțeles-o pe propria piele. Oricine planifică un weekend pe caiace trebuie să țină cont de următoarele lucruri: costum de baie și cremă de protecție solară, pentru un bronz frumos. Și invers, dacă dorești să te protejezi de soare, trebuie de luat o cămașă cu mâneci lungi și pantaloni lungi, iar pălăria sau chipiul sunt esențiale pentru a nu face insolație. Mai trebuie și încălțăminte confortabilă pentru a intra în apă, căci pentru a ajunge în caiac trebuie să pășești chiar pe buza apei.

Deși caiacele au fost create inițial de către inuiți cu multe mii de ani în urmă pentru vânătoare și pescuit, în prezent umanitatea s-a convins că practicarea acestui sport în natură are multe beneficii. Pe lângă efectele pozitive asupra corpului, o plimbare cu caiacul este momentul perfect pentru a profita de soare, de apă și de peisaje!

Kayaking-ul merită a fi valorificat, iar potențialul sportiv și cel turistic îl face atractiv pentru toate vârstele.

VALEA CIORNEI

Vadim ȘTERBATE

Pe lângă defileurile impresionante create de afluenții Prutului, sunt și văi mărețe săpate de râulețele care curg spre Nistru. Și dacă cele ale Răutului sunt mai cunoscute, mai ales dacă ne referim la „Orheiul Vechi”, atunci văile pitorești ale râulețelor mici sunt știute mai mult de localnici. Una dintre acestea începe la ieșirea din orașul Șoldănești și continuă până lângă Rezina, pe malul Nistrului. Cel care a creat defileul este Ciorna, râuleț mic și abia vizibil pe hărți. Se zice că la început acest loc se numea Valea Neagră sau Valea lui Negrea, apoi a fost creat aproape de Nistru satul cunoscut azi ca Ciorna și tot așa i-au spus și pârâului care se varsă acolo în fluviul acesta.

În funcție de cât timp aveți și cât de rezistenți sunteți, puteți opta pentru una dintre cele două căi. Prima, dacă aveți ziua întreagă la dispoziție, mergeți pe jos de la Șoldănești, urmând malul Ciornei, până ajungeți aproape de Uzina de Ciment de la Rezina. A doua, pentru cei în criză de timp, dar care vor să ajungă direct în inima defileului Ciornei, mergeți cu mașina până la fosta carieră dintre satele Lipceni și Păpăuți, deși e un drum de țară, este accesibil.

După ce admirați din acest colț satul Glinjeni, coborâți jos pe poteca ce duce spre calea ferată. Treceți pe lângă o mină părăsită și ajungeți la drumul de fier, popular cândva și aproape părăsit astăzi. Din când în când, dacă-și mai face loc pe aici vreo locomotivă singuratică sau vreun tren cu câteva vagoane. Pe fundul văii Ciornei, stâncile par niște piscuri imense deasupra cărora sunt mai multe așezări omenești.

Lângă Mateuți apare un pod deasupra Ciornei, aici pârâul trece din partea dreaptă a căii ferate, după cum a curs până acum, în stânga ei. Apa acestuia nu doar se vede, ci și se aude, trecând grăbită peste niște bolovani așezați în calea sa. Amatorii de păsări pot vedea aici șorecarii comuni.

Cândva mai multe mori de apă erau presărate pe malurile Ciornei, iar astăzi despre ele a rămas doar amintirea. Peisajele de aici merită să fie văzute măcar o dată.

Distanța de la Chișinău: 108 km

Orașe apropiate: Șoldănești – 9 km, Rezina – 17 km

Atracții turistice în regiune: Buncărul sovietic din Olișcani (19 km), Mănăstirea Saharna (25 km)

Cartea „99 de atracții turistice din Republica Moldova” poate fi procurată din librării sau de pe www.bookstore.md.

NOTA BENE: *Turiștii trebuie să aibă încălțăminte comodă pentru o excursie în sânul naturii, să-și ia rezerve de apă și să fie atenți când se deplasează pe marginile stâncilor!*

CONCURS

SATELE MOLDOVEI

Dragi cititori,

Imaginea publicată la concurs în numărul trecut a fost recunoscută de Nadia Grecu, cititoare a versiunii PDF a revistei. Este vorba de bisericuța construită de părintele Sevastie Bastovoi în satul Oricova, r. Călărași.

Concursul continuă, astfel că aveți șansa de a recunoaște din ce localitate este imaginea alăturată. Scrieți-ne răspunsul (prin e-mail sau prin poștă), până la data de 5 august 2021, cu denumirea mesajului „Concurs”.

Premiul oferit - o traistă de bumbac.

P. S. Câștigătorii sunt așteptați după premiu la redacție.

STOP activităților distractive barbare din ariile protejate

Tururi pe motociclete cu ataș în Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”

Promontoriul de la Trebujeni al Complexului Orheiul Vechi, cu statut protejat de rezervație istorico-culturală și naturală, inclus în cadrul Parcului Național Orhei, este distrus prin activități recreaționale ilegale și barbare, se arată într-o declarație semnată de peste 100 ONG-uri, membre ale Platformei Naționale a Forumului Societății Civile din Parteneriatul Estic și alte organizații obștești.

De Ziua Mediului, în cadrul drumeției pe traseul Trebujeni-Furceni, echipa Asociației Jurnaliștilor de Mediu și Turism Ecologic a surprins unități de transport cuadricicluri care fac tururi distractive prin aria protejată de stat, punând în pericol flora și fauna rezervației, distrugând masivele de calcar și versanții pitorești ai râului Răut.

După publicarea imaginilor, mai mulți cetățeni au semnalizat și alte activități contrare legii și cu impact distructiv asupra peisajului din acest areal: tururi pe motociclete pe versanții fragili, escaladarea malurilor stâncoase cu unități de transport cu „gheare”, extragerea pietrei din malurile stâncoase.

Aceste activități sunt contrare statutului de arie protejată și trebuie curmate neîntârziat, altfel riscăm a pierde definitiv peisajul și speciile rare din Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”, dar și din alte arii naturale protejate de stat.

Prin Constituție (art. 37, alin. (1)) se garantează că fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive, iar art. 59 din Constituție stabilește obligația fiecărui cetățean de a proteja mediul înconjurător, conserva și ocroti monumentele istorice și culturale.

La fel, art. 98 din Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat nr. 1538 din 25.02.1998, prevede sancționarea persoanelor pentru folosirea ariilor naturale protejate în alte scopuri decât în cele prevăzute de lege, deteriorarea sau distrugerea ariilor naturale protejate, precum și organizarea și desfășurarea neautorizată de activități economice, de turism și agrement.

Respectiv, persoanele fizice și juridice sunt obligate să repare daunele și prejudiciile produse prin încălcarea prevederilor legale privind protecția mediului înconjurător în modul și mărimile stabilite de legislație.

De menționat că pe teritoriul Parcului Național și Rezervației pot fi găsite specii vegetale rare pe plan regional și european, multe plante de aici figurând în Cartea Roșie a Republicii Moldova, listele roșii ale țărilor limitrofe (România și Ucraina) și în Lista Roșie a Europei. De asemenea, se găsesc specii de reptile și amfibieni în pericol de dispariție.

Rezervația are statut de sit cultural-natural de importanță națională, stabilit prin art. 6 al Legii nr.251-XVI din 4 decembrie 2008 privind constituirea Rezervației cultural-naturale Orheiul Vechi, cuprinde în totalitate teritoriul comunei Trebujeni, inclusiv satele Trebujeni, Butuceni și Morovaia, ariile naturale protejate „Trebujeni” și „Jeloboc-Furceni”, masivele păduroase „Pădurea Țiganca”, „Pădurea Bacota”, defileul râului Răut cu defileurile adiacente, complexele istorico-arheologice din zonă etc.

În context, în temeiul art. 98 din Legea 1538/1998 și art. 89, 91 al Legii nr. 1515/1993, semnatarii solicită Guvernului și tuturor autorităților responsabile:

- stoparea imediată a activităților „motorizate” de divertisment cu factor distructiv asupra stâncilor, florei și faunei din arealul rezervației protejate și calcularea prejudiciului cauzat mediului;
- de asemenea, se atrage atenția reprezentanților mass-media de a nu promova prin TV și alte materiale media, agenții economici care, prin activitățile lor, își bat joc de patrimoniul natural și pun în pericol de distrugere totală a rezervațiilor peisagistice, care sunt mândria R. Moldova.

Tururile ilegale pe mașini „cu gheare” mutilează peisajul de la Orheiul Vechi și decimează biodiversitatea de importanță națională și europeană

ORHEIUL VECHI: un muzeu în aer liber ce trebuie protejat

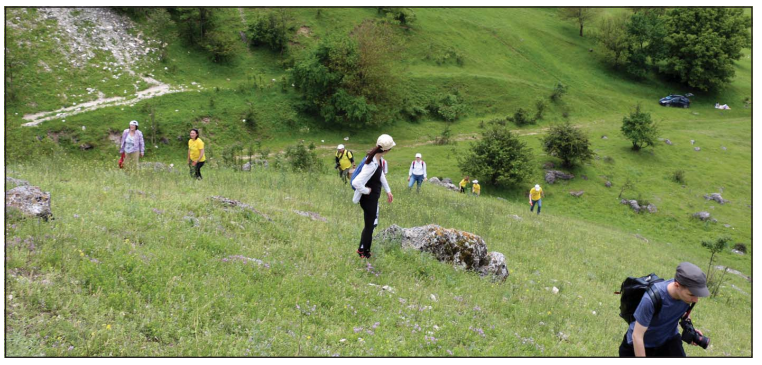

Rezervația cultural-naturală Orheiul Vechi reunește un important patrimoniu cultural, arheologic și natural, fiind o locație renumită pentru peisajele speciale, cadrul arheologic de excepție, habitatul rural tradițional, originalitatea etnografică și diversitatea speciilor de floră și faună care discret își îndeplinesc importantele funcții în menținerea echilibrului ecologic și evoluția mediului înconjurător.

Având o suprafață de 4978,99 ha, această rezervație are un statut special și constituie cel mai important sit cultural din Republica Moldova, aflându-se și în procesul de nominalizare pentru a fi înscris în Lista Patrimoniului Mondial al UNESCO.

Potențialul istoric al acestei rezervații este reprezentat de complexul muzeal Orheiul Vechi, ce cuprinde câteva zeci de hectare ale orașului medieval Orhei (sec. XIII–XVI), denumit ulterior Orheiul Vechi și două promontorii mari (Peștera și Butuceni), la care se alătură trei promontorii adiacente mai mici (Potarca, Selitra și Scoc). Pe teritoriul acestor promontorii se află ruinele unor fortificații, locuințe, băi, lăcașuri de cult (inclusiv mănăstiri rupestre) atât din perioada tătaro-mongolă (sec. XIII–XIV), cât și moldovenească (sec. XV–XVI). Dovezile istorice arată că pe acest teritoriu a existat orașul Shehr al Jedid, care a fost reședința conducătorului Hoardei de Aur, Abdallah han, în perioada 1363–1365.

Potențialul natural al Rezervației cultural-naturale Orheiul Vechi este foarte complex și e reprezentat de rezervația peisagistică Trebujeni (500 ha) și masivele de pădure din fondul silvic național. De asemenea, rezervația este caracterizată de peisaje de stâncărie, acvatice, de luncă și cele agricole.

Relieful din această rezervație este unul complex, care îmbină structuri geologice sarmațiene vechi de circa 13 milioane ani cu roci argiloase de circa 1,8 milioane – 10 mii ani, care sunt toate acoperite de soluri de cernoziom formate în ultimii 8 mii ani. Rezervația păstrează sedimente geologice și vestigii arheologice ce ilustrează procese naturale și culturale consumate în timpuri străvechi. Elementul geomorfologic de bază este valea râului Răut, care are o formă de defileu și chei și este secționată de multe văi abrupte, apărute ca urmare a proceselor fluviale. Pe lângă aceste văi, geomorfologii au identificat câteva forme de relief absolut unice pentru Republica Moldova – dolinele, uvalele și câteva formațiuni de carst conic. Stâncile care formează canionul ating în medie altitudinea de circa 100–130 m.

Pe teritoriul acestei rezervații pot fi găsite specii de faună rară pe plan regional și european, multe plante figurând în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în Lista Roșie a Europei. Varietatea compoziției floristice include aproximativ 500 specii de plante, dintre care 69 specii de plante rare. Cinci specii: feriga de stâncă *(Asplenium ruta-muraria)*, drobișorul *(Genista tetragona Besser)*, șiverechia *(Schivereckia podolica (Besser) Andrz.)*, dedițelul *(Pulsatilla grandis Wend)* și crinul de pădure *(Lilium martagon L.)* figurează în Lista roșie a Europei. O altă specie importantă este și laleaua pestriță *(Fritillaria meleagroides)*.

Fauna rezervației este și ea foarte diversă, aici putând fi întâlnite specii de mamifere, păsări, reptile și insecte emblematice pentru Republica Moldova. Herpetofauna este reprezentată de șarpele lui Esculap *(Zamenis longissimus)*, șarpele cu abdomen galben *(Coluber jugularis)* și șarpele de alun *(Coronella austriaca)* – toate fiind în pericol de dispariție. Amfibienii sunt reprezentați de 6 specii de broaște, dintre care broasca-săpătoare-brună *(Pelobates fuscus)* este inclusă în Cartea Roșie a Republicii Moldova.

Pajiștile din apropierea albiei Răutului reprezintă locul unde mai pot fi găsite populații de popândău pătat *(Spermophilus suslicus)* – o altă specie periclitată la nivel european. Mamiferele carnivore precum jderul de pădure *(Martes martes)*, jderul de piatră *(Martes foina)* și pisica sălbatică *(Felis silvestris)*, dihorul de stepă *(Mustela eversmannii)*, nevăstuica *(Mustela nivalis)* sau bursucul *(Meles meles)* găsesc malurile stâncoase ale versanților Răutului, dar și pădurile de platou, foarte primitoare și prielnice pentru viețuire și conviețuire. Mamiferele copitate, precum căprioarele *(Capreolus capreolus)* și mistrețul *(Sus scrofa)*, se arată rar din cauza activității recreaționale intense și a lucrărilor de amenajare forestiere. Peșterile, grotele și cavitățile din malurile stâncoase ale canionului ce străbate Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi” reprezintă locuri unde diverse specii de lilieci își găsesc condiții potrivite de adăpost.

Prin urmare, rezervația cultural-naturală Orheiul Vechi reprezintă un muzeu în aer liber, ce reunește importante exponate ale istoriei, culturii și naturii din Republica Moldova. Toate aceste resurse sunt deosebit de importante, iar conservarea și perpetuarea acestora este necesară – din acest motiv trebuie să înțelegem că această arie protejată nu trebuie să fie un parc de distracții sau o zonă de agrement pusă la dispoziția noastră sub orice formă.

Considerăm că instituțiile abilitate ale statului sunt datoare să curme, nu să justifice abuzurile în lanț. Sperăm să se intervină prompt pentru a păstra pe vecie comorile de la Orheiul Vechi.

Ana APINTEI

Iarăși gunoi la Costești... și nu doar

Salubrizarea pe malul Nistrului, la Hidrocentrala Dubăsari

După vara 2020, când din cauza restricțiilor pandemice locuitorii R. Moldova nu au putut pleca la odihnă peste hotare și au invadat locurile pitorești, lăsând munți de gunoi, se pare că scenariul inculturii se repetă și în vara 2021.

La redacție au ajuns semnale repetate că la Costești-Stânca din nou este invazie de petrecăreți, care lasă mormane de deșeuri – de la sticle și veselă de unică folosință, la pungi și resturi menajere. Din păcate, de reglementarea odihnei nu se ocupă nici autoritățile locale, nici cele naționale, or, acolo este și zona de frontieră. Nici nu este de mirare, odată ce nici statutul zonei nu este clar definit, oscilând între delimitări, fie de către instituțiile statului, fie de către cele locale.

Poate ar fi cazul să mai treacă cu verificările Inspectoratul pentru Protecția Mediului?

Maluri pline de gunoi sunt și în zona Nistrului. Pe distanța de nici 1 km de la Hidrocentrala Dubăsari, participanții la Festivalul Ziua Mediului Moldova 2021 au adunat, pe durata unei ore de salubrizare, o remorcă cu gunoi. Și pe malul Răutului, de la Trebujeni la Butuceni situația nu e mai bună - participanții la Ziua Mediului au remarcat că aici gunoiul plutește direct pe apă. Pe parcursul a două ore și aici au fost umpluți o duzină de saci, în special cu plastic și sticlă.

Între timp, la nivel international, peste 300 milioane de oameni participă la campania globală #PlasticFreeJuly2021. Inițiativa încurajează fiecare cetățean să se implice în reducerea utilizării plasticului, pentru a crea în comun o planetă mai curată și mai sănătoasă.

„În anul 2019 au fost generate 627,2 mii tone de deșeuri, din care 534,4 tone sunt deșeurile periculoase. Cea mai mare parte o constituie deșeurile municipale – 528,2 mii tone, urmate de deșeurile din ambalaje – 39,4 mii tone, deșeuri care provin de la stațiile de epurare a apelor reziduale – 25,2 mii tone, deșeurile din sectorul agroindustrial – 16,9 mii tone și în cantități mai mici din alte activități”, arată datele prezentate de către agenții economici prin sistemul informațional automatizat „Managementul deșeurilor” (SIA MD), analizate de Laboratorul pentru deșeuri din cadrul Agenției de Mediu.

Plasticul are efecte directe asupra sănătății omului, din cauza dioxinelor obținute prin incinerarea plasticului: la niveluri scăzute are efecte cardiovasculare, diabet și modifică compoziția sângelui; se acumulează în ficat și grăsime, alterează funcția celulelor și afectează activitatea hormonală; copii prin consum de lapte matern ce conține dioxine pot avea probleme neurologice.

Pentru a reduce cantitatea de deșeuri, inclusiv când mergeți în natură, alegeți produsele neambalate în plastic; folosiți pungi reutilizate; luați deșeuri produse acasă și lăsați locul mai curat decât l-ați găsit.

Lilia CURCHI

Cine-a poluat Bâcul? Oful oamenilor de la Bucovăț

Astăzi este greu de crezut că râul Bâc, format din apă menajeră, detergenți, sticle de plastic, fertilizanți chimici și alte deșeuri, acum 30-50 de ani avea pește, apă curată, iar copiii mergeau să se scalde în el.

Afluent de dreapta al fluviului Nistru, Bâcul „curge" pe o lungime de 155 km, inclusiv prin capitală. În drumul său, trece și prin orașul Bucovăț, raionul Strășeni.

„Să încălțați ciubote, că altfel nu va fi posibil să ajungeți la mal", ne-a preîntâmpinat activistul local, Sergiu Vulpe, directorul Gimnaziului Bucovăț, pe care l-am rugat să ne facă o excursie pe malul râului Bâc. Datorită ploilor din ultima perioadă, am avut norocul să-i văd înfățișarea de râu, nu doar stuf și gunoaie.

Activistul local Sergiu Vulpe se arată nedumerit de inacțiunea inspectorilor de mediu, banuindu-i că sunt „influențați de puterea banului"

„Din 2012, din proprie inițiativă, practicăm acțiuni de curățare a deșeurilor de pe râul Bâc, împreună cu tinerii localității. Până în 2015 am făcut aceste acțiuni de două ori pe an, apoi am făcut o pauză de doi ani jumătate din cauza unor neînțelegeri cu administrația publică locală. Într-un final, am ajuns la un consens cu APL, căci, inevitabil, aveam nevoie de sprijin - pentru mănuși, saci de gunoi și transportul pentru deșeuri", își amintește Sergiu Vulpe.

Dacă la început veneau câte 15-20 de tineri, în special elevi, acum numărul participanților s-a dublat. La acțiunile de salubrizare se adună, în special, deșeurile din plastic, dar și altele, periculoase pentru mediu.

Sergiu Vulpe a practicat și acțiuni de informare. „La școală am împărțit pliante - copiii, mergând acasă, au discutat cu părinții despre cât de important este râul pentru localitate. Eu cred că ar fi bine ca începând cu grădinițele să fie introduse discipline obligatorii cu privire la ecologie și protecția mediului și atunci vom crește o generație responsabilă. Iar pentru a scăpa de nepăsarea oamenilor - să fie schimbată legislația la capitolul amenzi pentru poluare", este de părere activistul și directorul gimnaziului Bucovăț, Sergiu Vulpe.

Ce spun localnicii

Despre vecinii lor, spun că își spală automobilele pe malul râului, aruncă gunoiul pe mal și în apă și apoi spun că nu au de ce să plătească pentru evacuarea deșeurilor.

„Să nu căutăm răspunsul în altă parte, decât în noi înșine. Cândva am implementat proiectul „Soarta râurilor mici este în mâinile noastre". Am văzut dezastrul din fiecare curte, din fiecare punct de vinificare, hambar, grajd cu reziduuri de la bovine - toate deșeurile erau aruncate în Bâc", își amintește Elizaveta Suciu, fondatoarea Clubului Ecologic, profesoară de biologie și chimie în Gimnaziul Bucovăț.

De-a lungul râului, nu se respectă zona de protecție - „la noi oamenii au fost într-atât de lacomi după '89 încoace, încât au considerat că pot lua și râurile să le prelucreze", spune Elizaveta Suciu.

Gunoiul „inundă" malurile râului Bâc la Bucovăț

Andrei Rău, un alt localnic de la Bucovăț, astăzi albit la tâmple, de copil cunoaște Bâcul. Zice că îl doare sufletul când vede râul. „Într-o zi, am organizat benevol o acțiune de curățare, nu am așteptat de la nimeni ajutor, am chemat excavatorul să încarce gunoiul. Le spun oamenilor să nu arunce, dar nimeni nu ascultă", se tânguie localnicul, concluzionând că doar prin amenzi se poate de disciplinat lumea.

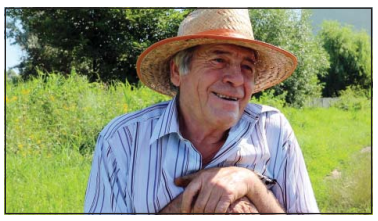

„Nu folosesc apa din Bâc, râul are perioade când seacă cu totul, cineva îl oprește din regiunea Călărași și irigă cu el, iar la noi nu vine niciun gram de apă", afirmă un alt localnic, Constantin Luchian.

„Oamenii au dus râul la așa stare - revarsă ape uzate de la întreprinderile de pe maluri. Aș propune să fie investigat cine aruncă apele uzate, de la ce întreprinderi și de stopat acest lucru; oamenii să nu arunce gunoiul în apropierea râului; să fie organizate de 2-3 ori pe an acțiuni de salubrizare", este de părere și localnica Ecaterina Malai.

Bâcul cu spume

La căderea apei într-un prag al râului Bâc, la Bucovăț, am remarcat o spumă densă și persistentă.

Unii localnici spun că este din cauza detergenților și a apelor uzate revărsate de către întreprinderile din apropierea râului. De asemenea, mulți își spală mașinile cu apa din râu, utilizând detergenți. Primara orașului Bucovăț, Mariana Dîmcenco, declară că referitor la întreprinderi însă, presupunerea este puțin eronată: „Absolut nimeni n-are scurgere directă spre râul Bâc. Eu personal am verificat întreprinderea „Codru" - ea este în proces de construcție a unei stații de epurare. La Întreprinderea de Produse Cerealiere Bucovăț, se cresc porci și cândva, până să-mi iau mandatul de primar, într-adevăr era o țeavă spre apele pluviale prin care mai demult se întâmpla să se scurgă resturile menajere. Acum însă, dacă mergem la fața locului, această țeavă este utilizată strict pentru apele pluviale. La moment nu văd niciun agent economic care să verse apele reziduale în râul Bâc. Noi am întreprins o serie de acțiuni, am avertizat persoanele să nu arunce gunoaie pe marginea râului, câțiva au primit amenzi", spune primara de Bucovăț, Mariana Dîmcenco.

Ce spun specialiștii

Potrivit rapoartelor Agenției de Mediu, de la începutul anilor 2000, situația râului Bâc se înrăutățește din ce în ce mai grav. Principalele cauze sunt extinderea sectorului gospodăresc, dar și poluarea industrială, activitatea economică - detergenți, spălarea utilajului.

Am solicitat de la Agenția de Mediu datele privind calitatea apei râului Bâc, pentru anii 2019 și 2020, iar pentru a putea determina clasa de calitate ne-am adresat după comentariu către dna doctor în chimia analitică din cadrul Institutului de Ecologie și Geografie, Maria Sandu.

„După clasa de calitate a apei râului Bâc, prevalează apa poluată și foarte poluată. Din cele 46 de rezultate ale parametrilor fizico-chimici prezentați, după 8 (17,4%) parametri apa corespunde clasei I de calitate (foarte bună), după 5 parametri (10,9%) - apa este de clasa II de calitate (bună), după 6 parametri (13,0%) - apa este de clasa III de calitate (poluată moderat). Alți 8 parametri (17,4%) ne arată că apa este de clasa IV de calitate (poluată) și după 19 parametri (41,3%) - cei mai mulți - apa este de clasa V de calitate (foarte poluată)", spune dr. Maria Sandu.

De asemenea, analizând datele vedem că, „capacitatea de autoepurare a apei r. Bâc, în diferite secțiuni de monitorizare, este de la medie (or. Strășeni, aval, și s. Gura Bâcului, aval), la mică (mun. Chișinău, aval) și foarte mică (mun. Chișinău, amonte)", a remarcat Maria Sandu.

Anatolie Puțuntică, coordonatorul unui proiect ce urmărește modificările componentelor de mediu din bazinul hidrografic Bâc sub impactul antropic, remarcă mai multe cauze de poluare a apelor Bâcului. La Bucovăț este un nod feroviar, dar și unul auto rutier, care generează un grad sporit de poluare; Lacul de acumulare Ghidighici, construit pe albia Bâcului, are o rată înaltă de colmatare și toate substanțele care vin cu apa poluată se sedimentează în nămolul acestui lac. De asemenea, un grad mare de poluare a râului îl au comunele mari, precum Cojușna, amplasată pe un afluent al Bâcului, cu același nume Cojușna. La precipitații mari, apele acestui afluent spală grădinile multor gospodării casnice, unde se găsesc o sumedenie de cotețe, iar concentrația de amoniu sporește poluarea. Dacă în anii 90-2000-2010 segmentul cel mai populat era în aval de Chișinău, astăzi situația se agravează și în segmentul amonte de Chișinău (Strășeni, Călărași).

„Paralel cu dezvoltarea sistemelor de apeduct, să se lucreze și la sistemul de evacuare a apelor uzate, să avem stații de tratare, de epurare. Este nevoie de un management integral al apei, nu numai să preluăm apă curată, dar și să deversăm ape curate. Dar să nu uităm și de educarea cetățenilor și a tinerii generații", accentuează dr. Anatolie Puțuntică.

Ce spune legea

În Republica Moldova, pedeapsa majoră pentru poluarea apei este stipulată prin articolul 229 al Codului Penal. Aceasta presupune amendă în mărime de 650-1150 unități convenționale sau închisoare de până la 5 ani pentru persoana fizică și amendă în mărime de 2000-4000 unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pentru persoana juridică.

Amenda se aplică în cazurile de infectare sau altă impurificare a apelor de suprafață ori subterane cu ape uzate sau cu alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii sau sănătății populației ori a provocat decesul persoanei.

Ludmila HIȚUC

Asociația Jurnaliștilor de Mediu și Turism Ecologic este beneficiara Programului de Granturi Locale al Uniunii Europene (UE) și implementează proiectul „Responsabilizare prin informare în localitățile codrene" în raionul Strășeni.

Programul de Granturi Locale este lansat în baza Cadrului Unic de Sprijin a UE, acordat pentru Republica Moldova (2017-2020) din cadrul Instrumentului European de Vecinătate, prin intermediul proiectului „Abilitarea cetățenilor din Republica Moldova" (2019-2021), finanțat de către Uniunea Europeană și implementat de Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ). Partenerul proiectului pentru creșterea potențialului de vizibilitate și implicare a cetățenilor este Asociația Presei Independente (API).

Finanțat de Uniunea Europeană

cooperare germană
DEUTSCHE ZUSAMMENARBEIT

Ce au în comun ciulinul, sticletele și fluturele?

Silvia URSUL

Ciulinul *(Carduus nutans)* este genul de plantă deseori trecută cu vederea și nebăgată în seamă, chiar urâtă și disprețuită pentru faptul că se răspândește rapid prin curți și grădini și pentru ghimpii neplăcuți cu care ne atacă dacă încercăm să-i venim de hac. Dar așa țepoasă și nesuferită cum ne pare nouă, această plantă are o importanță mare pentru fauna locală. Atât de mare, încât de-a lungul vremii s-au dezvoltat relații speciale între ciulin și câteva specii de animale, iar aceste legături au fost studiate abia recent de către specialiști, în pofida faptului că oamenii simpli au observat fenomenul încă din cele mai vechi timpuri.

Numit popular și armurariu, schin, mărăcine, chiar și scaiete (deși acesta din urmă este o altă plantă, înrudită îndeaproape), ciulinul este o plantă care colonizează locurile necultivate, câmpurile și pășunile uscate sau marginea drumurilor. Are tulpina ramificată și spinoasă, frunze la fel spinoase, iar florile au culoarea roșu purpuriu spre violet. Acestea înfloresc cât e vara de lungă, iar când floarea se trece, vântul poartă pe distanțe mari toate firele care cândva alcătuiau floarea. Toamna, semințele sunt gata – în trecut ele erau consumate pentru că erau bogate în ulei. Tocmai de aceea adepții medicinei naturiste adoră ciulinul: s-a descoperit că planta are un rol hepatoprotector. Însă nu toți oamenii știu de acest lucru, drept pentru care ciulinii stau și se usucă în câmp fără a fi valorificați.

Dar dacă omul nu se înghesuie la această comoară, apar alți abonați care știu să profite cu vârf și îndesat! De exemplu, sticleții au dezvoltat o legătură aparte cu această plantă, și practic s-au specializat să-i mănânce semințele. Într-atât de specială e relația lor, încât numele sticletelui în latină - *Carduelis carduelis* - e derivat din numele științific al ciulinului (*Carduus nutans*). Cândva demult, în Marea Britanie, acestei păsări i se spunea „cinteza de ciulin” – ceea ce ne dă indicii destule referitor la mâncarea preferată a sticletelui.

Sticletele poate fi văzut foarte des în sate, în câmpuri, pe terenuri agricole, pe pajiști sau pășuni, în special acolo unde există ciulini și scaieți. Dacă treceți pe lângă un câmp lăsat în paragină, priviți atent pe ramurile și tulpinile acestor plante țepoase – mai mult ca sigur veți vedea sticleți cocoțați în vârf, mâncând cu dexteritate din ghemotocul ce ascunde semințele gustoase. Apropo, masculii de sticlete au ciocurile ușor mai lungi decât femelele, ceea ce le permite să se hrănească și din alte tipuri de scaieți, cum ar fi Varga ciobanului (*Dipsacus fullonum*). Așa că dacă vedeți vreun sticlete care stă pe această plantă, să știți că vă uitați la un mascul!

Sticleții, cocoțați în vârful ciulinului, mâncă din ghemotocul ce ascunde semințele gustoase

O altă vietate care a dezvoltat o relație specială cu ciulinul este fluturele de scaiete. Această insectă are în mod normal peste o sută de plante-gazdă din familii botanice diferite, însă preferă în special florile de ciulin (*Carduus nutans*). De aici îi vine și numele din limba latină: *Vanessa cardui*. Așa cum am spus și mai sus, la noi nu s-a atras prea mare atenție la diferența dintre scaiete și ciulin, dar botaniștii care au studiat aceste plante au explicat în ce constă deosebirea: scaietele (*Cirsium arvense*) are florile formate din fire ramificate cum sunt penele la păsări, iar ciulinul (*Carduus nutans*) are firele simple, fără nimic. Evident, o astfel de diferență minoră poate lesne trece neobservată de către oamenii simpli, drept pentru care numele de scaiete și ciulin s-au tot suprapus. Oricum, pentru fluturele de scaiete (*Vanessa cardui*) această diferență e inexistentă: el profită de ambele specii, în special atunci când trebuie să-și depună ouăle din care se vor dezvolta larvele, adică omizile. Acestea mănâncă cu hărnicie bucăți de ciulin și scaieți, și nu se dau în lături de la alte plante ce cresc pe lângă. Din acest motiv, agricultorii consideră acest fluture dăunător și luptă împotriva lui sau cer compensații în special atunci când fluturele de scaiete are migrații abundente, de lungă durată și în numere mari.

Iată așadar două exemple de relații solide între diverși reprezentanți ai faunei noastre cu această plantă pe care nici n-o băgăm în seamă!

O relație specială: ciulinul și fluturele de scaiete

O specie rară de pescăruş, surprinsă în Moldova

Ne-a vizitat tocmai din Finlanda

Societatea pentru Protecția Păsărilor și a Naturii (SPPN) a anunțat că o specie rară de pescăruș a vizitat R. Moldova în luna aprilie. Potrivit ornitologilor, pasărea a venit pe meleagurile noastre tocmai din Finlanda.

„Un pescăruș negricios (Larus fuscus) a fost observat hrănindu-se pe lacul Răzeni pe data de 18 aprilie 2021. Această specie este foarte rară pentru țara noastră, întrucât cuibărește în nordul continentului european (Peninsula Feno-scandinavă, Insulele Britanice, Islanda) și trece ocazional pe la noi în timpul migrației”, se arată pe pagina SPPN.

Ornitologii spun că după ce pasărea a fost fotografiată, s-a remarcat prezența unui inel metalic, inscripționat cu un cod alfa-numeric, atașat la piciorul pescărușului. Reprezentanții SPPN au aflat de la colegi că acest exemplar de pescăruș negricios a fost inelat în anul 2018, în regiunea Mantta-Vilpulla din Finlanda, pe când era un proaspăt pui ieșit din cuib.

Pescăruș negricios

„Până a ajunge la noi, pescărușul a vizitat și alte țări: în primul an de viață a vizitat Polonia, iar anul trecut a fost observat în Danemarca.Iată că în acest an a făcut un sejur în Republica Moldova, mai exact pe lacul Răzeni, la o distanță de 1720 km (în linie dreaptă) din locul unde a apărut pe lume”, spune SPPN.

Potrivit informațiilor deținute de ornitologi, această observație de specie rară de pescăruș este a 4-a în istoria Republicii Moldova, fiind precedată de alte semnalări din anii 1981-1982, 1985 și 2017.

Ecopresa.md

Foto: Gheorghe ȚÎCU

Stanislav DUDUCIUC

Tunarii

Când zărisem perechea de pițigoi, pentru prima oară pe țeava tunului-monument, credeam că păsările folosesc bara de metal pentru a se odihni. Bănuielile au dispărut când la o săptămână zăresc cum pițigoii dispar, din zbor, și peste câteva clipe-s aruncați din țeavă, precum niște obuze...

Aha! Cuibăresc acolo! - mi-am zis.

Priveam atent cum tunul „trage” în plină pace și mă cruceam: să dai viață la niște puișori în melnița unei mașinării dresată doar să ucidă... Și cât n-ar fi de ciudată forfota pițigoilor în preajma monstrului de fier, întrevedeam în treaba aceasta și o mare semnificație.

Peste o vreme, trecând pe lângă monumentul din centrul satului, observ pe țeava tunului deja șase mogâldețe. Erau vârstnicii și puișorii lor... Dovadă că totul a trecut cu bine și „bateria” de tunari e completată.

Pițigoi

De ce nu mai auzim cucul cântând?

Când vine la noi, la jumătatea lunii aprilie sau începutul lunii mai, cucul își anunță prezența cu un cântec scurt și puternic, care a inspirat mulți ceasornicari. E vorba de bine-cunoscutul sunet di-silabic „Cu-cu!” pe care masculul îl lansează ori de câte ori are ocazia – e practic pasărea care-și cântă numele!

Acest cântec vesel ne acompaniază zilele de primăvară și vară, și în multe surse folclorice din diverse țări cucul face parte din garnitura completă a păsărilor fără de care nu poate fi conceput acest sezon frumos în emisfera nordică.

Zilele de vară trec una după alta, aduc cu ele toropeală și după-amiezi lenețe. Ne pomenim într-o zi că nu mai auzim cântecul cucului. A tăcut, dar de ce?

Cucul, oaspete de vară

Oamenii de la sate au observat că în preajma sărbătorii Sfinților Apostoli Petru și Pavel nu se mai aude cucul. Evident, acest lucru nu se întâmplă la o dată fixă, mai ales dacă luăm în calcul faptul că în unele regiuni din spațiul românesc Sfinții Petru și Pavel sunt sărbătoriți pe data de 29 iunie, iar în altele – pe data de 12 iulie - așa cum se întâmplă în Republica Moldova. Dar evenimentul religios vorbește de un ciclu firesc al naturii: acela al încheierii unui sezon. În cazul cucului – se încheie sezonul de cuibărire.

Cucii, după împerechere, nu mai cântă și trăiesc singuratici pe unde apucă. Așa cum știți, această pasăre nu își construiește un cuib ca păsările normale, nu-și clocește ouăle și nu-și crește puii. A recurs la o soluție mai simplă: păcălește alte păsări să-i aibă grijă de urmași, fenomen care în jargon științific se numește parazitism de cuib. Când vine vremea, femela își depune ouăle, pe furiș, în cuiburile unor păsări, care nu observă diferența dintre ouăle proprii și cele ale intrusului. După acest pas important, cucii și-au terminat treaba, nu-i mai reține nimic la noi. Sunt liberi să plece, întrucât nu au obligații parentale, spre deosebire de victimele lor. Drept pentru care se așternă la drum și zboară tocmai în Africa subtropicală.

Iată de ce cucii adulți sunt printre primii oaspeți de vară care pleacă de la noi. Majoritatea părăsesc Europa în luna iulie. Până ne părăsesc, mai scapă câte un „Cu-cu!” uneori, dar în restul timpului stau tăcuți pentru că nu mai au motiv să-și caute partener. De obicei migrează singuri și mai rar în grupuri mici, așa că oamenii nu-i pot vedea când aceștia pleacă.

Dar ce se întâmplă cu puiul rămas în cuibul păsărilor păcălite? El iese primul din ou și, încă orb și golaș, având o sensibilitate foarte mare a spatelui, aruncă din cuib tot ceea ce îl irită - adică celelalte ouă sau puișorii gazdei. Rămas singur, se bucură de toată atenția părinților adoptivi, care îi aduc neobosit mâncare. Așa se face că puiul de cuc crește repede, ca viteazul din poveste, și-și întrece părinții (adoptivi) în dimensiune de vreo 5 ori. După ce a crescut suficient de mult, puiul pleacă și el în migrație, cu o lună mai târziu decât părinții săi biologici, dar nu se întâlnește niciodată cu aceștia. Este fascinant faptul că tânărul va găsi fără probleme drumul către Africa, în ciuda faptului că nu a fost niciodată acolo și că nimeni nu i-a arătat traseul.

Din păcate, nu se cunosc foarte multe despre rutele de migrație ale cucilor. Probabil călătoresc prin Europa centrală, spre sudul Italiei, unde se hrănesc o perioadă, înainte de a zbura spre Africa subtropicală sau în savane. Odată ajunși acolo, cucii nu cântă, așa că majoritatea trec neobservați în toate cele 9 luni petrecute pe continentul african. Odată cu primele semne de primăvară din Europa, cucii fac drumul înapoi, astfel încât într-o dimineață senină de primăvară îi vom auzi iarăși prin crânguri, poieni sau margini de pădure.

Silvia URSUL

Trăim în duhul babilonului

Silvia STRĂTILĂ

Mulți cred că cititul cărților nu mai este de folos, alții cred că nu e la modă, unii chiar desconsideră lectura. Mai nou – generațiile tinere scriu mai mult decât citesc. Eu totuși continui să admir prin lectură harul clasicilor de a vedea lumea prin prisma narativă, a căror subiecte nu-și pierd actualitatea.

În virtutea profesiei mele, recomand tinerilor liceeni spre lectură să cunoască ce au scris înaintașii, să îndrăgească din respect, cel puțin, literatura autohtonă, în primul rând, apoi să citească biografia sau cum a prosperat un businessman în afaceri, dar mai ales spre a valorifica cele citite, spre studiere, analiză și interpretare. Nu le place să citească (sau cum se mai spune astăzi pompos – să lectureze o carte), drept rezultat, obțin un feedback slab, plictisitor pentru ei, iar pentru mine o împăcare interioară forțată până la epuizare, limitat în opțiuni de interpretare atât cât dă, de exemplu, scribd-ul sau wikipedia.

Dacă toleranța profesorului de literatură, în ce privește înțelegerea unui text literar ar fi permisivă la nesfârșit și fără discernământ, așa cum se dorește astăzi – să spunem ce vrem, fără să ne pese dacă cele relatate corespund realității - ne-am alege cu o cultură superficială, dacă nu cumva acest proces ne caracterizează de vreo douăzeci de ani. De fapt, promovarea ideilor neroade ale pseudointelectualilor îndreaptă generațiile tinere să creadă că a fi un om lipsit de valori este cool. N-aș vrea să cred că această convingere adolescentină îi împinge chiar spre detestarea virtuților.

Mai schimb cititul din carte cu cel de pe site-urile de socializare și rămân stupefiată să văd doar reproșuri la un articol, scris de Andrei Pleșu, despre esența și frumusețea familiei obișnuite, firești, alcătuită din soț, soție și copii sănătoși. Ceea ce se știe de două mii de ani încoace că familia trebuie să respecte și niște etichete morale, opțiunile ideatice ale contemporanilor răstoarnă orice morală, luându-se la harță cu propria natură. Mesajele acestora clocotesc de ură și revoltă împotriva sentimentelor matern și patern, distrugând chiar propria individualitate. Am mai citit o altă părere a unei tinere (aș fi scris o pledoarie, presupunând că este un fragment din teza ei de facultate, dar prea licențios și insipid era subiectul pentru a rămâne ca model de studiu academic), care îndemna semenii să nu-și obosească creierul să învețe. Diferența între media 7.50 și 9.50 sau 10 este că elevul cu un IQ înalt ajunge un intelectual pe care societatea îl respinge și îl prăbușește în sărăcie. Cel cu șapte și chiar mai jos de șapte nu are prejudecăți dacă taxa lui la „propriul angajat" este de trei/patru ori mai mare decât a doctorului sau a profesorului. El nu-și pune întrebări platoniciene, hamletiene sau eminesciene „unde vei găsi cuvântul ce exprimă adevărul?", el trăiește clipa prețioasă financiar.

Pervertit de ban, care are o putere inimaginabilă de seducție, opțiunea omului contemporan se îndreaptă spre dezordine și imoralitate, spre o indiferență față de celălalt. Preceptul „iubește-te pe tine însuți" a exclus sintagma prin comparație cu „aproapele", pentru că este dominat de duhul babilonului. Cel care trăiește în duhul vulgarității se va urca pe scară cât mai sus ca să încurce țițele. Intelectualul, și în aceste vremuri încurcate, se va refugia însă în cultură. În cartea sa „Cultura noastră: ce a mai rămas din ea" de Theodore Dalrymple, autorul american repovestește o întâmplare de Sir Karl Popper, un refugiat austriac, cum „patru bărbați cultivați din Berlin, care așteptau să fie arestați dintr-o clipă în alta de Gestapo, și-au petrecut ultima noapte împreună – și, credeau ei, ultima noapte în viață – cântând cvartetele lui Beethoven. S-a întâmplat ca ei să nu fie arestați, dar prin gestul lor și-au exprimat încrederea că civilizația transcende barbarismul".

Întrebarea din titlul cărții lui Dalrymple, retorică, de altfel, ne mai dă șansa descoperirii golurilor din noi. Afirmația „cultura noastră: ce a mai rămas din ea" ne amintește doar că omul e o ființă decăzută moral și are nevoie de repere culturale. Poate că ar trebui să găsim în noi puterea ca să ne sprijinim de ele, să le urmăm, cu trezvia minții, să nu ne lăsăm intimidați de moda vremii, să ne recunoaștem limitele, să găsim echilibrul, fără să devenim oportuniști.

Maxima lunii

Male parta, male dilabuntur

(lat. „Ceea ce prin rău s-a dobândit rău va sfârși").

Aceeași idee se găsește exprimată în zicala românească: „De haram a venit, de haram s-a dus". Și în proverbul turcesc întâlnim: „Haram gheldi, haram ghiti" (Câștigul nepermis, așa cum a venit, așa s-a dus). Francezii spun: „Bien mal acquis ne profite jamais" (Lucrul pe nedrept dobândit nu ne folosește niciodată).

Viața în duet cu dansul

La Colegiul Național de Coregrafie din Chișinău

Când vezi un elev, la ieșirea din școală, că își salută respectuos profesorul, te gândești la importanța instruirii și la rolul ei în viață. Acest episod al realității în care trăim, scurt, impresionant și sugestiv, mi-a fost dat să-l văd, când stam de vorbă cu profesoara de istorie Veronica Pîrlea-Conovali de la Colegiul Național de Coregrafie din Chișinău. Chiar la intrarea în colegiu vorbeam cu distinsa colegă, poetă și patriotă convinsă, dăruindu-mi și o carte de poezii cu autograf, iar elevii, care ieșeau de la ore, o salutau cu un zâmbet frumos pe doamna profesoară și pe alți profesori întâlniți în cale. Curtea școlii mică, dar cu cinci brazi viguroși, de un verde curat, face și mai prietenoasă intrarea în instituție pentru elevi, dascăli, părinți, pentru toți cei care apreciază grația ca urmare a dansului. Clădirea e una din cele mai vechi în oraș, renovată recent fără a șterge amintirile istorice ale orașului de altădată.

Colegiul, la care ține prof. Veronica Pîrlea-Conovali și despre care povestește frumos atât despre elevi, cât și despre colegii ei, se află în inima Chișinăului, iar această ramură a artei se învecinează cu poezia lui Eminescu, deloc întâmplător că școala se află pe strada care poartă numele poetului. Probabil, așa ne-am bucura să credem, că fondatorul instituției Iurie Gorșcov, profesor de dans popular scenic, s-a gândit atunci în 1991 ca aici tinerii să obțină identitatea de artist bine format la arta dansului și a poeziei. Cele două specialități spre care se îndreaptă tinerii, care vin aici să învețe, sunt dansul clasic și dansul popular.

Școala, prin foștii și actualii ei profesori, Maria Pangalos, profesoară de dans clasic, și Adrian Beldiman, profesor de literatură muzicală, au lăsat tradiții spre a fi valorificate. Astăzi arta pașilor, adică coregrafia, este solicitată de copii din toate colțurile Moldovei.

Școala are săli de clasă și alte săli unde cei 150 de copii învață dansul clasic și popular de la profesorii lor, actualmente maeștri ai scenelor, unii chiar absolvenți ai colegiului: Alexandru Balan, profesor de dans duet, Tatiana și Nicolae Nazarchevici, Gabriela Condratenco. E nedrept să omiți numele unor profesori (deși îmi asum mea culpa), a căror muncă este colosală în predarea dansului. Artiștii, pe care îi vedem în scenă, se datorează maeștrilor de concert: Tatiana Sandu, Svetlana Jucenco, Inga Grigoreva, Stela Bînzari, Elizaveta Capmari, Victor Dermenji, Ivan Stoianov etc. Dansul clasic se transmite prin tradiție de către profesorii Dumitru Furnică, Tatiana Casian, Cristina Suruceanu. Pașii de dans, indiferent de natura lor, clasic sau popular, sunt într-o armonie deplină cu muzica la pian, iar asta e în atenția mâinilor și a talentului în muzică a prof. Irina Bogdanova și Elena Digor. Relațiile armonioase între elevi și profesori, 35 la număr, sunt parcursul didactic de fiecare zi, de a căror activitate didactică are grijă directorul adjunct al colegiului Ludmila Sosna, profesoară de biologie. La programul obișnuit cu materiile tradiționale, pentru un elev al Colegiului de Coregrafie, se anexează și disciplinele de specialitate: ritmica, dans duet, pianul etc. Un viitor balerin, încă de mic este obișnuit să muncească cu câteva ore mai mult decât un elev de la un liceu teoretic. Această muncă titanică i-a propulsat pe mulți dintre absolvenți spre scenele internaționale. Absorbiți și preocupați de profesia lor, care le cere o muncă titanică, pe actualii artiști, astăzi mai greu îi poți revedea acasă, poate prinși în aeroport pentru un interviu. Colegiul le păstrează amintirea primilor pași de dans, gravându-le numele pe panourile de onoare ale școlii, acum și ale lumii: Dinu Tamazlâcaru, prim-balerin al Teatrului de Operă și Balet din Berlin, frații Maxim și Filip Sclifos, dansatori ai Teatrului Metropolitan din Washington, Alina Nanu, prim-balerină la Teatrul Național din Praga, Anastasia Lazucova și Veaceslav Burlacu, Sergiu Gherciu, Irina Burduja, tot în capitala Cehiei, Ion Curoș-Madonici, solicitat la Teatrul de Operă și Balet din Moscova. Alte mari talente au plecat peste hotare și au rămas acolo. Georgeta Varvarici, Marian Furnică, Lina Șeveliova, Alexandra Cuzmici sunt excepționali artiști la Teatrul Academic de Balet Boris Iefman din Sankt Petersburg. Pregătirea din colegiu unora le dă aripi să studieze în instituțiile universitare de învățământ, apoi se opresc, deocamdată, la Teatrul de Operă și Balet din Chișinău. Alții visează să danseze în ansamblurile „Fluieraș", „Joc" sau în Ansamblul Ministerului de Interne.

Istoria colegiului a fost scrisă de o generație de aur, dansatori renumiți, pentru care viața a fost în duet cu baletul: Vitalie Poclitaru, Mircea Mardari, Boris Grigoriță, Olga Ionel, Nona și Oleg Iacovițchi etc. Măiestria acestora a fost o perpetuare reluată cu talent, prin muncă, școală și seriozitate de un maestru precursor, Eugen Gîrneț. Discipolii își amintesc de profesorul lor care le-a predat istoria artelor. Succesoarea sa în funcția de director adjunct, Alina Filipciuc, îi onorează cu respect postul administrativ, așa cum dansul clasic este transmis de alte talente, înscriși în viitorul maeștrilor: Diana Badica, Iurie Ceban, Irina Matiușanscaia etc.

Indiferent dacă pe aripile dansului absolvenții Colegiului Național de Coregrafie din Chișinău au zburat pe alte meleaguri sau zborul lor s-a oprit acasă, dansatorii trăiesc aici unde au învățat să danseze, unde a prins contur prima lor dorință de a învăța corpul să se miște frumos, cânta Adrian Beldiman, o odă, pe versurile poetei Veronica Conovali – un elogiu adus colegiului.

Un viitor campion

Dacă ai nevoie de un doctor

Constat că, în urmă cu 10-15 ani, discipolii cu mai puține pagini de internet și alte facilități virtuale, astăzi sunt (marea lor majoritate, recunoscuții elevi buni) deja percepuți ca specialiști spre o calificare înaltă. Sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut transmitea secolului XXI generații de tineri, care mai aveau și duceau cu ei repere morale.

Dr. Eugenia Guzun

Copiii nouăzeciști încă mai duceau cu ei convingerea că ieșitul pe geamul școlii la protestele în apărarea istoriei și a limbii, erau urmare a exemplului părinților lor când aceștia escaladau orice obstacol pentru a sfida ședințele ideologice (pionierești sau comsomoliste). Discipolii de atunci citeau cărți, frecventau biblioteci, alergau să ocupe un loc în prima bancă, erau furioși, poate necăjiți, pentru o notă insuficientă, participau la olimpiade, chiar la două-trei, citeau cărți, iar emoțiile despărțirii lor de școală îi făceau să mai verse o lacrimă... sinceră. Și nu aveau gadgeturi. Din aceste colecții de promoții se desprinde tânăra de atunci și de acum Eugenia Guzun, actualmente medic endocrinolog la Clinica „Sancos". Era o elevă căreia maica Evsevia (sora bunicii) i-a dat multă binecuvântare și a așezat-o în rând cu ea la masă, transmițându-i ucenica în lume să aibă grijă de vindecarea trupurilor oamenilor.

Locul ei din prima bancă, despre care se spune că elevul din prima bancă nu ajunge departe, a răsturnat mitul, oricât de mult l-ar populariza unii. Eugenia Gurjui, astăzi dna doctor Eugenia Guzun, este, după cum va rămâne în amintirea profesorilor săi, eleva de nota 10 – cu lecturi, cu dorința de cercetare, dar mai ales cu o aviditate a muncii calitative. Și acum, după absolvirea Universității de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu", tânăra doctoriță mai are tendința, aproape benignă, să cumpere cărți, să citească, cu atât mai mult că profesia i-o cere, iar casa ei, cine știe, ar putea fi în curând un laborator de terapie prin lectură și cercetare.

Medicina a înfiat-o, iar doctorița și-a legat viața de această meserie, fără să-și neglijeze familia. Vorbește despre profesia ei ca despre o a doua familie, semn că jurământul lui Hippocrate l-a însușit într-atât încât medicina pentru ea rămâne o artă, nu doar o meserie, după cum spunea și părintele ei spiritual: „Sacră și curată îmi voi păstra arta și îmi voi conduce viața". Interesul de a fi atentă la durerea pacientului, a determinat-o să facă mai multe specializări. Este inițiată în tratamentul bolilor endocrine, în endocrino-ginecologie, cunoaște să facă anumite aplicații ale ultrasonografiei în patologia tiroidiană și paratiroidiană. Din 2016 este membră a societății medicilor endocrinologi din Republica Moldova.

Medicul Eugenia Guzun povestește cu o anumită convingere că profesia de care se leagă cu o iubire reciprocă, o îndeamnă mereu spre alte specializări și implicări în tot ce apare nou în tratarea bolii. Marea ei dragoste este colaborarea cu medicii din România, considerând că aceasta e țara pentru care îi bate inima.

Pacienții își exprimă gratitudinea, iar aceștia, ajunși la sănătatea dorită, consideră că doctorul Eugenia Guzun este „un specialist dăruit de la Dumnezeu". Altă pacientă, spune doamna doctor, după ce s-a operat de cancer tiroidian, i-a scris: „Eu mă simt bine, să aveți sănătate și să vă întoarcă Dumnezeu tot binele".

„În creier se intră de mână cu Dumnezeu", spunea cu sincera și adânca modestie cerebrală, renumitul doctor român, Leon Dănăilă. Peste mulți ani ca și acum, de la celălalt capăt al corpului uman, va spune și medicul Eugenia Guzun, că se apropie și se va apropia de sănătatea pacientului cu aceeași grijă divină.

Pagină realizată de Silvia STRĂTILĂ

Feciorii cei buni adaugă și cresc numele părinților lor și-l fac fără de moarte; iar feciorii cei răi ocărăsc și sting numele părinților buni. Miron Costin

Vetrele noastre strămoșești

Manta

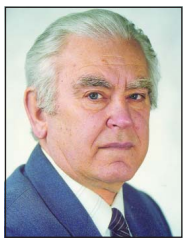

prof. Anatol EREMIA

Sat, reședință de comună în raionul Cahul. Este situat în partea de vest a Câmpiei Cahulului, pe un platou, cuprins între lunca Prutului și valea râului Baraghina. Datat cu anul 1502. Coordonate geografice: 45⁰ 48' 30" lat. N, 28⁰ 10' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării - 45 m. Suprafața satului - 2,20 km². Suprafața teritoriului comunal - 54,6 km². Gospodării individuale - 1053. Populația - 4 053 de locuitori. Distanțe: 12 km până la Cahul, 187 km până la Chișinău.

Cadrul geografic. Relief colinar și de câmpie, cu înălțimi de dealuri de până la 200 m. Vegetație, în fond, de câmpie, cu unele specii de plante acvatice. Faună specifică zonei de câmpie. Rețeaua hidrografică o constituie apele curgătoare, râulețele și pâraiele ce se varsă în râul Prut, precum și lacurile, iezărele și bălțile din lunca Prutului. Spre Manta, de la nord spre sud, duce unul dintre principalele trasee din sudul republicii Cantemir - Cahul - Giurgiulești. Șoseaua străbate teritoriile localităților Crihana Veche, Pașcani, Vadul lui Isac, Colibași, Brânza, Văleni, Slobozia Mare, Câșlița-Prut, Giurgiulești. De pe dealurile satului se văd spre apus bălțile și lacurile din lunca Prutului: *Bădelnicul, Dracile, Rătundul, Barcul, Răcariul, Lișteavul, Bătcăria, Tinosul.* Tot aici se află numeroase gârle și gârlițe: *Bălacea, Cârjoaia, Surda.* Pretutindeni stuhării de nepătruns, grinduri înierbate, popânzacuri și ostroave. Deosebit de pitorești și atrăgătoare sunt aceste locuri, nu te obosesc să le cuprinzi cu privirea și să le admiri frumusețea.

Mențiuni documentare. În spațiul dintre Prut și Nistru, Mánta e o veche vatră de viață strămoșească, compunând un crâmpei din istoria acestui ținut. Sat vechi, de câteva secole, cu bogate tradiții și obiceiuri. A fost identificat de unii cercetători cu Mănești din sec. al XV-lea și cu Gocimănești din sec. al XVI-lea. Mai sigură pare să fie informația documentară din 1502 referitoare la satul Seliștea lui Manea din ținutul Tigheci, dăruit de Ștefan cel Mare Mănăstirii Putna, împreună cu alte moșii și sate, între care Boiștea și Fărcenii. Manea ar fi fost un proprietar al moșiei după care a fost denumit satul menționat în documente.

Manta e denumirea de mai târziu a localității. Apare notată pe harta lui Dimitrie Cantemir din 1716 și ulterior în mai multe surse documentare. Astfel, dintr-un act al cancelariei domnești din 1733 aflăm că „sunt supuși la bir oamenii casași din satul Grecenii și din alte sate, anume Baurcii, și Paicul, și Zărnești, și Frumoasa, și Crihana, și Manta, și Isacul, și Pelineii". La 18 ianuarie 1742 este emisă o „carte de volnicie" adresată lui Manolache Costache vel spătar și lui Vasile Sturza vel stolnic, precum și lui Scărlătache Costache biv vel clucer „ca să stăpânească moșiile dumnealor sale Grecenii și Vadul Isacului, Manta și Cârhana (Crihana Veche de azi), după hotărârea ce s-a făcut". Satul e fixat și pe harta lui Bawr din 1770 (1774).

Recensămintele din anii 1772-1773 și 1774 conțin următoarele date informative asupra localității: „*Manta*, sat în ținutul Greceni, 58 de ogrăzi, 2 duhovnici, 1 mazil (Constantin al Preotesei), 2 slujitori ai serdarului Iamandi, moșia aparținând proprietarului Gheorghe Costache, în vecinătate fiind atestate satele Vadul lui Isac, Colibași, Brânza, Văleni, Giurgiulești, Greceni, Frumoasa (anul 1772); *Manta* sat în același ținut Greceni, cu 59 de case dintre care 57 ale țăranilor birnici și 2 ale rufetașilor, 1 preot și 1 meseriaș". Printre săteni sunt menționați: Ion Goldur vornic, Marin vătăman, Vicol rotar, Albul ciubotar, Enache păcurar, Gavril văcar, Marin Pascal, Gavril Pascal, Mihai Vasilache, Iacob Irimie, Tănase Corne, Ion Mihălache, Toader Buga, Ioniță Tofan, Nichifor Sărăcilă, Constantin Broască, Sandu Butuc, Apostul Groza, Ion Gâscă, Sandu Ghimpu, Constandache Voine, Grigoraș Forțu, Gavrilă Chiriac, Bogdan Chiriman, Ostahi Luca ș.a. (anul 1774).

În timpurile de mai târziu satul a avut o populație sedentară și destul de numeroasă, cu un potențial economic bine cotat. Câmpiile sudice ale Basarabiei, prin câmpurile lor mănoase și prin bogatele pășuni, în permanență au atras noi și noi valuri de locuitori, porniți din Carpați și de dincolo de munții Carpați, precum și din sudul Moldovei de peste Prut, din Dobrogea și din sudul Munteniei. Mocanii transilvăneni, țăranii moldoveni, munteni și dobrogeni, precum și pescarii nord-pontici și nord-dunăreni s-au așezat în preajma Prutului și au întemeiat aici numeroase așezări rurale, între care și Manta, Colibași, Giurgiulești, Brânza, Văleni, Crihana, Frumoasa. Pe multe dintre acestea le găsim menționate în cele mai vechi hrisoave domnești (sec. XV-XVI), moșiile lor aflându-se în stăpânirea unor mănăstiri sau a unor vechi proprietari de pământuri. La 1502, și mai târziu, ocina și satul Manta se aflau printre donațiile pe care Ștefan cel Mare le-a făcut Mănăstirii Putna.

Recensămintele, sursele etnografice și cartografice din sec. al XIX-lea conțin indicatori ce vizează dezvoltarea localității în plan economic și demografic: 1817. *Manta*, sat în ținut. Greceni, ocolul Prutului, 91 de gospodării țărănești, moșia aparținând spătarului Matei Râșcanu, cu 115 fălci de pământ, inclusiv 100 fălci de pădure, 300 fălci de fâneață, 60 fălci de vii și livezi, 20 fălci sub vatra satului, țăranii stăpânind 370 fălci de pământ arabil și de fâneață, 200 fălci de pășune, 6 mori de vânt și 2 cu tracțiune de cai; pescuit făceau în balta Bălacea. 1820. *Manta*, sat de stânga Prutului, cu numeroase bălți, lacuri și gârle, menționat pe o hartă din acest an împreună cu așezările din vecinătate Câșlița, Colibașii, Brânza, Bubuiogii și Sărăienii (ultimele două pe locul Sloboziei Mari de azi), Bujorul (un sat pe Valea Bujorului, dispărut astăzi), Grecenii, Crihana, Frumoasa, Roșu. 1878. *Manta*, sat în jud. Ismail, 119 case, 458 de locuitori, 4 897 desetine de pământ, 40 de cai, 500 de vite cornute mari, 5 500 de oi, 100 parcele de grădină, 3 mori. 1897. *Manta*, sat în același județ, 864 de locuitori (451 bărbați și 413 femei).

Primele informații din sec. al XX-lea le oferă „Dicționarul geografic al Basarabiei" de Zamfir Arbore (București, 1904): *Manta*, comună rurală în jud. Ismail, situată la nord de gura văii Baraghina și la est de gârla Bălacea, cu 87 de case și o populație de 578 de locuitori; în jurul satului sunt numeroase vii și grădini cu pomi roditori. La reforma agrară din 1918-1924 au fost împroprietăriți 176 de mântași cu 856 hectare de pământ.

Satul a avut de trecut prin vremuri bune, de liniște și pace, dar și prin timpuri grele, pline de griji și nevoi. Nu l-a ocolit prăpădul și nenorocirile cele mai mari: cumplitul război mondial din 1941-1945, foametea și molimele rele din 1946-1947, persecuțiile și arestările oamenilor nevinovați, bănuiți de activitate antisovietică și acuzați pe motive politice, deportările celor mai buni gospodari din sat. Au fost ridicați și trimiși forțat, sub arme, în ținuturile îndepărtate ale Siberiei zeci de familii.

Date informative recente (2010-2020): 4 029 de locuitori, împreună cu satul Pașcani, 5 863 ha de terenuri agricole (1 234 ha pământ arabil, 586 ha vii, 48 ha livezi); asociații agricole, întreprinderi agroindustriale, piscicole și comerciale; gimnaziul „Alexei Mateevici", casă de cultură, bibliotecă publică, oficiu de telecomunicații, stadion.

Onomastica. Numele comun al locuitorilor: *mântaș, mântașă; mântași, mântașe.* Toponimul a fost explicat anterior în mod simplist: din apelativul *mantá* „haină lungă și largă, purtată peste îmbrăcămintea obișnuită". Aici, chipurile, ar fi locuit un meseriaș care făcea mantale. În realitate, denumirea localității provine din antroponimul *Mánta* (*Mántea, Mántu,* cu accentul pe *a* în prima silabă), probabil numele de familie al proprietarului de moșie de pe vremuri și fondator al așezării. Numele de persoană se întâlnește rar în zilele noastre, dar e frecvent atestat în documentele vechi: *Manta Câmpineanu*, din Câmpina, clucer, rudă cu Cantacuzinii (1644), *Manta*, căpitan de lefegii (1711), *Sandu Manta,* morar (1774) ș.a. În dicționarele antroponimice *Manta* este comparat cu numele de persoană grecesc *Mantas* (*Mantos*), la fel ca și numele bulgăresc *Manto*, din care au rezultat derivatele din limba respectivă *Mantov*, *Mantovski*. De menționat, un *Manta* postelnic este trecut în pomelnicul Mănăstirii Argeș, printre grecii țarigrădeni, ceea ce ar confirma într-un fel originea primară grecească a numelui de persoană.

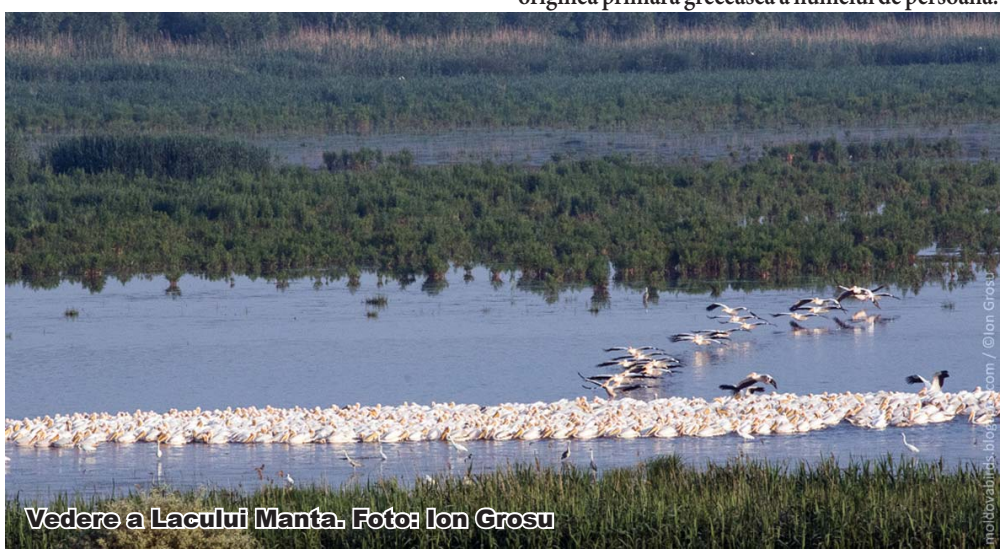

Vedere a Lacului Manta. Foto: Ion Grosu

Bogată e microtoponimia localității. Rămâi încântat de semnificația denumirilor pe care le poartă și pe care sunt gata să ți le tălmăcească oricine dintre cei băștinași: *Barcul (barc* „lac mic; baltă"), *Lișteavul* (*lișteav* „lac cu apă limpede"), *Răcariul* (*răcar* „lac bogat în raci"), *Bătcăria* (*batcă* „pelican", bătcărie „lacul pelicanilor"), *Tinosul* (*tinos* „lac noroios"). Mult grăitoare, pline de înțelesuri sunt denumirile câmpurilor din hotarul satului: *Chetrăriile, Coșeriul, Lunga, Podișul, Scurta, Strâmba, Zăpodia, Zăvoiul, Valea Târgului.* Unele denumiri însă te lasă mult să meditezi asupra proveniență lor: *Baraghina, Bădelnicul, Goghia, Privalul, Ușeina.*

Trezesc curiozitatea și unele cuvinte pe care le folosesc localnicii: *arcaci* „mică ramificație a unei văi", „vale închisă; hârtop", *boroscai* „scai ghimpos cu flori mari de culoare violetă", *foltan* „loc crescut cu stuf", *japșă (japce)* „lac cu stufării și păpuriș", *popânzac* „insuliță plutitoare formată din rădăcini de stuf și ierburi amestecate cu nămol".

Frecvente sunt și unele nume de familie ale locuitorilor din sat, care așteaptă și ele să fie studiate și motivate istoric și lingvistic: *Antohi, Arseni, Băncila, Bria, Caisin, Forțu, Furnică, Gâscă, Grigoriță, Grosu, Hâncu, Lemnaru, Livăroi, Lupu, Macovei, Marchevici, Mocanu, Neagu, Oancea, Olteanu, Pascal, Paun, Radu, Roman, Stuparu,* Șeremet, *Turculeț, Vicol, Vulpe, Zaporojanu, Zberea.*

Monumente istorice. Situri arheologice. Vetre de sate din diferite epoci (a bronzului, fierului, romană). Movile funerare, urme ale invaziilor triburilor nomade. Vestigii străvechi: unelte de muncă rudimentare, ceramică, obiecte de uz casnic, monede. Monument de cult religios: Biserica *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil* (1880).

Personalități. Originari din Manta sunt: **Alexandru Arseni** (n. 1938), om politic și de stat, doctor habilitat în dreptul constituțional, profesor universitar; **Ion Furnică** (1931-1915), dansator, artist al poporului, solist al Ansamblului de dansuri populare „Joc"; **Manole Neagu** (n.1950), scriitor; **Larisa Arseni** (n. 1949), interpretă de cântece populare și romanțe; Ion Neagu (n.1953), parlamentar, votant al Declarației de Independență față de Rusia imperială.

A făcut-o și pe asta!

Prietenul revistei "Natura", colaborator activ, de ani buni al revistei noastre, profesorul Anatol Eremia, lingvist notoriu, specialist în onomastică (toponimie, antroponimie), doctor habilitat în filologie, în luna aceasta a lui cuptor, a bătut pe muchie 90 de ani de la naștere!

Vivant professores!

Timp de peste patru decenii a efectuat cercetări pe întreg spațiu al republicii, în toate satele și orașele noastre, precum și în cele cu populație românească din Ucraina (Odesa, Vinița, Cernăuți), circa 2000 de localități. Chiar și atunci, când în capul mesei erau puse minciuna, domnia sa căuta să afle adevărul științific și să-l spună lumii, ca să-l știe.

Principalele rezultate ale cercetărilor efectuate de savantul Anatol Eremia și-au găsit implementare în viață, fiind expuse în 4 monografii, 5 broșuri de popularizare a științei, 6 dicționare și ghiduri normative și bibliografice: Nume de localități. Studiu de toponimie românească (1970), Contribuții la studiul formării cuvintelor în limba română (1979), Unitatea patrimoniului onomastic românesc (2001), Cahulul în timp și spațiu. Toponimie și istorie (2007), Graiul pământului (1981), Tainele numelor geografice (1986), Destinul cuvintelor (1988), Nume de persoane. Dicționar antroponimic (ed. I, 1964; ed.II, 1968; ed.III, 1974, în colaborare), Onomastika. Bibliograficeskii spravocinik (1984, în colaborare), Dicționar geografic (2005), Dicționar de nume geografice (2005), Dicționar explicativ și etimologic de termeni geografici (2006), Dicționar geografic universal (2008) ș.a.

A elaborat și a editat, în domeniul onomasticii, îndrumare și ghiduri normative: Nomenclatorul localităților din Republica Moldova (ed. I, 1996; ed. II, 2005), Chișinău. Ghidul străzilor (ed. I, 1993; ed. II, 2000), Localitățile Republicii. Ghid informativ-documentar (ed. I, 2008; ed. II, 2009, în colaborare). Este și autorul textului monografiei-album Chișinăul vechi și nou (Editura Litera, 1998, 215 p., în limbile română, engleză și rusă).

Tribunul științei noastre e cunoscut, de asemenea, și ca un promotor al Mișcării de eliberare națională, și ca un luptător pe linia-ntâi pentru repunerea în drepturile sale firești a limbii române în veșmântul ei latin.

Recunoștință și admirație, onorate profesor Anatol Eremia. Multă sănătate, catarg de lumină și dragoste de Neam și Țară!

Sus Paharul Vieții întru izbândă și bucurii!

Cu aleasă prețuire şi cu toată dragostea creştină,
echipa redacției „NATURA"

Irina RIMEŞ, interpretă, poetă, compozitoare:

Muncesc foarte mult pentru a-mi realiza visurile

În sâmbăta de trei iulie curent, după o perioadă lungă de închidere pandemică, Teatrul de Vară din Chișinău și-a deschis cortinele scenei cu programul „O seară în parc” – un eveniment special în sânul naturii, un concert la care toate vocile au fost feminine, în program fiind incluse interpretele Irina Rimeș, Mariana Bulicanu, Renata Vari, Noemi Modra, Cornelia Ștefăneț, Cristina Scarlat și Adriana Babin. Acestea au fost susținute de maestrul Eugen Doga și Orchestra Extinsă a Filarmonicii Naționale în frunte cu dirijorul Dumitru Cârciumaru.

Am dorit și eu să fiu martor la un asemenea deosebit eveniment cultural, dar am venit în Valea Morilor și cu un gând de aventură: s-o prind pe „copilița” Irina Rimeș, basarabeanca noastră care face furori în actuala muzică românească. Cred că îmi permite să spun așa ceva cel puțin faptul că, încă în 2019, Irina Rimeș a fost inclusă în top „30 sub 30” al revistei Forbes România, în care sunt incluși cei mai de succes tineri români, cu performanțe deosebite. Irina – cu performanțe în muzică. Mai recent, interpreta și echipa sa au semnat un contract de creație în Franța. Asta înseamnă că degrabă va interpreta cântece și în limba franceză.

La vârsta sa (născută în anul în care Republica Moldova și-a obținut Independența), Irina Rimeș a reușit să facă mai mult decât alți artiști în toată viața. Căutați pe YouTube acest nume, ascultați măcar un singur cântec de-al ei și îndată o să vă îndrăgostiți de ea...

Știam că are o popularitate deosebită și că mulți au venit în Valea Morilor anume ca să o vadă pe Irina Rimeș. În seara de sâmbătă, am aflat că interpreta va veni mai târziu, cam pe la mijlocul concertului.

Am așteptat și când am văzut un automobil de culoare roșie cu numere de București, m-am apropiat. Organizatorii și polițiștii s-au grăbit să mă oprească, de parcă venea... regina Angliei. Ea, chiar ca o copiliță, mi-a spus că vom vorbi numaidecât după concert. Asta mi-a promis-o și însoțitorul ei, un blond chipeș, David, cu care am fost nevoit să vorbesc numai în engleză...

După concert, au atacat-o fanii: să se fotografieze, să-i dea flori, cineva, un artist plastic, îi făcuse un portret foarte original și insista să i-l dea numaidecât. Totuși, ne-am găsit cu privirile și ea și-a amintit de promisiunea făcută. Deci, ceea ce o să citiți mai jos a fost o discuție în graba Irinei Rimeș, pe care, dacă vreți să cunoașteți cu adevărat, trebuie să-i ascultați piesele.

– Dragă Irina Rimeș, ca interpretă, aveți o evoluție spectaculoasă în spațiul cultural românesc. Cum explicați acest succes?

– Explicația e simplă: multă muncă, inclusiv în nopți nedormite. Sunt o visătoare și muncesc pentru a-mi realiza visele. Eu cred că oricine care visează și muncește pentru visul său poate să obțină ceea ce am realizat eu până acum. Da, am avut și o perioadă scurtă de depresie, când am tăcut, nu am cântat deloc. Scriam atunci piese pe care le vindeam cu 300 de euro și artiștilor buni, și celor penibili din Republica Moldova, numai ca să fac un ban. Dar toate au revenit la normal pentru că am muncit și eu, și oamenii pe care îi am alături.

Am mai spus-o: îmi place să fac muzică, îmi place să muncesc, să mă zbat pentru mine și pentru oamenii mei. Nu știu cum s-au întâmplat lucrurile, probabil este vorba despre muzica și versurile mele în care oamenii se regăsesc. Mereu mă străduiesc să fiu sinceră. Eu nu pot fi altfel decât așa. Asta o fac și în versurile mele. Asta apreciază oamenii, dar și eu apreciez când cineva este sincer cu mine.

– Cine scrie textele cântecelor Irinei Rimeș?

– Eu.

– Iar muzica?

– Tot eu.

– Colaborați cu interpreți, cu compozitori din Republica Moldova?

– În ultima perioadă, nu. Dar, de fiecare dată când găsesc pe cineva foarte talentat, nu ezit să colaborez.

– Cum a afectat pandemia Covid-19 creația Irinei Rimeș?

– În nici un fel, pentru că mi-a dat timp destul pentru creație. Am făcut albume noi pentru următoarea perioadă. Singurul domeniu afectat de Covid-19 a fost cel financiar.

– Nu numai cântecele, dar și comportamentul, și stilul vestimentar îi fac pe mulți dintre fanii tăi să spună: „Ești talentată, frumoasă, dulce și gingașă...”. Asta nu te face să crezi că îți cresc aripi de înger?

– Nu. Până la urmă, concertele mele sunt o afacere. Singura diferență între ceea ce eu fac și activitățile altor oameni este că eu fac ceea ce-mi place și la ce mă pricep cel mai bine. Cam așa îmi văd activitatea, iar toate cuvintele de simpatie din partea fanilor mei le iau ca pe niște simple complimente, ceea ce în nici un caz nu mă fac să-mi formez despre mine o imagine

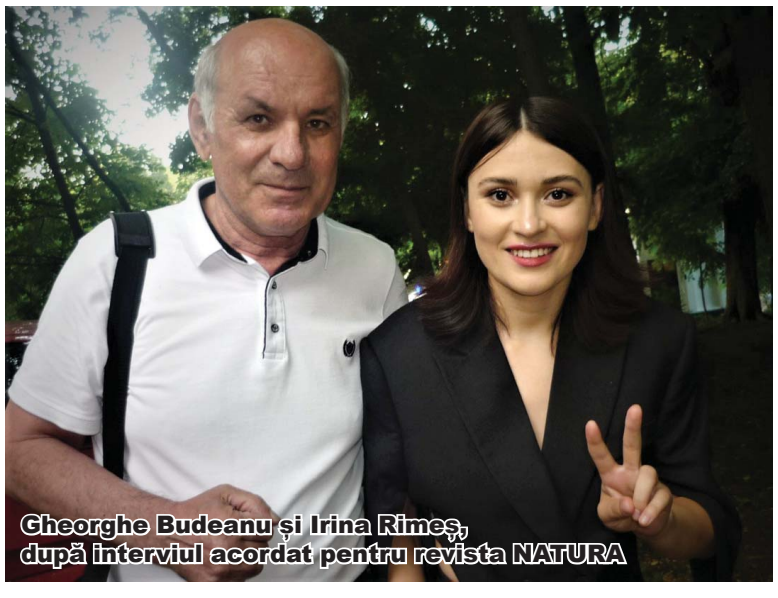

Gheorghe Budeanu și Irina Rimeș, după interviul acordat pentru revista NATURA

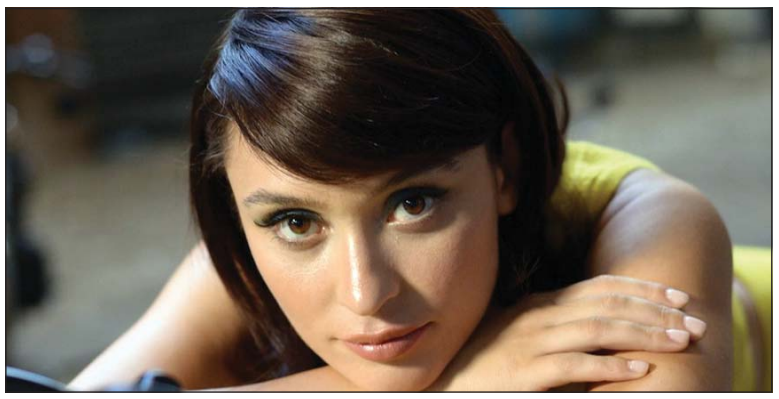

supraevaluată, cu atât mai mult – supranaturală...

- O întrebare lirică: de unde și cum a izvorât dragostea de cântec pentru o copiliță din satul Izvoare, raionul Florești?

- În familia noastră, tata cânta, iar bunica de pe linie paternă avea o voce foarte frumoasă, făcea parte din corul bisericii. Țin minte că se așeza lângă sobă și ne cânta colinde. Acasă mi-au fost educate înclinațiile creative încă de la o vârstă fragedă – să cânt, să scriu, să citesc… Compuneam poezii de pe când eram în clasa întâi. După clasele primare, m-am mutat la Soroca și am învățat la Liceul „Constantin Stere” până în 2010, iar studiile superioare le-am făcut la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău.

Am început să cânt pe la 14 ani. La vârsta de 19 ani deja colindam toată Moldova. Eram solistă la petreceri, dormeam des prin gări, dar ai mei nu știau. Nimeni nu știa, eram foarte inconștientă pentru că aveam dorințe mari pentru un talent atât de mic...

- Irina, satul tău de baștină a mai dat culturii noastre încă multe alte talente artistice. Pe care dintre acestea le cunoști?

- Păi, e vorba, în primul rând, de regizorul de teatru și actorul Andrei Băleanu, de publicistul și eseistul Nicolae Vieru, de prozatorul Iulian Nicuță, de savantul ecolog Arcadie Capcelea, de doctorul în filosofie Valeriu Capcelea...

– Recent ai lansat melodia „N-avem timp”, cu „N-avem timp să ne iubim până la capăt...”. Unde vă grăbiți?

– Eu nu mă grăbesc nicăieri. În melodie, sugerez anume gândul că mereu ne frământăm de lipsă de timp, că nu avem timp pentru lucrurile care ne plac, dar ar trebui să găsim timp pentru ele. De fapt, eu cred că noi putem să ne facem timp pentru lucruri frumoase, iar melodia tocmai asta vrea să spună: pentru lucrurile care ne plac și pentru oamenii pe care îi iubim trebuie să găsim timp.

– Care sunt micile plăceri ale Irinei Rimeș?

– O înghețată în parc, o vacanță frumoasă, nu neapărat scumpă, deși îmi plac și vacanțele scumpe. Oare ele cui nu plac? Până la urmă, și luxul este o experiență. Sunt omul care vrea să adune tot felul de experiențe în palmaresul său. Atunci când nu cânt, când nu compun muzică sau texte, citesc, studiez istorie, franceză, pian...

– Vă mai amintiți cu ce ocazie ați spus că „arta este oglinda în care fiecare vede ceea ce gândește...”?

– Da, îmi amintesc, dar nu vreau să comentez acest subiect.

(Spusa a fost o replică la reacțiile negative apărute în lumea online atunci când Ministerul Culturii din România a anunțat că Irina Rimeș a fost desemnată ambasadoarea Zilei Naționale „Constantin Brâncuși” 2020, organizată pentru a marca 144 de ani de la nașterea marelui sculptor. Cu această ocazie, artista a spus sincer că, poate, nu-i cea mai bună alegere, dar este onorată să dețină acest titlu. „Eu știu să cânt”, a zis ea și a precizat că nu va face un cântec dedicat artistului plastic, ci va folosi masiv, cu acest prilej, mesaje pe rețelele de socializare. Ministrul culturii Bogdan Gheorghiu a explicat de ce s-a mizat pe această interpretă de top: „Noi nu am invitat-o în calitate de critic de artă. Simpla prezență a Irinei Rimeș deja contează enorm, pentru că intrăm pe un segment de public care altfel nu ar fi fost interesat de Ziua Națională „Constantin Brâncuși”).

– Irina, ai copilărit la Soroca, orașul cu vestita noastră cetate de pe Nistru, iar acum ești un fel de ambasador al României pentru promovarea patrimoniului cultural și natural. Ai în activitatea ta programate acțiuni care să combine, ca într-o coroană, bijuteriile culturale și naturale ale României cu cele din Republica Moldova?

– Nu știu de unde ați luat că sunt și ambasador pentru patrimoniul cultural sau natural, căci nu am o asemenea funcție declarată. Dacă vă referiți cumva la faptul că fiecare artist care pleacă de la noi în România sau în alte țări este și un fel de ambasador al Republicii Moldova, vorbim de o funcție indirectă. Totuși, eu cred că artiștii n-ar trebui să se simtă obligați să-și reprezinte țara undeva, artiștii își exercită talentul prin felul în care fiecare dintre ei și-l alege. Dacă se întâmplă să creeze, să unească punți între oameni sau între țări precum România și Republica Moldova, nu-i decât o întâmplare, dar nu funcție...

– Sunteți o adeptă a vacanțelor active, mergeți mult pe jos și vă place să vizitați locurile nu cele mai vestite din România sau din lume. Dacă o faceți și în Republica Moldova, cum credeți: ce îi încurcă acestei regiuni să devină cu adevărat o țară turistică?

– Nu cred că sunt în măsură să răspund la această întrebare, din simplul motiv că nu mă pricep. Dar eu cred că Republica Moldova nu este o țară cu foarte-foarte multe locuri de vizitat. În schimb, există aici anumite lucruri pe care am putea să le ridicăm, ca valoare. Bunăoară, ospitalitatea moldovenilor este ceva cu care putem să ne mândrim. Insistăm să vorbim mult și despre bucatele noastre. Da, îmi plac și mie plăcintele, prefer aperitivul „Limba soacrei”, dar nu cred că cu asta putem momi foarte mulți turiști din străinătate. Apoi, cum să ademenești turiștii străini să vină la noi pentru a vedea peisaje nemaipomenite, dacă nu le cunoaștem? În schimb, dacă străinii vor să aibă parte de o experiență interesantă, ei pot veni în Republica Moldova pentru a beneficia de ospitalitatea localnicilor...

– Ce înseamnă Soroca pentru Irina Rimeș?

– Pentru mine, Soroca este ACASĂ. Și cu aceasta, am spus totul. Sigur, aș putea să detaliez, dar vedeți că trebuie să plec.

(Cu adevărat, însoțitorul, blondul David, îi tot arăta că o cheamă ultimele grupuri de fani ai cântecelor ei, care, spre miezul nopții, o mai așteptau ca să se fotografieze împreună).

– Care au fost cele mai trăsnite aventuri în adolescența Irinei Rimeș?

– Vai, sunt atât de multe, încât, dacă le-aș număra, ar trebui să scriem o carte. Dar nu neapărat numai în adolescență se întâmplă aventuri. Aș vorbi cu dragoste despre copilărie, care a fost una foarte fericită pentru mine, la țară, alături de fratele meu...

– Cine sunt și cum vă manifestați dragostea față de părinții Dumneavoastră?

– Mi-o manifest anume prin dragoste și respect. Părinții mei sunt oameni simpli, mama – Valentina și tata – Tudor. Întotdeauna m-am bucurat de susținere din partea lor. Ei au făcut totul ce le-a stat în putință pentru ca eu să-mi realizez visul. Părinții mei locuiesc în satul Izvoare din raionul Florești.

– Cum crezi, după atâta slavă, ce urmează pentru Irina Rimeș?

– Urmează multă muncă. Slava este ceva ce trebuie fructificat sau este doar un pom din care trebuie să culegi fructele.

– Cui îi spuneți în cântecul „Ce s-a întâmplat cu noi?”: „Timpul doare și nu mai am lacrimi să te-aștept la geam...”?

– Dacă m-ați fi întrebat despre o altă piesă, poate că vă spuneam cui, căci este vorba de o anumită persoană. În această piesă este vorba, pur și simplu, despre o persoană închipuită, imaginară.

– Dar în care piesă este vorba despre acea persoană concretă?

– În cazul dat, e secret. Am zis: dacă mă întrebați mai întâi despre acel cântec, poate că vă spuneam, acum – nu. Acum - fug...

Ultimele cuvinte mi le-a spus în glumă, zâmbind, și a fugit, căci mulți fani de-ai ei, rămași până târziu după concert, o mai strigau ca să se fotografieze împreună. Ea, copilărește, le promitea și am văzut că știe a se ține de cuvântul dat. Iar când nu mai rămăsese aproape nimeni, s-a lăsat convinsă de însoțitorul său, blondul David, și a mers să urce în automobilul cu numere de înmatriculare la București. O priveam cum se îndepărtează pe aleile parcului din Valea Morilor și nu știu de ce am asemuit-o, ca om de creație, cu talentata, dar tragica noastră interpretă Maria Drăgan, cu Nicolae Labiș sau Serghei Esenin în creația ei de interpretă, poetă și compozitoare. Mi-am zis că e aproape imposibil să fii atât de firavă, dar, totodată, atât de vulcanică în creație și am vrut să-i strig: „Ai grijă de viața ta, Irina!”, dar era noapte și era prea târziu...

Gheorghe BUDEANU

SATUL MEU, ICOANĂ SFÂNTĂ

Dr. Vasile BAHNARU

Deseori sunt întrebat cu toată sinceritatea: „De unde vin?”

Am văzut lumina zilei în comuna Miclăușeni (categoric, nu Micleușeni, cum au deformat sovieticii denumirea satului meu, iar specialiștii în toponimie nu sunt preocupați de revenirea la denumirea corectă, motivând că au a soluționa alte probleme mai importante). Insist în mod intenționat asupra denumirii satului meu din două motive: 1) e satul meu și sunt mândru de acest lucru; 2) satul în cauză este unul dintre cele mai vechi localități basarabene atestate documentar. Să reținem: dacă facem abstracție de Cetatea Albă, cunoscută încă în antichitate, și alte câteva localități basarabene (nu-mi amintesc la moment denumirea lor) satul meu, inclusiv Lozova și Vornicenii din imediata apropiere, sunt cele mai vechi așezări umane atestate documentar în Basarabia. Unele acte istorice atestă această localitate pe la 1380, iar un alt document, din timpul lui Alexandru cel Bun, menționează localitatea la 1420. Moșiile acestor trei sate erau date în proprietate unui boier pentru a practica albinăritul (de altfel, apicultura este practicată cu succes și în prezent, de o parte bună de localnici). Pentru moment, mai puțin contează anul atestării istorice a satului meu, mult mai importantă este istoria acestuia, întrucât el a luat ființă în perioada celui de-al doilea descălecat al românilor. Astfel, strămoșii consătenilor mei au coborât din Maramureș, din localitatea Miclăuș sau de pe moșia unui stăpân cu numele de Miclăuș, numele venind din maghiară – Micloș, adică Nicolae. Aceștia au pornit în ceată spre câmpie și în drumul lor, când ajungeau într-un loc plăcut, o familie rămânea să întemeieze un sat și să stăpânească locul respectiv (așa numita teorie a valurilor). Astfel a luat ființă satul Miclăușeni de lângă orașul Roman, în apropierea lui aflându-se palatul domnitorului Sturza. Continuându-și drumul, ei au trecut Prutul și au înființat aici șase sate, toate numindu-se Miclăușeni. Cea mai mare parte a acestora a dispărut, contopindu-se cu altele (de exemplu, Miclăușenii de lângă Ungheni formează, în prezent, corp comun cu orașul respectiv).

Miclăușenii mei este un sat eminamente românesc, toți străinii (ruși, ucraineni, bulgari etc.) au fost și sunt asimilați cu o viteză cosmică, locuitorii lor având o conștiință, dacă nu pronunțat românească, atunci pronunțat moldovenească (dar nu în sensul atribuit de moldoveniștii lui Dodon sau de alte lichele politice de aici).

Am crescut pe dealurile Miclăușenilor, deal uri acoperite de livezi și vii, terenurile plane fiind rezervate cultivării cerealelor, iar șesul – legumelor. De mic copil am ajutat părinții, alături de cei patru frați și cinci surori, la muncile de câmp, în special la prășitul viei. Îmi amintesc cum odată, spre sfârșitul zilei, eram pe cale de a termina prășitul viei, când mama a spus că dacă ne ajută Dumnezeu, terminăm astăzi prășitul. Eu, fiind mai vorbăreț, i-am reproșat că indiferent de faptul dacă ne ajută sau nu Dumnezeu, noi vom termina. Auzind această blasfemie, mama și-a amintit o parabolă din Sfânta Scriptură (evident, auzită de la preotul satului, întrucât mama era analfabetă). Mama spuse că, odată, un bărbat și soția sa erau într-o situație similară, adică erau pe cale să termine prășitul, iar în timpul acesta trecea pe drum un moșneag, care nu era altul decât însuși Domnul Dumnezeu, care le-a urat „Doamne ajută!”, iar bărbatul i-a răspuns că vor termina munca cu sau fără ajutorul Domnului. Dumnezeu a tăcut și și-a continuat drumul. Imediat după plecarea lui, a dat o diaree în acești oameni, încât nu au mai apucat să termine lucrul în acea zi.

De prin clasa a șasea, am început să lucrez în brigada școlărească, având dorința să câștig, cu mâna proprie, bucățica mea de pâine. Duminicile, din primăvară devreme și până toamna târziu, cutreieram dealurile cu livezi și pădurile din preajma satului – Banciova, așezată spre mănăstirea Hâncu și Răcătău așezată spre Sadova. Cunoșteam toate ciupercile și pomușoarele de pădure. Sâmbăta, în ajun de Duminica Mare, plecam în pădure după crengi de tei în floare, pe care, conform tradiției, le puneam la streașina casei și la poartă, iar, în casă, pe jos, așterneam mușețel cu aromă pătrunzătoare, toate acestea fiind ținute până la Înălțarea Domnului, sărbătoare numită în popor și Ispas.

Am început să citesc devreme. Tata, având puțină carte românească, era un mare cititor, fiind chiar propus să fie înscris la liceul militar din Iași, ca fecior de ostaș mort în Primul Război Mondial, dar din necesitate de brațe de muncă în gospodărie bunica nu i-a permis să-și continue studiile. În casă aveam câteva cărți: o biblie, o carte cu poezii de M. Eminescu, un volum de proză de M. Sadoveanu și niște reviste. Am devenit de mic copil client permanent al bibliotecii din sat, iar când am terminat să citesc cărțile scrise „moldovenește”, am început să citesc cărți în limba rusă. Iar odată cu inaugurarea casei-muzeu „A. S. Pușkin” la Dolna (cale de numai 3 km de la satul meu), am început a citi carte românească de aici, mai ales după retragerea cărții românești din bibliotecă (se pare, în 1965, ca urmare a deteriorării relațiilor dintre Moscova și București) și depozitarea acestora în podul conacului. De această dată, am avut noroc de Galina Plucci, fiica directorului casei-muzeu, care îmi făcea rost de carte românească. Eram un „librivor” incorigibil și arhicunoscut, încât chiar profesorul meu de limbă și literatură Efim Prodan (Dumnezeu să-l ierte!), împrumuta de la mine cărți pentru lectură. Prin urmare, îmi place cartea din copilărie și tradițiile noastre strămoșești, în special colindele și urăturile, dar mai ales satul copilăriei mele.

În linii mari, aș putea afirma că tata a contribuit la formarea conștiinței mele românești și la dezvoltarea mea intelectuală, în timp ce mama și-a adus contribuția la formarea mea spirituală. Astfel, în fiecare duminică ea ne dădea câte 20 de copeici pentru lumânări ca să mergem la biserică. Prin clasa a IV-a însă am renunțat să merg la biserică și mă duceam la un film pentru copii, care începea la ora 10.00. Aflând de noua mea ocupație, mama mi-a cerut să merg la biserică, eu însă i-am declarat că nu am motiv să frecventez biserica, dat fiind că Dumnezeu nu există (desigur, urmare a influenței educației ateiste din școală). Mama mi-a reproșat, imediat, că eu pot să-i spun ei orice, căci ea este mama mea, dar să nu-mi permit să fac astfel de afirmații în fața altor oameni, deoarece aceștia mă vor eticheta ca fiind prost. Aceste învățăminte materne au rămas în sufletul meu pentru toată viața, chiar dacă nu am ajuns un evlavios fervent, am rămas un credincios moderat. De altfel, consătenii mei sunt aproape în întregime credincioși sinceri, fără a manifesta exces de evlavie.

Izvor din piatră la Miclăușeni

Școala de opt ani am făcut-o la Miclăușeni, iar cea medie la Nisporeni, întrucât în satul nostru nu era școală medie, ea fiind constituită la un an după ce am absolvit eu opt clase. La Nisporeni, am avut norocul de câțiva profesori de treabă: cel de istorie, Leonid Landsberg și cel de fizică Gheorghe Scutelnic. Oricum, din punct de vedere cognitiv am fost format de școală, iar din punct de vedere spiritual, național, românesc, de tata și mama. Tata a fost participant în campania armatei române în Est (până la Don), în 1944, fiind în retragere mi-a relatat două întâmplări demne de reținut: 1) în primăvara lui 1944, dinspre Odesa spre Basarabia, caii sau boii care trăgeau tunurile (căci a fost înregimentat la așa-zisa artilerie călărească, adică tunurile erau trase de cai sau de boi), abia se mai mișcau, de aceea avansarea în retragere se realiza, în principiu, pe baza folosirii raționale a forței fizice a militarilor.

Ajungând în pădurile Hânceștilor, comandantul i-a spus tatei că, deoarece e basarabean, poate pleca acasă. Tata nu prea avea încredere în spusele ofițerului, având teamă că va fi împușcat în spate, dacă încerca să plece. Dar ofițerul s-a dovedit a fi om corect și l-a lăsat să plece în voia lui cu calul și cu arma. Drept că, în apropierea satului, o echipă de tâlhari sovietici din satul vecin Lozova, i-au luat și calul și arma. Ajuns acasă, a beneficiat de susținerea și ajutorul primarului, Dionis Bahnaru, rudă apropiată, care până la 1940 și după 1944, până în 1953, când a plecat la cele veșnice, a fost primar și „președinte al sovietului sătesc”. Merită să amintesc că acest Dionis Bahnaru a participat la Primul Război Mondial și a susținut ideea Unirii din 1918, având drept călăuză de existență sloganul „Satul meu e Țara mea!”, din care motiv a făcut tot posibilul ca din satul nostru să nu fie deportați oameni, deși, până la urmă, s-au găsit niște lichele care au contribuit la deportarea a trei familii (E. Zahariade cu soția, Zahariade-senior salvându-se, stâbd ascuns în pădure până la calmarea spiritelor, Paladi și Miclăușanu, morarul satului, pe copiii acestora, născuți în Siberia, i-am cunoscut și au ajuns oameni de treabă). Clanul băhnăreștilor avea trei băieți în armată: tata, moș Nicolae, mai mare decât tata cu vreo șase ani (născut în 1906) și nenea Isidor, mai mic decât tata cu vreo șase ani (1918), participant la război în Crimeea, în 1944 fiind făcut prizonier și deținut în lagăr până prin 1954 (împreună cu regretatul profesor ieșean Constantin Ciopraga). Cunoscând această situație, moș Dionis Bahnaru l-a angajat pe tata în calitate de drumar, care era scutit de serviciu militar, astfel încât tata nu a fost mobilizat la războiul din Vest, unde basarabenii au fost folosiți drept carne de tun, fiind antrenați în cele mai periculoase operații militare. În felul acesta, războiul pentru mine nu a fost altceva decât o încercare nereușită de a readuce la sânul Țării „moșia pierdută” în 1940. Mai mult, când a venit colectivizarea pe capul basarabenilor, tata a cedat pământul de care dispunea (de altfel, când se coceau cireșile ne îndemna să mergem în livada care i-a aparținut, întrucât paznicul știind ai cui suntem nu ne va alunga și ne va lăsa în pace) și s-a făcut tractorist (meserie pe care o ura ca și pe rușii eliberatori), fiind astfel scutit de a se înscrie „de bună voie” în colhoz, iar seara, târziu, când venea acasă, folosea 2-3 căldări de apă fierbinte pentru a scoate din corp putoarea de motorină. Cărau cu tractorul grâul „oferit de bună voie” statului sovietic multinațional de țăranii noștri. În aceste condiții, de foame și sărăcie, mulți luau (nu zic „furau”) multe kilograme de cereale, în timp ce tata lua doar o mână bună (suficient pentru ca mama să facă o fiertură cu buruiene pentru copii), știind că orice cântar nu va constata lipsă, iar cei care luau mult au ajuns să taie pădure în Siberia.

Prin anii ’60 au început să vină din România în vizită unii refugiați din 1944 sau copiii acestora, cu care ne-am împrietenit și ne înțelegeam de minune vorbind „moldovenește”, astfel încât problema unei limbi distincte „moldovenești” a dispărut pentru mine nu numai datorită lecturilor, dar și mulțumită comunicării cu cei din Țară. De altfel, unii consăteni de-ai mei au ajuns personalități cunoscute în România, am avut un aviator important (cu regret, numele îmi scapă), un literat valoros, Tiberiu Avrămescu, „om de o valoare deosebită” în opinia acad. Eugen Simion.

Dacă e să vorbim despre surse de informație, este cazul să recunosc că am încercat întotdeauna să fiu la curent cu evenimentele zilei în special din publicațiile și emisiunile radio și TV românești, fără să amintesc de cele sovietice care erau obligatorii (mai ales pentru orele săptămânale de informație politică). Sunt, într-un fel, o creație a culturii românești (fără să neg influența sovietică) așa cum se relatează într-un banc celebru: un omulean nu asculta decât radio București și vorbea cu dicție și vocabular bucureștean. Într-o dimineață de iarnă, îl vede un consătean coborând un deal cu o carafă de vin în mâini, pentru ca la un moment dat să lunece și să cadă. Consăteanul, văzându-l la pământ și cunoscându-i modul lui de exprimare, îi spune făcând uz de vocabularul acestuia: „Ce, nea Ghiță, aderență redusă la pneuri?!” Drept răspuns, omuleanul îi trântește cu ciudă justificată: „Aderență redusă la capul tău, dobitocule!”

În general, consătenii mei aveau și au o atitudine pozitivă față de români și de România în genere, ca față de un frate de sânge (desigur, fără a-i considera „frați mai mari”), în timp ce despre ruși se spunea că aceștia au un mare defect: „Au venit și au uitat să plece înapoi, căci le prieste clima de la noi!”

Aș avea multe să-mi amintesc despre satul meu și oamenii lui, care au avut mult de suferit, și pe nedrept din partea acestor „frați mai mari”…

E de menționat, totuși, că majoritatea consătenilor mei, la momentul oportun, s-au încadrat – mic și mare – în mișcarea de eliberare națională, au participat activ la toate acele evenimente, probă supremă servind faptul că primăria comunei Miclăușeni este una dominată de spiritul românesc și preocupată de prosperitatea materială și spirituală a comunității.

Regret că nu am vizitat de multă vreme satul natal, din cauza acestei pandemii ce s-a abătut peste noi…, dar și așa eu sunt cu el și el cu mine – Miclăușenii mei cei dragi, Icoană Sfântă în astă lume.

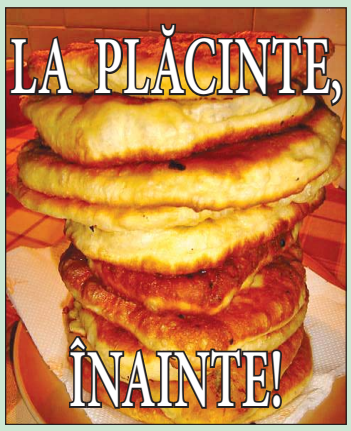

Borş verde

Ingrediente: *20 ouă de prepeliță, 2 ouă de găină, jumătate căpățină de varză, 4 cartofi, 1 ceapă, 1 morcov, 2 căței de usturoi, 1 tulpină de țelină, 1 legătură de mărișs, mărar, pătrunjel, piper, sare.*

Mod de preparare: 1 ceapă și 1 morcov se toacă mărunt și se prăjesc în ulei natural, într-o cratiță, în care se va prepara borșul. Tulpina de țelină, de asemenea se toacă mărunt și se adaugă la prăjire.

În timp ce se prepară prăjeala, se fierb ouăle de prepeliță.

Legătura de mărișs se taie fâșii mici, varza se taie și ea aproximativ de aceeași dimensiune. În castronul cu prăjeală se toarnă 2,5 l de apă. Cantitatea de apă poate varia în funcție dacă, vă place borșul să fie gros sau mai lichid.

Se taie cartofii în cuburi și se pun la fiert în cratiță, aproximativ 20 minute. Când cartofii vor fi fierți, se adaugă în cratiță mărișul și varza. Se fierb timp de aproximativ 7 minute la foc mic.

Ouăle de prepeliță fierte se decojesc. Jumătate din ele se pun de o parte, celelalte se adaugă în borș.

Se iau 2 ouă de găină, se bat bine, se adaugă la ele 2 polonice de lichide din cratița cu borș. Repede, foarte repede, se amestecă bine masa de ouă, astfel ca ouăle să nu se coaguleze.

Mărarul, pătrunjelul și usturoiul se toacă mărunt și se adaugă în borș. Se condimentează cu sare și piper. Se aduce borșul până la fierbere și se oprește.

Restul 10 ouă de prepeliță rămase se taie în jumătăți și se servesc în fiecare bol cu borș.

Pui la cuptor cu orez și cartofi

Ingrediente: *1 1/2 căni maioneză, 2 căni orez basmati, 2 ardei chili, feliați, 6 cartofi mai mici, 4 căței de usturoi, zdrobiți, 1/3 cană apă, 2 linguriță oregano, 1 linguriță piper, 1 linguriță sare.*

Mod de preparare: Se amestecă într-un caston maioneza cu sarea, piperul, usturoiul și oregano. Puiul se acoperă cu toată această compoziție.

Orezul se pune într-un vas de copt cu chili și se toarnă apoi apă peste. Se adaugă cartofii și peste ei se pune puiul.

Se lasă la cuptor timp de 45 de minute la o temperatură de 180°C.

Salată ”Malul mării”

Ingrediente: *1 pește hering slab sărat, 2 cartofi, 3 ouă, 1 ceapă, 1 morcov, 1 lingură de oțet, 1 linguriță de zahăr, maioneză, ceapă verde.*

Mod de preparare: Cartofii, morcovul și ouăle se fierb. Se lasă la răcit, mai apoi se curăță și se taie cuburi.

Ceapa la fel se curăță și se toacă mărunt. În vasul cu ceapă se adaugă oțetul și zahărul. Se toarnă apă clocotită și se lasă ceapa să se marineze până apa se va răci.

Peștele se curăță și taie cuburi. La dorință, se poate folosi file de hering marinat.

Într-un bol, se amestecă cartofii cu morcovul, ouăle, ceapa (scursă), peștele și maioneza.

Se servește salata presărată cu ceapă verde tocată.

Vișinată de casă

Ingrediente: *2 kg vișine cu tot cu sâmburi, 2 l alcool dublu rafinat de 96 de grade, 2 kg zahăr, 2 l apă.*

Mod de preparare: Vișinele se spală, se curăță de codițe și se lasă la zvântat. Se lasă cu sâmburi! Se amestecă 2 kg de vișine cu 2 l alcool de 96 grade și se lasă o săptămână la un loc întunecat (în pivniță), acoperite cu un tifon. Dacă nu aveți damigeană cu gâtul strâmt și folosiți borcane mai largi, atunci peste tifon se pune o farfurioară.

După o săptămână în care au fost lăsate la macerat se face un sirop din 2 kg de zahăr și doi litri de apă. Se lasă la fiert 2-3 minute până se dizolvă zahărul, apoi se lasă la răcorit și în final se toarnă peste vișine. Se agită ușor. În acest fel nu trebuie să tot amestecați în damigeană, deoarece zahărul este deja gata dizolvat în sirop.

Damigeana se astupă cu un dop, iar vișinata se lasă la macerat timp de două luni în același loc răcoros și întunecat. Nu se lasă la fermentat la soare pentru că își pierde din aromă și își schimbă și culoarea. Nu cumva să puneți țuică, pălincă sau rachiu pentru că îi va deturna gustul și aroma.

În final vișinata de casă se decantează (strecoară) și se trage în carafe speciale pentru lichior prevăzute cu dop. Se păstrează la cămară și 2-3 ani, fără probleme.

ÎN GRĂDINA CU FLORI

Răchițica *(Physostegia virginiana Rose)*

Denumire oficială: *Physostegia virginiana ‚Rose'.*

Denumire populară: răchițică, fisostegia.

Familia de plante: *Lamiaceae.*

Sinonime: *Dracocephalum denticulatum, Dracocephalum virginianum, Physostegia denticulata, Physostegia speciosa*

Descriere: Plantă perenă rizomatoasă, de 50-80 cm, cu flori roz, înflorește din iunie până la primul ger

Floare tăiată proaspătă excelentă

Recomandată pentru ronduri perene, locații însorite, soluri umede, etc.

La ghivece - diam. 9 cm

Perioada de înflorire: iunie-octombrie, prin tunderea florilor ofilite, va înflorii din nou

Expunere: soare (minim 6 ore/zi)

Înălțime: 50-80 cm

Culoarea florilor: roz

Frunze: verzi, lanceolate

Îngrijire: ușoară

Rezistentă la ger: zona 3 (-40° Celsius)

Solul: fertil, mereu umed

Cerințe apă: abundentă, rezistă în soluri foarte umede chiar și iarna

Cerință PH al solului: 5.6-6.0 (acid); 6.1-6.5(ușor acid); 6.6-7.5(neutru)

Caracteristici speciale: floare tăiată proaspătă, foarte atractivă pentru albini și fluturi

Alte pericole: nu sunt

Boli și dăunători: nu are boli sau dăunători deosebiți.

Sfaturi de cultivare: Preferă solul fertil, bine drenat, ușor umed, atât vara cât și iarna, expunerea în plin soare. Plantată la semiumbră, va înflori mai slab sau deloc.

Prin tăierea regulată a florilor ofilite, se poate obține o reînflorire a plantei.

În soluri bogate în nutrienți și umede, se înmulțește rapid prin rizomi, poate fi stopată ușor prin aplicarea de jur-împrejurul plantei, a unei borduri de plastic sau a unei folii de aluminiu, la minim 10 cm adâncime.

Expresii înaripate

(folosite zi de zi)

* *A apuca luna cu dinții* [sau *a prinde* (ori *a atinge*) *luna cu mâna*] (pop.) = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil.

* *A pica* (sau *a fi picat, a cădea*) *ca din lună* (sau *din cer; din nori, din stele*) = a) a veni, a sosi pe neașteptate undeva; b) a fi dezorientat, buimac, năuc; rupt de realitate.

* *A promite (și) luna de pe cer* (sau *câte-n lună și-n soare* ori *marea și sarea*) (pop.) = a promite lucruri pe care nu le poate îndeplini.

* *Parcă e căzut din lună* (rar), se spune despre cineva aiurit și lipsit de simț practic.

* *A crește într-o lună cât alții într-un an* = a crește foarte repede.

CASĂ

Cum se recoltează şi se usucă petalele de trandafir

Dacă ați cumpărat petale de trandafir de la un furnizor de plante, știți că costul poate fi prohibitiv. În schimb, recoltați petale de trandafir din tufișurile care cresc în curtea dvs. pentru a le usca și folosi-le în amestecuri de ceai de plante, în săpun sau ca decor. Sunt delicate, așa că mânuiți-vă trandafirii cu atenție de la început până la sfârșit.

Notă: Nu recoltați petale de trandafir din florile pe care le cumpărați de la florărie pentru consumul comestibil, deoarece acestea au fost probabil tratate cu pesticide. Indiferent de ce spune florăreasa, acei trandafiri sunt doar pentru vizionare, niciodată ingerabili. Dacă doriți să uscați petalele de trandafiri de la florărie, acestea trebuie utilizate numai în scop decorativ.

Recoltarea și uscarea petalelor de trandafir

- Petalele de trandafir tind să se altereze ușor, așa că urmați instrucțiuni simple pentru a vă asigura că rămân parfumate și proaspete până când sunteți gata să le uscați.

- Alegeți petalele la jumătatea dimineții după ce roua s-a evaporat, dar soarele ultra-fierbinte de amiază nu a apărut încă.

- Așezați petalele într-un singur strat pe măsură ce le adunați. Pot începe să devină moi și să se descompună în câteva minute, dacă greșiți să le așezați într-un loc cald și întunecat.

- Aranjați petalele pe hârtie absorbantă, astfel încât să nu se atingă între ele.

- Uscați petalele de trandafir la umbră, deoarece soarele direct va schimba rapid culoarea petalei.

Sfat de recoltare

Pentru cel mai bun parfum, recoltați petalele de trandafir direct dintr-o floare nou deschisă, mai degrabă decât să așteptați să cadă în mod natural. Florile care sunt deschise de mai mult de o zi sau două vor avea mai puțin miros și aromă.

De asemenea, puteți usca petalele de trandafir într-un deshidratator. Setați aparatul la cea mai mică temperatură - în jur de 95 grade, dacă este posibil - pentru a vă asigura că petalele se usucă fără să ardă.

Cum se utilizează petalele de trandafir uscate

Odată uscate, petalele de trandafir pot fi păstrate ca orice altă plantă uscată, având grijă ca nici o lumină să nu ajungă la ele. Dacă utilizați un borcan de sticlă, păstrați-l într-un dulap închis.

Există mai multe moduri în care vă puteți folosi petalele de trandafir uscate, inclusiv:

Ceaiuri din plante: Deoarece au puțină sau deloc aromă după ce sunt uscate plantele, adăugarea trandafirilor la un amestec de ceai este doar pentru plăcere vizuală.

Apă de trandafiri: Combinați 1/3 cană de petale de trandafir uscate cu 2/3 cană apă distilată și 1/3 cană hamamelis. Lăsați să se infuzeze timp de două săptămâni, apoi strecurați petalele. Folosiți această infuzie ca spray pentru față sau spray pentru lenjerie.

Decor: Puteți face ornamente minunate cu petale de trandafir uscate. Folosiți-le pentru a acoperi bilele din spumă de poliester care au fost înmuiate în lipici. Acestea pot fi un plus frumos la copacul de vacanță cu o temă naturală.

Fabricarea săpunului: Faceți săpun cu petale de trandafir pentru a-l vinde sau a-l face cadou. Uleiul esențial de trandafir este adesea adăugat pentru parfum.

Perne de somn pe bază de plante: Aceste mici pungi din plante umplute cu plante uscate și petale de trandafir și stropite cu ulei esențial de trandafir pot fi așezate în interiorul unei fețe de pernă preferate.

Regulile de aur ale bunicii

(despre eliminarea mirosului de țigară din casă)

Mirosul de țigară poate fi unul dintre cele mai persistente mirosuri din casă, fumul intrând nu numai în covoare, perdele sau draperii, dar și în pereți și chiar în mobilă, dacă se fumează intensiv.

Oțetul - Este foarte eficient când vine vorba de indepărtarea mirosului de țigară, putând fi folosit în mai multe moduri. Cât încă mai persistă fumul de țigară în încăpere, o soluție din oțet (de preferință oțet de mere) și puțină apă poate fi pusă într-un recipient de tip spray și pulverizată prin cameră. Avantajul oțetului față de anumite produse comerciale este că poate fi folosit și dacă în casa respectivă locuiesc persoane cu alergii sau suferind de astm.

Citricele - Cojile de lămâi și de portocală pot fi folosite și atunci când încercăm să scăpăm repede de mirosul de fum, dar și dacă dorim să împiedicăm ca mirosul să se instaleze definitiv în cameră. Pentru a scăpa rapid de mirosul de țigară din încăpere, putem folosi bricheta pentru a “pârli” cojile de lămâie sau de portocală. Uleiurile care vor fi eliminate de coajă vor neutraliza mirosul de fum de țigară. De asemenea, cojile citricelor pot fi puse în boluri și lăsate în camerele în care se fumează, pentru a împiedica instalarea definitivă a mirosului de țigară.

Pătrunjelul și leușteanul - Pătrunjelul și leușteanul nu ajută foarte mult la eliminarea rapidă a mirosului de țigară (decât dacă folosim legăturile pe post de evantai), însă aceste verdețuri sunt utile atunci când dorim să evităm ca mirosul de țigară să se instaleze permanent. Nu trebuie decât ca verdețurile să fie tocate mărunt și puse în farfurioare sau boluri în camerele în care s-a fumat.

Bicarbonatul de sodiu - Bicarbonatul de sodiu pus în plicuri plasate în camerele în care se fumează vă ajută la absorbirea mirosului de țigară. De asemenea, bicarbonatul de sodiu poate fi împrăștiat pe covoare, lăsat un sfert de oră să-și facă efectul și apoi aspirat. Dacă aveți un aspirator puternic, odată cu bicarbonatul de sodiu veți scăpa și de mirosul de țigară. De asemenea, se pot folosi cărbuni pentru absorbirea mirosului de țigară (chiar și cărbunii pentru grătar pe care îi găsiți la benzinării). Cărbunii se lasă în boluri, în colțurile camerelor.

***De menționat** că metodele de mai sus dau roade doar în condițiile în care încăperile sunt aerisite zilnic. De asemenea, materialele textile (perdele, draperii, covoare) din camerele în care se fumează trebuie spălate des, pentru ca mirosul de țigară să nu se instaleze.

La casa cu două fete, mor pisicile de sete. Proverb românesc

Ce trebuie să cunoașteți despre salmoneloză

Ce este Salmonela?

Salmonela este un bacil gram-negativ, de formă ovală care provoacă boala diareică la oameni. Bacteriile sunt ființe vii microscopice care trec din fecalele oamenilor sau ale animalelor în organismele altor oameni sau ale altor animale. Familia bacteriei *Salmonela* include peste 230 de serotipuri de bacterii unicelulare, vizibile numai la microscop. Unele dintre ele pot să nu provoace simptome la animale, dar să îmbolnăvească oamenii și invers. De obicei, chiar dacă sunt prezente în alimente, nu le afectează gustul, mirosul sau aspectul. Bacteria trăiește în tractul intestinal al animalelor și oamenilor infectați.

Care sunt simptomele salmonelozei?

Cei mai mulți bolnavi au diaree, crampe abdominale și febră în următoarele 8-72 de ore de după ingerarea alimentelor contaminate. Alte simptome pot fi frisoane, cefalee, greață și vomă. De obicei, simptomele dispar în 4-7 zile. Cei mai mulți oameni bolnavi de salmoneloză își revin fără tratament și fără a consulta medicul.

Totuși, infecțiile cu *Salmonela* pot amenința viața bolnavilor, mai ales în cazul bebelușilor și al copiilor mici, al femeilor însărcinate și al bebelușilor nenăscuți, precum și în cazul adulților, expuși unui risc mai mare la toxiinfecțiile alimentare dacă au sistemul imunitar slăbit.

Cum se produce îmbolnăvirea de salmoneloză?

Salmonela trăiește în tubul digestiv al oamenilor și al altor animale, inclusiv al păsărilor. Reptilele sunt și ele gazde foarte probabile pentru *Salmonela*. *Salmonela* prezentă pe carnea crudă de porc, vită sau pui poate supraviețui dacă produsul nu este gătit la o temperatură internă minimă sigură, ce poate fi măsurată cu un termometru pentru alimente.

Alimentele se pot contamina și prin mâinile nespălate ale unei persoane infectate care le manipulează. Oamenii ar trebui să se spele întotdeauna pe mâini imediat după ce pun mâna pe un animal, o pasăre, o reptilă, chiar dacă sunt sănătoase.

Sfaturile ANSA pentru evitarea riscurilor de infectare

Păstrați curățenia: Spălați frecvent mâinile și suprafețele.

- Spălați-vă mâinile cu apă caldă și săpun timp de 20 de secunde înainte și după manevrarea alimentelor și după ce folosiți toaleta, schimbați scutecele sau atingeti animalele.

- Spălați ustensilele, tocătoarele, farfuriile și blatul de bucătărie cu apă fierbinte și săpun după prepararea fiecărui aliment și înainte de a începe prepararea următorului.

- Luați în considerare folosirea prosoapelor de hârtie pentru curățarea suprafețelor din bucătărie. Dacă folosiți prosoape textile, spălați-le frecvent cu apă fierbinte.

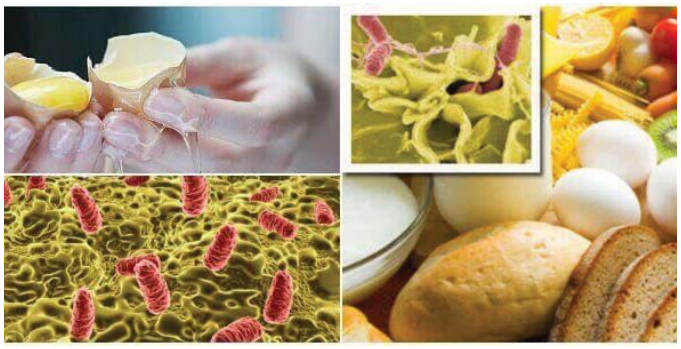

Separați alimentele: Evitați contaminarea încrucișată.

- Separați carnea crudă și fructele de mare de alte alimente în coșul de cumpărături de la supermarket și în frigider. Dacă este posibil, folosiți un tocător pentru produsele proaspete și altul pentru carne și fructe de mare.

- Spălați întotdeauna tocătoarele, farfuriile, blatul și ustensilele cu apă caldă și săpun după ce intră în contact cu carnea crudă sau cu fructele de mare.

- Nu puneți niciodată mâncare gătită pe o farfurie pe care ați ținut înainte carne crudă sau fructe de mare.

Gătiți în siguranță: Gătiți la temperaturi sigure.

- Friptura, grătarul, orice fel de carne de porc, alimentele pe bază de vită, vițel sau miel și felurile de mâncare ce conțin ouă le pregătiți la 71 °C.

- Orice carne de pui trebuie preparată la temperatura internă minimă de siguranță de 74 °C.

- Carnea de pui umplută nu este recomandată.

- Peștele ar trebui pregătit la 63 °C. Sosurile și supele trebuie aduse la temperatura de fierbere atunci când sunt reîncălzite.

Conservați la rece: Refrigerați prompt.

- Păstrați alimetele în condiții de siguranță acasă, refrigerându-le prompt și corect. Refrigerați sau congelați alimentele perisabile, mâncărurile gătite și resturile timp de 2 ore (1 oră dacă temperatura este de peste 32 °C).

- În congelator ar trebui să fie cel mult -17 °C, iar în camera de frigider ar trebui să fie cel mult 4 °C.

- Dezghețați alimentele în frigider în apă rece sau în cuptorul cu microunde. Alimentele nu ar trebui dezghețate la temperatura camerei. Alimentele dezghețate în cuptorul cu microunde sau în apă rece trebuie gătite la temperatura internă minimă de siguranță înainte de refrigerare.

- Nu aglomerați frigiderul. Aerul rece trebuie să circule pentru a păstra alimentele în siguranță.

Deliciile verii – piersici, caise şi nectarine

Vara ne îmbie cu o mulțime de legume și fructe care se găsesc din belșug în această perioadă pe piață. În special în ceea ce privește fructele, avem de unde alege atunci când dorim să ne potolim pofta de dulce sau pentru o gustare rapidă între mese, care ne oferă energia necesară și hidratarea de care are organismul nevoie în anotimpul călduros. Printre aceste delicii care ne încântă papilele gustative vara se numără piersicile, caisele și nectarinele, toate fiind fructe aromate, cu un conținut ridicat de vitamine și minerale.

Piersicile - parfumate, dulci și zemoase

Piersicile sunt fructe de vară suculente și versatile, originare din China și Asia de Sud. Numele lor latin este *Prunus persica*, iar piersicile sunt produse de arbuști care cresc în zonele cu climă temperată. Piersicile aparțin familiei *Rosaceae*, care include fructe precum prunele și cireșele.

China este cel mai mare producător de piersici, iar aceste fructe sunt considerate în cultura chineză ca simbol al longevității și nemuririi. Piersicile au diferite dimensiuni, iar culorile lor variază de la galben la roșu, în funcție de țara de origine. Spre deosebire de nectarine, care au o suprafață exterioară netedă, piersicile sunt acoperite cu un puf fin. Au o aromă delicată și o pulpă suculentă, de culoare gălbuie.

Piersicile conțin o gamă largă de substanțe nutritive care sunt vitale pentru funcționarea sănătoasă a organismului. Sunt o bună sursă de vitamina A (betacaroten) și vitamina C (acid ascorbic). Ele sunt, de asemenea, o sursă bună de vitamine - E, K, B1, B2, B3 și B6. Piersicile sunt bogate și în minerale, cum ar fi calciu, potasiu, magneziu, fier, mangan, fosfor, zinc și cupru. Au un conținut scăzut de calorii și sunt o sursă bună de fibre.

Printre cele mai importante beneficii ale consumului de piersici se numără proprietățile lor antioxidante, menținerea sănătății pielii și a ochilor, îmbunătățirea digestiei, menținerea sănătății sistemului nervos, combaterea obezității și a îmbătrânirii premature, stimularea imunității și detoxifierea organismului.

Caisele - aromate și răcoritoare

Caisele, cunoscute sub denumirea științifică de *Prunus armeniaca*, sunt înrudite cu piersicile și prunele. Caisele sunt de obicei galbene sau portocalii, cu o ușoară nuanță de roșu pe o parte.

Nu se știe exact care este originea caiselor, deoarece există și specii de cais sălbatic și au fost cultivate încă din antichitate. Denumirea științifică este derivată de la numele țării Armenia, de unde majoritatea oamenilor de știință cred că provin aceste fructe. Beneficiile impresionante pentru sănătate ale caisele se datorează conținutului de vitamine, inclusiv vitaminele A, C, K, E și niacină, în cantități semnificative, precum și o serie de alte vitamine esențiale în cantități mici (mai puțin de 5% din necesarul zilnic). Caisele au, de asemenea, un conținut bun de minerale, care include potasiu, cupru, mangan, magneziu și fosfor. Ele sunt o sursă foarte bună de fibre, la fel ca majoritatea fructelor.

Printre cele mai importante beneficii ale caiselor se numără combaterea constipației, sprijinirea sănătății sistemului osos și a inimii, stimularea metabolismului, ameliorarea stărilor febrile, tratarea afecțiunilor pielii și a anemiei.

Caisele se găsesc frecvent și sub formă uscată, însă, datorită conținutului mare de zaharuri care se găsește în fructele uscate, este recomandat să fie consumate proaspete.

Nectarinele - ideale pentru a satisface pofta de dulce

Nectarinele sunt fructe delicioase, care aparțin familiei *Rosaceae*, la fel ca prunele și piersicile. De fapt, ele sunt destul de asemănătoare cu piersicile în aparență, cu excepția lipsei pufului de pe învelișul exterior, care se găsește pe piersici. În funcție de soiul lor, nectarinele pot avea culori care variază de la galben sau alb-crem, până la roz, roșu sau alb.

Nectarinele sunt fructe dulci, bogate în nutrienți și cu un conținut scăzut de calorii. 100 de grame de nectarine conțin 44 de calorii. Acestea oferă o gamă impresionantă de antioxidanți puternici, compuși fenolici și fibre. Nectarinele conțin vitaminele A, B1, B2, B3, B6, C, E și vitamina K. De asemenea, sunt surse excelente de potasiu și alte minerale cum ar fi fosfor, magneziu, fier, zinc și calciu.

Aceste fructe oferă numeroase beneficii pentru sănătate, ca de exemplu îmbunătățirea digestiei, prevenirea diabetului, susținerea pierderii în greutate, tratarea anemiei, îmbunătățirea acuității vizuale, stimularea imunității, menținerea sănătății inimii și a pielii.

Cel mai toxic pește - ieftin, dar nesănătos

Cel mai toxic pește – *Pangasius* a apărut ca o specie cheie de acvacultură în Vietnam și reprezintă mai mult de 90% din ceea ce este vândut pe piața internațională. Industria a devenit o sursă importantă de ocupare a forței de muncă și de generare de avere în Delta Mekong. Pe scurt, este una dintre poveștile cheie de succes ale acvaculturii asiatice. Dar cât de toxic este acest pește, având în vedere că este o specie hibrid, special creată pentru a curăța toxinele din apa murdară a Deltei Mekong?

Peștele crește în râul Mekong, unul dintre cele mai poluate din lume

Industria s-a extins atât în ceea ce privește producția, cât și comerțul. *Pangasius* este acum tranzacționat în peste 100 de țări din întreaga lume. Este, de asemenea, una dintre primele cinci specii cele mai consumate atât în SUA, cât și în UE și se extinde rapid în Asia și în alte regiuni ale lumii ca sursă ieftină de proteine din pește.

Dar, în același timp, au existat o serie de afirmații făcute cu privire la siguranța și sustenabilitatea peștelui ***Pangasius.*** Acestea au variat de la declarațiile potrivit cărora *Pangasius* este plin de otravă, care crește în râul Mekong puternic poluat.

Afirmațiile au avut succes în măsura în care continuă să fie difuzate prin intermediul rețelelor sociale. Dar, pe de altă parte, nu au afectat în mare măsură exporturile.

Toxic, dar foarte consumat

În ciuda conținutului său scăzut de proteine și a nivelului său chiar mai scăzut de omega-3, *Pangasius (Pangasius hypophthalmus)* este unul dintre cei mai consumați pești din lume, în special în Europa. Costul redus, aroma sa bună și o prezentare comercială sub formă de file fără piele și oase i-au crescut consumul, în special în școli, centre de vârstnici, sectorul hotelier ș. a.

Cu toate acestea, cea mai mare problemă când vine vorba de *Pangasius* nu este cu adevărat profilul său nutrițional, ci concentrația sa ridicată de mercur. Peștele provine din râul Mekong din Vietnam, unul dintre cei mai lungi afluenți din lume și, de asemenea, unul dintre cei mai poluați datorită prezenței pesticidelor și a altor compuși chimici utilizați în culturile de orez sau a activităților umane, cum ar fi defrișările.

În consecință, animalul însuși, un pește omnivor și un prădător final, este, de asemenea, foarte contaminat, cu mercur, potrivit mai multor rapoarte.

Consumul excesiv de Pangasius ar putea contamina populația cu mercur

Pentru a evalua riscul toxic datorat mercurului care ar putea rezulta din consumul de *Pangasius*, o echipă de cercetători din Insulele Canare a analizat un total de 80 de eșantioane de fileuri congelate depozitate în trei zone mari diferite și disponibile consumatorului în produse naturale sau marinate.

Iată ce spun cercetătorii:

„Este necesar să se controleze exhaustiv conținutul de mercur la acest tip de pește", spun cercetătorii. Potrivit lor, deși nu au existat diferențe semnificative între supermarketuri, concentrația medie de mercur în prezentarea peștelui marinat (0,18 mg/kg) a fost mai mare decât cea obținută în *Pangasiusul* natural (0,16 mg/kg).

Cercetătorii concluzionează că, în cazurile în care concentrația maximă permisă este depășită și după consumul continuu, poate exista un risc pentru sănătate din cauza acumulării de mercur la adulți și, mai ales, la copii. Pentru cei din urmă, aceștia recomandă consumul altor pești în loc de *Pangasius*, datorită contribuției sale nutritive reduse.

Clubul dietelor de slăbit

Slăbiți cu caise!

Ocură cu caise este o modalitate ușoară și eficientă de a slăbi, în urma căreia câștigul va fi dublu: dobândiți o siluetă de invidiat, dar și un ten de catifea.

Caisele au puține calorii, dar o mare bogăție de vitamine, minerale și fibre, ceea ce le face nutritive, tonifiante și ușor de digerat. Ele sunt bine tolerate chiar și de cei cu stomac sensibil. Iată cum puteți profita de caise:

Dieta 1

Timp de 2-3 zile pe săptămână, aveți liber la caise, consumați doar aceste fructe.

Dieta 2

Consumați în fiecare zi, în locul mesei de prânz, doar caise. Masa de seară trebuie să fie ușoară, fără pâine.

Dieta 3

Se ține două săptămâni, în care slăbiți până la 5 kilograme. În acest timp, veți consuma câte 1 kg-11/2 kg de caise bine coapte, repartizate în 3-4 porții, de-a lungul zilei. Celelalte mese vor fi reduse la jumătate. Ceaiul și cafeaua fără zahăr sunt permise, iar apa plată, cel puțin 2 litri pe zi.

Iulia VLAD

Cum ne protejăm de soare?

Uite că a sosit, în sfârșit, vremea frumoasă. Soarele ne încântă cu razele lui calde și strălucitoare. Dar, oare, cum putem delimita dorința noastră de a ne bronza de neplăcutele și foarte des întâlnitele arsuri solare? Pentru a ne asigura că nu vom avea probleme cu pielea din cauza soarelui puternic, este indicat să avem în vedere mai multe aspecte pentru protecția solară.

- Planifică-ți activitățile zilnice astfel încât să nu stai afară când soarele este foarte puternic. Soarele este puternic între orele 11-16, de aceea, în această perioadă găsește-ți de lucru la umbră sau înăuntru.

- Dacă este neapărat nevoie să lucrezi afară în intervalul orar menționat mai sus, poartă haine cu mânecă lungă și pantaloni lungi, lucrate astfel încât să nu permită accesul razelor prin ele. Spre exemplu, poți folosi haine de in - care arată și bine, dealtfel. Hainele închise la culoare protejează mai bine decât cele de culori deschise.

- Când ești în preajma apei, nisipului sau a zăpezii ai grijă, deoarece acestea reflectă radiații ultraviolete dăunătoare și cresc șansele de arsuri solare.

- Poartă ochelari de soare care oferă 100% protecție împotriva radiațiilor (ar fi bine să fie un model la care se specifică protecție UVA și UVB).

- Poartă o șapcă sau o pălărie care să îți acopere urechile, spatele gâtului și să îți umbrească fața. Evită pălăriile de paie care lasă soarele să pătrundă.

Și, ultimul, dar nu cel din urmă sfat: folosește crema de protecție solară cu factor de protecție solară (SPF) potrivit pielii tale, cel puțin 15. Numărul SPF indică efectivitatea de a bloca razele ultraviolete. Un număr mai mare indică o protecție mai ridicată. Aplică această cremă cu 30 de minute înainte de expunerea la soare și, dacă stai mai mult de 2 ore expusă la soare, este indicat să o reaplici.

Punctele de grăsime: ce sunt și cum scapi de ele

Cunoscute în termeni medicali sub numele de milia, punctele de grăsime pot apărea pe față la orice vârstă, inclusiv la nou-născuți.

De cele mai multe ori, acestea sunt confundate cu acneea și, chiar dacă sunt asimptomatice și inofensive, deranjează din rațiuni estetice. Punctele de grăsime apar fără un motiv și pot cauza anumite neplăceri, în special femeilor care pot avea probleme atunci când vor să-și aplice pe ten anumite produse de make-up. Află în continuare ce reprezintă aceste puncte de grăsime, dar și cum se tratează în mod corect!

Ce sunt punctele de grăsime

Milia este o problemă dermatologică ce poate fi diagnosticată foarte ușor prin simpla analiză a aspectului edemelor de la suprafața pielii. În general, punctele de grăsime apar la nivelul feței, îndeosebi în jurul ochilor, nasului și obrajilor, dar există posibilitatea să afecteze și alte zone ale corpului. Ele se prezintă sub forma unor chisturi de dimensiuni reduse, de cel mult 2 mm, au o culoare alb-gălbuie și nu sunt însoțite de niciun fel de inflamație. În fapt, aceste puncte de grăsime nu sunt nimic mai mult decât colecții de celule moarte și keratină care se blochează sub piele.

La prima vedere, multe persoane confundă milia cu acneea incipientă, însă este important de precizat faptul că inesteticele puncte de grăsime au o evoluție mult mai îndelungată. În timp ce coșurile dispar în doar câteva zile, milia persistă câteva săptămâni sau chiar și luni.

Din ce cauză apar punctele de grăsime

Chiar dacă ai un întreg ritual pentru curățarea tenului, există numeroși factori ce pot cauza apariția punctelor de grăsime. În timp ce anumite persoane sunt predispuse la a dezvolta mai frecvent milia de-a lungul timpului, leziunile de acnee fiind unul dintre factorii de risc, pot apărea puncte de grăsime și la oameni care nu se confruntă cu nicio problemă dermatologică. Iată câteva cauze ce pot conduce la apariția miliei:

- Arsuri solare;
- Eczeme;
- Îmbătrânirea pielii;
- Folosirea produselor comedogenice, respectiv cele care conțin uleiuri, care interferează cu capacitatea pielii de a elimina celulele moarte;
- Utilizarea cosmeticelor nepotrivite pentru ten, cum ar fi cremele mult prea grase care provoacă obstrucția glandelor sebacee și sudoripare ori a celor care conțin steroizi;
- Procedurile care implică peeling chimic, precum microdermabraziune;
- Reacțiile alergice la anumite plante, ca de exemplu la iederă;
- Acneea;
- Tulburările hormonale;
- Transpirația în exces;
- Ingrediente precum uleiul de parafină, petrolatumul, parafina lichidă ori lanolina;
- Iritațiile provocate de produsele pe bază de alcool.

Cum se tratează punctele de grăsime

În aproape toate situațiile, punctele de grăsime nu oferă niciun motiv de îngrijorare. Totuși, sunt extrem de inestetice sau pot provoca disconfort, așa că pacienții pot opta pentru eliminarea lor cu ajutorul crioterapiei, peelingului chimic sau dermabraziunii. De un real ajutor este și administrarea cremelor ce conțin retinoizi, adică pe bază de vitamina A. În niciun caz nu se recomandă lezarea ori stoarcerea punctelor de grăsime deoarece pot apărea infecții sau cicatrici la nivelul lor. În general, chisturile mai mici, superficiale, pot trece de la sine, după o exfoliere ușoară, procedură pentru care poți folosi un exfoliant pentru față Perfectly Purifying, dacă punctele sunt

pe ten ori un exfoliant de corp cu iaurt pentru alte zone de pe suprafața pielii. Dacă milia este profundă, se recomandă procedurile făcute de o persoană de specialitate cu ajutorul laserului.

Remedii naturiste pentru punctele de grăsime

Dacă vrei să înlături punctele de grăsime folosind anumite produse pe care le ai în casă este important să știi în primul rând ce tip de ten ai și cum îl îngrijești corespunzător. Chiar și atunci când vorbim de ingrediente naturale, acestea nu se folosesc pe piele fără o informare atentă în prealabil.

În primul rând, este esențial să cureți zilnic zona afectată cu un gel de curățare cu triplă acțiune care hrănește și hidratează intens pielea. Mai departe, poți opta pentru o baie de aburi care să-ți deschidă porii și un scrub cu zaț de cafea, zahăr ori mălai pentru îndepărtarea celulelor moarte. De asemenea, poți aplica pe zona afectată de puncte de grăsime vitamina A, ulei de cocos, apă de trandafiri, ulei de ricin, oțet de mere, suc de lămâie, ulei de arbore de ceai ori miere de albine pentru a facilita eliminarea miliei.

Cum poate fi prevenită apariția punctelor de grăsime

Deși nu există certitudini că nu vei avea vreodată puncte de grăsime pe față, dacă ții cont de anumite lucruri poți ține milia la distanță. Iată câteva măsuri ce pot fi luate:

* Folosește zilnic creme care să-ți protejeze tenul, așa cum este crema de zi pentru restaurarea tenului SPF 30;
* Evită expunerea la soare în orele de vârf, 10.00-16.00;
* Nu te expune la soare un timp îndelungat fără să aplici cremă de protecție solară;
* Folosește o mască de față sau exfoliază-ți tenul cu alte produse de 2-3 ori pe săptămână;
* Spală-te pe față în fiecare seară și oricând după ce faci sport folosind produse adecvate și delicate;
* Renunță la aplicarea de emoliente grase sau uleiuri la nivelul tenului;
* Folosește cosmetice fără uleiuri și demachiază-te în fiecare seară;
* Nu utiliza produse de make-up sau skincare vechi deoarece pot avea bacterii care distrug pielea;
* Schimbă fața de pernă săptămânal, curăță constant ochelarii și ține departe de ten produsele pe care le folosești pentru îngrijirea părului.
* Formează-ți o rutină zilnică de îngrijire a tenului și a corpului dacă vrei să ții la distanță punctele de grăsime. Milia poate afecta orice persoană, însă dacă îți păstrezi un stil de viață sănătos te poți bucura de o piele perfectă, fără niciun fel de afecțiuni dermatologice.

Pagini organizate după „Formula AS”, „Asul Verde”, ziare.com şi alte surse de Paraschiva MĂMĂLIGĂ

Traista cu bancuri

* Un bărbat vrea să renunțe la viața de burlac, dar nu își găsește aleasa inimii. Într-o zi, un prieten îl sfătuiește:

- Mă, tu ești în urmă cu tehnologia. În ziua de astăzi îți găsești nevastă imediat dacă pui un anunț pe internet.

Bărbatul, cu o ultimă speranță, pune un anunț pe un site de matrimoniale:

”Bărbat săturat de viața de burlac, 30 de ani, foarte răbdător și iubitor. Caut nevastă!”.

A doua zi, observă că a primit sute de răspunsuri la anunț: ”Te rog frumos, ia-o pe a mea!!!”

* * *

*Vasile și Gheorghe cu oile la păscut fiecare pe câte un deal. Strigă Gheorghe către Vasile:

- Bă, Vasile, bă d-apoi fostu-o pă la tine pă la stână lupii astă nopte?

- Da mă Gheo, o fost.

- Și ce ți-or făcut, bă?

- Apoi mi-or luat vo cinci oi.

- Bine mă, că doară nu ai fi vrut să îți aducă…

* * *

*- Nu mai pot, simt că mă sfârșesc… zise soacra celor trei gineri ai săi strânși la căpătâiul ei.

- Fii fără grijă, mamă soacră, eu voi fi bucuros să te ajut să treci cu bine peste asta! zise primul ginere, care era croitor de meserie.

- Și eu! spuse al doilea, tâmplarul.

- Și eu! zise ultimul, groparul.

* * *

* Era odată un evreu care a muncit toată viață și a economisit toți banii. Și era foarte zgârcit când venea vorba de banii lui. Chiar înainte să moară i-a spus soției:

- Când voi muri, vreau să pui toți banii mei în sicriu cu mine. Vreau să iau banii în viața de veci cu mine.

Și a pus-o pe soție să îi promită din toată inima că, atunci când va muri, ea va pune toți banii în sicriu cu el. Și a murit. Era întins în sicriu, soția stătea alături, îmbrăcată în negru, iar prietena ei stătea lângă ea. Când s-a terminat ceremonia și groparii se pregăteau să închidă sicriul, soția spuse:

- Stați un moment! Avea o cutie mică de metal cu ea. S-a apropiat cu cutia și a pus-o în sicriu. Apoi groparii au închis sicriul și l-au coborât în groapă. Prietena ei spuse:

- Dragă, știu că nu ești atât de nebună încât să pui toți banii acolo împreună cu soțul tău. Soția loială răspunse:

- Ascultă, sunt credincioasă. Nu pot să îmi retrag cuvântul. I-am promis că voi pune banii aceia în sicriu cu el.

- Vrei să spui că ai pus toți banii aceia în sicriul lui?!

- Sigur că da, răspunse nevasta. I-am strâns pe toți, i-am pus în contul meu și i-am scris un cec. Dacă poate să-i încaseze, atunci îi poate cheltui…

Mormintele vechilor familii Laşcu şi Semaşco din Cimitirul Central din Chişinău vor fi distruse?...

Maria VIERU-IŞAEV

M-am plâns unui vechi amic că nu pot convinge pe nimeni dintre cunoștințele mele din București, basarabeni de origine, să mă însoțească la mormintele deputaților Sfatului Țării. Trecuse 27 martie, zi sfântă pentru Basarabia, apoi 9 aprilie, ziua Unirii pe stil nou, și a trebuit să merg singură la câteva cimitire – Bellu, Cernica, Reînvierea, Ghencea Civil și Sf. Vineri. Unica excepție a fost un localnic, tânărul Mihai / Mihăiță, cu care am aranjat mormântul lui Vladimir Cazacliu de la Ghencea Civil, și am sădit la el câteva flori.

Pe 25 martie 2020 eram la cimitirul central din Chișinău, când am avut neplăcuta surpriză să constat – a doua după mormântul lui Alexandru Cristea, că au fost scoase gardurile de la mormintele vechilor familii de intelectuali Lașcu (rusificat „Laşcov"), și Semașco, situate central, în vecinătatea mormântul lui Andrei Vartic. Începuse vremurile pandemice, pe poarta cimitirului era afișat anunțul „accesul interzis", ceea ce însemna că prezența mea acolo era „ilegală", și parcă nu aveam suficient curaj să merg la administrație. Așa că l-am sunat pe istoricul Ion Negrei să-i cer sfatul, care pe lângă toate meritele sale rămâne lipsit de aroganță, oricând gata să-ți răspundă la apel, la fel ca prietenul său Anatol Petrencu. Încurajată de dl Negrei am ajuns în holul clădirii administrative, fiind îndrumată de cineva la dl administrator Vasile Lupu. Am avut noroc de forfota și agitația din hol (să vedeți cum lucrează Dumnezeu – se făcea reparație), căci auzisem în urma mea o altă voce, supărată: „Cine a lăsat-o să treacă?".

Primul demers în problema mormintelor „Laşcu-Semașco", în care vorbeam și despre mormântul preotului Constantin Partenie, profanat oarecum de lucrătorii cimitirului, l-am făcut pe 8 mai 2020. Vom relata despre el cu altă ocazie. Deocamdată spunem că acest personaj istoric era originar din com. Vălcineț, jud. Lăpușna. A trăit între anii 1869-1922. A fost protopop militar al Basarabiei în Primul Război Mondial, având merite indiscutabile în activitatea sa pro românească.

Reluăm secvențe din prima adresa a subsemnatei către direcția cimitirului, din 8 mai 2020:

„Vă rog să-mi comunicați în scris ce s-a întreprins în cazul mormintelor familiei Vasile și Luca Lașcu (Laşcov), personalități marcante din istoria Basarabiei și a României, precum și a mormintelor familiei Semașco?

Vasile Lașcu (1861-1932), scriitor și ziarist, a fost deputat în Sfatul Țării, a votat Unirea Basarabiei cu România. Ales senator în Parlamentul României Mari.

Tatăl său, Luca Lașcu (1827-1906), a avut o activitate meritorie de preot, slujind peste 50 de ani la biserica „Sf. Gheorghe" din Chișinău (informație parvenită de la stimații istorici Alexandru Cerga și Dinu Poștarencu).

Ne întrebăm care este soarta gardului, scos de administrația cimitirului de la mormintele „Lașcu" la începutul acestui an?

Tot atunci s-a scos gardul monumental din vecinătate, de la mormintele familiei Semașco – alt neam cu rădăcini adânci în istoria Basarabiei, de la care au rămas doar trei postamente impunătoare (Oare când s-au distrus mormintele Semașco? Nu cumva după 1990?). Unul dintre ei s-a numit Iosif Nicolae Semașco (1836-1901). Dinu Poștarencu mi-a vorbit de medicul Zemstvei Basarabene, Șemașco, căsătorit cu cineva din neamul de boieri moldoveni Botezatu, din com. Bușteni. Medicul Gheorghe Baciu menționează și el pe un Semașco în cărțile sale cu istoria medicinii din Basarabia.

Și în cazul Semașco, ne întrebăm ce s-a făcut cu valorosul gard de fontă, scos de dvs., de la care a rămas doar o porțiune?

Pe 25 martie curent, când am văzut stricăciunile de la mormintele Lașcu și Semașco, am semnalat cazul administratorului cimitirului, domnului Vasile Lupu. La remarca mea „*Mormântul Laşcu are valoare istorică*", dl Lupu mi-a declarat cu o față senină: „*Mormântul are valoare istorică, iar gardul nu!*".

Pe 27 martie am semnalat cazul „Laşcu-Semașco" dlui administrator Mihail Grumeza și juristului cimitirului Sergiu Gorojanchin. La câteva zile am sunat-o pe doamna Director General Ludmila Boțan. Vădit deranjată de telefon, doamna directoare mi-a comunicat că numitele garduri au fost scoase cu prilejul unor lucrări, când s-au tăiat copacii bătrâni din cimitir, și că **ele se păstrează în depozitul cimitirului.**

Dacă acesta e motivul, de ce gardurile n-au fost reinstalate la loc? Când se va face acest lucru, după mine, obligatoriu?".

Am expediat concomitent adresa-semnal dlui Ion Ștefăniță, directorul Agenției de Inspectare și Restaurare a Monumentelor, clericilor, istoricilor și altor oameni de cultură din Moldova și România, invitându-i să ia atitudine față de cazurile expuse, și să comunice despre alte eventuale cazuri de distrugere a mormintelor istorice, săvârșite în cel mai vechi cimitir al Chișinăului.

Răspunsul administrației, din 13 mai 2020, semnat de dna Ludmila Boțan, era în mare parte evaziv, fără lămuriri clare și punctuale. Ultimul aliniat, care avea menirea să pună capăt solicitărilor mele, suna astfel:

„Totodată, menționăm că în prezent, la examinare în Parlamentul Republicii Moldova se află un proiect de lege cu privire la cimitire, potrivit căruia toate gardurile și îngrădirile care depășesc 40 cm vor fi demontate, întrucât sunt structuri care creează impedimente la desfășurarea ceremoniilor funerare și afectează aspectul estetic al cimitirelor".

A doua adresă a subsemnatei, din 16 mai 2020, trimisă administrației Cimitirului Central, o redăm integral:

„Vă mulțumesc pentru răspunsul rapid la adresa mea din 8 mai 2020.

Voi continua să fac demersurile necesare în apărarea mormintelor istorice, inclusiv a gardurilor de epocă de valoare artistică, de la Cimitirul Central din Chișinău.

Din răspunsul dvs. am dedus că deocamdată nu aveți bază legală pentru a scoate gardurile, parte integrantă a mormintelor, oricare ar fi înălțimea lor. Vom vedea ce se va discuta în Parlament, și când se va întâmpla acest lucru? Părerea mea este că nici nu poate exista un astfel de punct în lege.

Nu-mi imaginez ca cineva de la Cimitirul Bellu din București, ori Cimitirul „Eternitatea" din Iași, să vină cu o astfel de inițiativă legislativă și să se demonteze gardurile-relicvii… Înțeleg că asta este dorința arzătoare a juristului Sergiu Gorojanchin și a administratorului Vasile Lupu.

Și apoi, din câte știu, legea nu poate fi retroactivă. Dar mă voi consulta cu foștii mei colegi juriști.

Nu punem problema copacilor, care probabil trebuiau tăiați. Dar lucrările cu tăierea lor s-au executat prin luna ianuarie curent, și de atunci a trecut suficient timp pentru reinstalarea gardurilor la mormintele Lașcu și Semașco. Mi s-a spus că ele nu pot fi reinstalate, deoarece nu se supun sudurii. Oare ce ar zice un expert-tehnician independent?

Vă rog să-mi comunicați cum putem obține proiectul legii, depus în Parlament, în ce Comisie a fost depus, când s-a întâmplat acest lucru, cine a venit cu această inițiativă legislativă? Mi-ați spus în treacăt că e vorba de un deputat socialist.

Nu credeți că trebuie să existe o dezbatere publică vizavi de mormintele de valoare culturală, istorică și artistică? Or, gardurile fac parte integrantă din ansamblul funerar.

Motivația cum că gardurile mai înalte de 40 de cm „*afectează aspectul estetic al cimitirelor*" stârnește profundă nedumerire și chiar jignire în adresa meșterilor de odinioară. Fraza aceasta subversivă nu poate fi nicidecum atribuită gardurilor din perioada țaristă și cea interbelică, gen Lașcu ori Semașco, executate artistic, cu răbdare, gust și rafinament, din materiale durabile. **Ele nu fac decât să înfrumusețeze aspectul cimitirului, spre deosebire de unele garduri kitsch moderne, fără gust și valoare estetică, ce împânzesc tot mai mult vechiul cimitir, ca o iarbă rea.** Unul dintre aceste garduri stă chiar în vecinătatea mormântului „Laşcu". Te uiți cu frică de fiecare dată la lamele lui ascuțite, „*de 40 de cm*", peste care nu dă Doamne să cazi vreodată.

Cealaltă motivație, „*creează impedimente la desfășurarea ceremoniilor funerare*", poate fi și ea ușor demontată. Pot da exemple când s-au scos porțiuni mari de gard de la mormintele din perioada țaristă, aflate la margine de alee, cum e cazul boierilor „Razu".

Vă rog să-mi răspundeți la această și alte întrebări prin poșta electronică și cea tradițională.

Cu respect, Maria Vieru-Işaev".

Ne oprim aici la epopeea adreselor electronice, care are și nu are sfârșit. Nu am primit nici un răspuns la întrebările din a doua scrisoare. La insistența mea a venit până la urmă un scurt răspuns, mai evaziv decât primul. Poate ne ajută redacția revistei „Natura" să limpezim situația cu legea invocată de administrația Cimitirului Central din Chișinău? Cred că e bine ca ea să fie cunoscută publicului larg, căci e vorba de interesele și drepturile cetățenilor.

Notă: Scriitorii și istoricii literari scriu despre aflarea lui Mihai Eminescu la Odesa, în vara lui 1885, care a trăit într-o vilă, numită astăzi „Sanatoriul Semașco". Regretatul Nicolae Dabija face descrierea acestei clădiri în studiul „Eminescu la Odesa". La Moscova există Institutul de Medicină și Stomatologie „N. A. Semașco". Să fi existat vreo legătură între aceste nume „Semașco"?...

Mai 2021, București

PE ARIPILE TIMPULUI (6)

Dr. Mugur ANDRONIC
Suceava

După domnia lui Rareș, ctitorul minunatei mănăstiri Moldovița, dar și a celei de la Probota, unde este și îngropat, ambele jud. Suceava, urmează o perioadă destul de critică, în care începe să se simtă și influența austriecilor habsburgi. Se remarcă domnia lui Alexandru Lăpușneanu (1552-1561; 1564-1568), care depune jurământ de vasalitate Poloniei și care intenționa și înlăturarea pretențiilor austriece asupra Transilvaniei, aflată însă și în pericol de-a fi transformată în pașalâc turcesc. La începutul celei de-a doua domni, poate condiționat de acceptul sultanului, mută capitala la Iași, oraș mai apropiat de Dunăre și mai greu de apărat. Merită de vizitat, tot în jud. Suceava mănăstirea Slatina, ctitoria sa, nu departe de Casa Memorială Labiș.

După fiul său, Bogdan, urmează Ioan Vodă cel Cumplit/sau Viteaz, aprig luptător contra uneltirilor marilor boieri, dar și a turcilor, ucis de turci în urma luptei de la Roșcani (1574). Urmează munteanul Petru Șchiopu, pentru care Grigore Ureche a avut cuvinte de laudă deosebite. El face în premieră și un tratat comercial pentru negustorii englezi.

În 1593 începe un lung război turco-austriac, în cadrul lui încadrându-se epopea marelui Mihai Viteazul. În Moldova este impus de poloni Ieremia Movilă, celebru prin mănăstirea sa Sucevița.

Mihai Viteazul devine principele Transilvaniei, acolo existând documente de epocă ce atestă deja conștiința de neam a ardelenilor, bucuroși că aveau în sfârșit un domn de-al lor. Ideea vechii Dacii, a unirii celor trei țări românești, nu era nouă, astfel că marele nostru erou național, între trei mari puteri ostile, turcii, austriecii și polonezii, găsește unica soluție, unirea românilor într-un regat puternic. În mai 1600, după ce bătrâna Cetate de Scaun a Sucevei se deschisese domnului, la Iași, Mihai s-a intitulat, ***domn al Țării Românești și Ardealului și a toată Țara Moldovei.*** Minunea se produsese, devenind o pildă generațiilor următoare, dincolo de moartea sa pusă la cale de Habsburgi. Desigur, dușmanii neamului și falsificatorii istoriei îl consideră un aventurier, dar Marea Unire din 1918, îi dă lui, pe deplin, dreptate istorică. Concluzia: câtă vreme românii vor fi împresurați de imperii criminale, nu se vor putea uni, iar primul război mondial, cu jertfele sale regretabile, și crăparea imperiilor rus și austro-ungar, a adus și Marea Unire.

Începutul sec. al XVII-lea, cunoaște domnia fratelui lui Movilă, Simon, atât la București cât și la Iași. Se continuă rivalitatea de control al țărilor române de către turci, polonezi și austrieci. Și în Moldova se constată astfel o instabilitate a domniei. Între anii 1623-1626 scaunul a fost ocupat de Radu Mihnea, iar fiul său, Alexandru Coconu, a domnit la București. Apropierea administrativă dintre cele două surori continuă, unii dregători având funcții în ambele. Și Alexandru Iliaș va reuși să obțină de la turci tronul muntean pentru fiul său, Radu Iliaș. Situația se va repeta și în vremea lui Vasile Lupu, înmormântat la Trei Ierarhi din Iași, în timpul căruia se tipărește cartea de rugăciuni, ținută sub tăcere de falsificatori, **Cazania, Carte Românească de Învățătură (1643, Iași).**

În schimb, o vreme va fi rivalitate între Lupu și Matei Basarab, încheiată prin împăcare și ridicare reciprocă a unei biserici în țara vecină.

Notabil, în 1673, domnitorul Ștefan Petriceicu susține tipărirea de către Mitropolitul Dosoftei, (casa muzeu în fața Palatului Culturii din Iași), a cărții **Psaltirea în Versuri... pre limba rumânească.**

Ulterior Moldova, sau Moldovlahia, cum mai era numită, va fi implicată militar în marile conflicte dintre turci, austrieci și polonezi: bătălia de la Hotin (1673) și asediul turcesc al Vienei (1683). În urma incursiunilor regelui polonez Jan III Sobieski, din 1686 și 1691, partea nordică a Moldovei a fost controlată de polonezi. În urma păcii de la Karlowitz, 1699, din păcate Transilvania este anexată de Austria, unirea cu Țara fiind amânată peste două veacuri.

După episodul Cantemir, 1711, căruia țarul Petru cel Mare i-a jurat prin tratatul de la Luțk INTEGRITATEA MOLDOVEI, ceea ce nu s-a întâmplat în 1812, începe perioada domniilor fanarioți, în care cele două țări surori sunt deschise unor influențe de modernism european. Deși domniile cumpărate de la turci sunt scurte, schimbarea frecventă a unor domni în cealaltă țară a încurajat și mai mult apropierea dintre ele, în primul rând administrativ. Un personaj important a fost grecul Constantin Mavrocordat, care în domnii succesive a desființat legarea de glie a țăranilor în cele două state surori. Măsură profundă pentru lichidarea vechilor

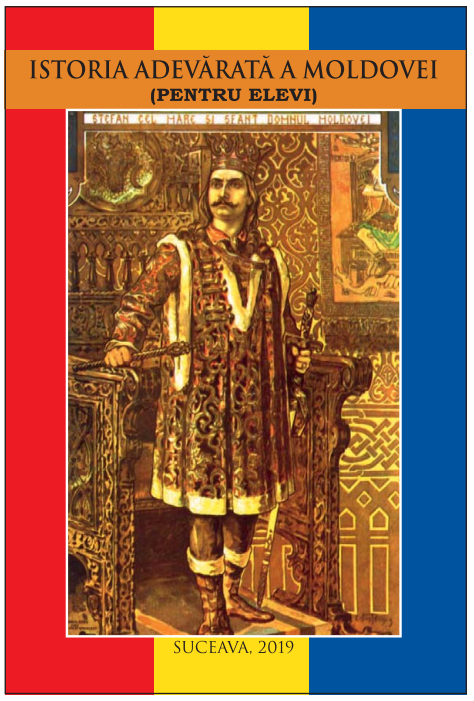

relații agrare feudale. Unicul fanariot mort în 1777 la Iași, ucis de turci, pentru o cauză românească (deși socrul său pierdea moșii în Bucovina), a fost Grigore III Ghica, care a protestat energic contra anexării de către Habsburgi, a ceea ce va deveni Bucovina.

Acum Imperiul rus e pus pe extinderi și spre vest, sub lozinca eliberării ortodocșilor de sub turci. Doar că uita să mai plece și era pus pe RUSIFICARE TOTALĂ, DISTRUGEREA ETNICĂ A POPOARELOR SUPUSE. Mai era eliberare? Sau cotropiri criminale?

Muntenia și Moldova, state tampon între cele trei imperii criminale. După războiul din 1711-1713, turcii fac raiaua Hotin, după războiul cu turcii, austriecii ocupă Oltenia (1718), pe care o dau înapoi Munteniei după războiul ruso-austro-turc în 1739. După cel ruso-turc pentru atitudinea neutră, Habsburgii anexează cu mituirea demnitarilor turci Bucovina (1775). Din păcate, cotropirile rușilor nu se mai termină. După cel ruso-austro-turc, în 1791 imperiul atinge cursul Nistrului, ținta finală fiind Constantinopulul, ca etapă Dunărea de Jos.

Repet, a se populariza MAXIM, ideea că socialiștii, probabil cu finanțare rusească, au creat produse informative puternic politizate, mincinoase, în scopul susținerii statalismului antiunionist moldovenesc, și uneori chiar a românofobiei, precum site-ul www.moldovenii.md, sau filmul în trei episoade ISTORIA MOLDOVEI, girat de fostul președinte Dodon. Pentru copierea gratuită însă a cărții ISTORIA ADEVĂRATĂ A MOLDOVEI PENTRU ELEVI, în fapt scrisă pe înțelesul tuturor, rog intrați pe Google, cu linkul **goo.gl/b9BQne.** Popularizați cartea și linkul. Rog arhivați fiecare parte din materialele noastre lunare din revistă, iar bibliotecile să printeze cartea spre inventariere. Vă iubesc.

Va urma.

Dincolo de zid

Mireasa cu părul de aur

Doina DABIJA

Era ziua nunții ei, iar lumea se aduna cu bucurie în catedrală pentru a fi alături de fata cu părul de aur, așa cum o porecliseră toți cei care o cunoșteau.

Aurora, în rochia ei albă ca neaua, a ajuns la cununie înaintea mirelui, sărind fericită într-un picior și cântând cu voce tare, ca o școlăriță zburdalnică.

Prietenele ei, care erau deja înăuntru, când au văzut-o cum cântă și țopăie au încercat s-o astâmpere fiecare cu câte-o vorbă, amintindu-i că nu se află la discotecă unde au fost cu toții în ajun, ci în Casa lui Dumnezeu. Aici o văd și sfinții din icoane, și Cel de Sus, și nu se cuvine să-și exteriorizeze bucuria peste măsură. Fata însă le-a răspuns sarcastic:

— E ziua nunții mele, așa că mă comport cum vreau, și fac ce vreau și nici Dumnezeu nu mă poate împiedica să fiu fericită. Iar acum, voi cânta cât mă va ține pieptul și mă voi bucura. Iar dacă veți vedea că iese vreun sfânt din icoană ca să danseze cu mine, să nu fiți invidioase!

Dar n-a reușit să-și termine gândul, când brusc a întrat înăuntru un bărbat în negru ca un cioclu și a anunțat-o că în intersecția străzii s-a întâmplat un grav accident. Iar mirele, mirele ei, zace fără suflare sub fiarele unei mașini. Mireasa a încercat să plângă, dar ridicându-și ochii în sus, a observat că biserica nu mai are acoperiș și ninge…

Iar fulgii care cădeau parcă numai peste ea, au transformat-o într-o singură clipă în cea mai frumoasă piatră din marmură.

Și de atunci, lumea își amintește de ea ca de Mireasa cu părul de zăpadă.

PĂDUREA LETEA și VĂDUVA NEAGRĂ

Mihai OGRINJI

Pădurea Letea rămâne, indiferent de anotimp, o ispită cu totul aparte pentru cunoscătorii Deltei. Cu tenta ei tropicală, insolită, dunele de nisip par să fie piesele de rezistență care au dat faimă locului. Nu e doar atât. Specialiștii și turiștii pasionați de un univers special nu stau mult pe gânduri să pornească într-acolo, chit că sunt puși să înfrunte mici și sâcâitoare vicisitudini. Iată cum arată o teribilă cetate vegetală: diverse specii de stejar (de luncă, brumăriu) și de plop, frasini, peri și liane, păducel și lemn câinesc, sânger, corn - bătorii de cornată știu despre ce este vorba! - ori călin. Da, o veritabilă cetate vegetală, cu note luxuriante, în interiorul căreia se dă o luptă strașnică pentru... lumină și apă. Este și un imperiu al insectelor înțepătoare, care atacă fără nici un fel de somație. Între acestea, ca o regină funestă, se arată rar de tot și Văduva neagră, un păianjen - desigur, femelă! - cu „castel” în pământ și cu un venin ce poate fi chiar letal. Oricum, infinit mai mulți bărbați au căzut victime ale văduvelor negre cu două picioare...

Cu vegetație puțină și urme vizibile din an în Paști, lăsate pe nisip de șerpii tradițional nepericuloși - atenție, însă, în ultima vreme au apărut viperele! - priveliștile dunelor de nisip, întruchipând un fel de fâșii paralele cu țărmul Mării, ce poartă numele de hasmacuri, au și ele farmecul lor. Norocoșii vor putea zări în această zonă forestieră - declarată Rezervație naturală încă din 1938 - și zbor de vultur codalb. Din păcate, e foarte scump la vedere. Nu mai vorbesc de iepuri și porci mistreți, căprioare, vulpi și chiar lupi, fazani și călifari. Caii sălbăticiți - unii încă purtând urme de danga - au devenit în ultimii ani adevărate celebrități, unii alergând și pe eticheta unui vin roșu foarte bun, produs într-o podgorie dobrogeană. *Vitis* (vinifera?) *silvestris* are doar în pădurea Letea rădăcini adânci și înălțimi amețitoare... Bref: cine știe să privească are multe de văzut aici. Inclusiv satul Letea, cu case vopsite siniliu, garduri din nuiele împletite și drumuri de nisip. Numai vânt și ploaie să nu fie în timpul vizitei. Iar dacă chiar se întâmplă, nu strică o experiență de gradul Delta!

Acasă la Dinu Lipatti

Mircea MITROFAN

În zona Argeșului, la marginea satului Ciolcești, se află casa pianistului și compozitorului român Dinu Lipatti. Frumoasa vilă e situată într-un cadru natural de poveste, sub geana unei păduri bătrâne, cu vederi panoramice spre valea micului sat.

Pentru început o să vă povestesc o întâmplare mai puțin obișnuită pe care am avut-o la Casa memorială Dinu Lipatti din Ciolcești. După aproximativ două ore de mers cu mașina din București am ajuns pe la prânz în satul Ciolcești. Evident că am greșit drumul de câteva ori până am intrat în sat, dar nu ne-a descurajat încurcătura. Mai mult, ne-a ambiționat să ajungem cât mai repede la destinație. Eram foarte curios să văd cum arată frumoasa vilă a lui Dinu Lipatti. Citisem încă de acasă câteva informații, dar mi-am păstrat o anumită doză de curiozitate. Era o zi însorită, plăcută, perfectă pentru cei pasionați de fotografie. Era o zi pe gustul meu.

Am întrebat mai mulți localnici până am ajuns la vila lui Lipatti, aflată în capătul satului. Am intrat în curtea generoasă și am parcat mașina în fața casei. A coborât spre noi paznicul și l-am întrebat dacă putem să vizităm casa memorială. Ne-a răspuns că deocamdată nu e nimeni, iar doamna muzeograf e foarte necăjită pentru că și-a pierdut porcul din gospodărie și a plecat în pădure. Evident că ne-a amuzat întâmplarea, dar ne-a sugerat să așteptăm câteva minute. Peste un timp a apărut și doamna muzeograf, o femeie trecută de a doua tinerețe, îmbrăcată țărănește și cu o năframă înflorată pe cap. Ne-a salutat și ne-a spus că are un necaz mare și nu prea poate să ne povestească despre istoria locului. Am rămas surprinși, dar a insistat să îi adresăm cât mai multe întrebări. Doar în acest mod ne va putea povesti despre casa memorială și Dinu Lipatti. Ne-a invitat în casă, dar nu înainte de a ne acoperi încălțămintea cu o pereche de bahili.

Ne simțeam ca niște elevi cuminți la școală. Adresam întrebări, iar doamna ne povestea tare și răspicat istoria locului. Prima încăpere era spațioasă, cu piese de mobilier de epocă, foarte multe fotografii cu Dinu Lipatti, mai multe obiecte legate de viața și activitatea marelui pianist, un valoros pian Bechstein, obiecte din ceramică, mai multe documente și vitrine cu tablouri cu chipul lui Lipatti în creion. În această încăpere mi-au atras atenția trei expoziții cu fotografii: „Copilăria – Primele manifestări ale înclinațiilor muzicale”, „Pe podiumul consacrării

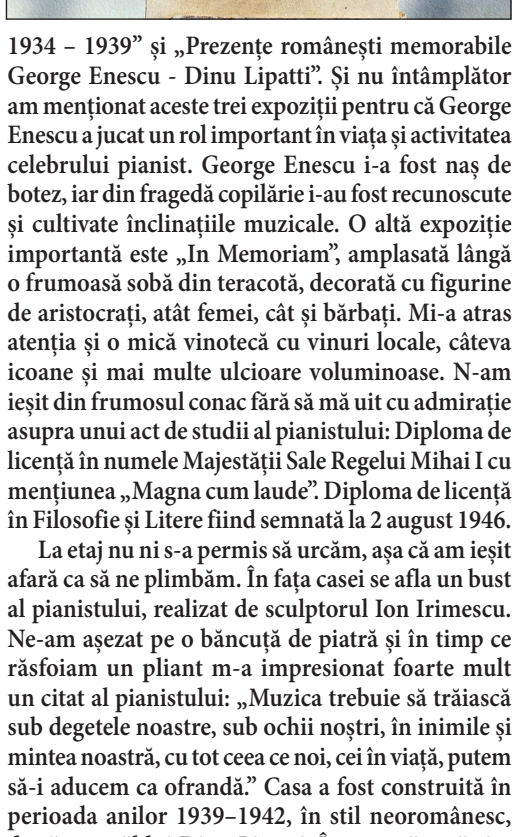

1934 – 1939” și „Prezențe românești memorabile George Enescu - Dinu Lipatti”. Și nu întâmplător am menționat aceste trei expoziții pentru că George Enescu a jucat un rol important în viața și activitatea celebrului pianist. George Enescu i-a fost naș de botez, iar din fragedă copilărie i-au fost recunoscute și cultivate înclinațiile muzicale. O altă expoziție importantă este „In Memoriam”, amplasată lângă o frumoasă sobă din teracotă, decorată cu figurine de aristocrați, atât femei, cât și bărbați. Mi-a atras atenția și o mică vinotecă cu vinuri locale, câteva icoane și mai multe ulcioare voluminoase. N-am ieșit din frumosul conac fără să mă uit cu admirație asupra unui act de studii al pianistului: Diploma de licență în numele Majestății Sale Regelui Mihai I cu mențiunea „Magna cum laude”. Diploma de licență în Filosofie și Litere fiind semnată la 2 august 1946.

La etaj nu ni s-a permis să urcăm, așa că am ieșit afară ca să ne plimbăm. În fața casei se afla un bust al pianistului, realizat de sculptorul Ion Irimescu. Ne-am așezat pe o băncuță de piatră și în timp ce răsfoiam un pliant m-a impresionat foarte mult un citat al pianistului: „Muzica trebuie să trăiască sub degetele noastre, sub ochii noștri, în inimile și mintea noastră, cu tot ceea ce noi, cei în viață, putem să-i aducem ca ofrandă.” Casa a fost construită în perioada anilor 1939–1942, în stil neoromânesc, de către tatăl lui Dinu Lipatti. În această casă și-a petrecut copilăria Dinu Lipatti și mai târziu evadările sale de creație. Marea majoritate a documentelor, fotografiilor și obiectelor din casă ce i-au aparținut lui Dinu Lipatti au fost donate actualului muzeu de către fratele pianistului, ambasadorul Valentin Lipatti. Pianistul s-a stins din viață la numai 33 de ani, fiind răpus de o boală necruțătoare. Se spune că atunci când s-a stins avea în mână partitura Quartetului în Fa minor de Ludwig van Beethoven, iar ultimele sale cuvinte au fost: „Nu-i de ajuns să fii mare compozitor ca să scrii muzica asta, trebuie să fi fost ales ca instrument al lui Dumnezeu”.

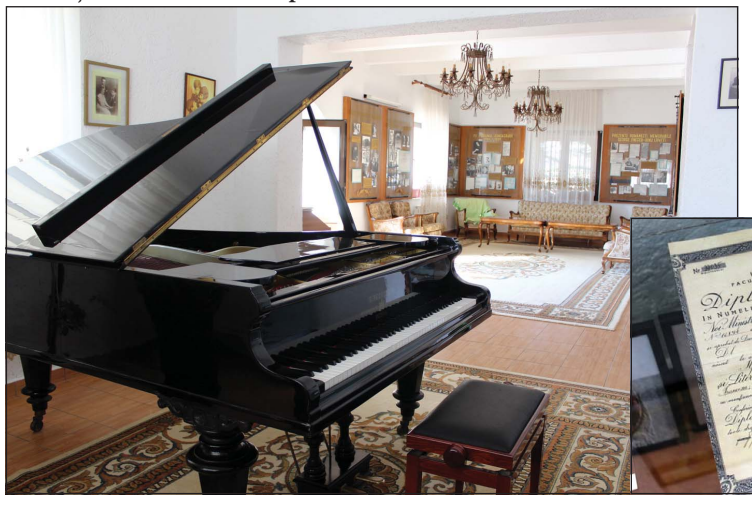

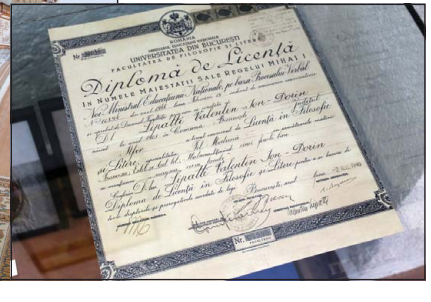

Scrisoarea lunii

VREAU ACASĂ

Olga CĂPĂȚÎNĂ

Eu nu sunt legată de lucru, de casă, de un loc oarecare. Am schimbat ușor locul de lucru, locul de trai. Am cumpărat și vândut case. Am dăruit, am împărțit, am consacrat, și cu cât mai mult am dăruit, cu atât mai mult am avut.

De câte ori sunt întrebată unde e casa mea, eu răspund senin și cu încredere: la Lencăuți. Casa, ca atare, nu este. Ea este în sufletul meu. Acea casă din copilărie, care nici nu a fost casa mea. Dar o port cu mine peste tot și povestesc despre casa din copilărie. Pentru că atunci a fost bine. Pentru că mama era alături și surorile mele. Atât cât a fost casa și mama, eram și noi împreună. Apoi mama ne-a părăsit și ne-am împrăștiat și noi. Care și încotro.

La Lencăuți a rămas sora mea. Vin la ea ca acasă. Nici nu-mi dau seama, când o strig nu pe nume, dar îi zic „mama". Ea zâmbește și mă întreabă: „Ți-e dor de mama"? Și atunci îmi dau seama că i-am zis ei, surorii mele, care a rămas la Lencăuți „mama". Să fie oare Lencăuțul casa mea? Lencăuțul, pe care l-am părăsit fără regret? Unde nici casă nu am avut?

Aventuri pe două roți (2)

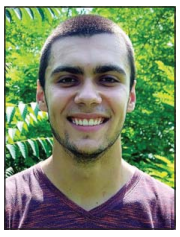

Mihai GHILAN, Căușeni

Peisaje de la Căușeni

La începutul vacanței de vară, mi-am pus în minte să pornesc într-o mică aventură de vreo 2-3 zile, pentru a admira Natura din regiunea mea natală - Căușeni. Aveam ca scop să văd lebede și pelicani. În prima zi am efectuat traseul Căușeni-Grigorievca-Baccealia-Plop- Zolotievca-Coșcalia – sunt recunoscător revistei NATURA că le-a publicat în numărul iunie 2021, pag. 15. Iată cum a continuat expediția mea:

O nouă zi, o nouă aventură pe 2 roți. Era început de ora 9 și eram gata să continui drumeția. Aveam de vizitat 7 lacuri, mari și mici, dar toate bogate în păsări acvatice. Prima mea destinație era lacul din Coșcalia, iar la final mă aștepta un iaz în apropiere de Sălcuța Nouă. După asta urma să revin de unde m-am pornit. Așadar, o drumeție lungă și grea, dar promițătoare.

La prima destinație am fost întâlnit de stârci, lăcari de stuf, chiar și de-o gaie neagră. În jumătate de oră am reușit să studiez acest lac și m-am îndreptat spre următorul, aflat peste deal. Acolo am fost încântat să văd o familie de călifari roșii cu 5 pui care aveau doar câteva zile. Am mai văzut un nagâț, o barză și alte păsări amatoare de apă. Am stat doar 10 minute căci lacul era mic, apoi m-am îndreptat direct spre a treia locație unde erau 2 lacuri de acumulare ce au împreună 3 km lungime.

Pe drum spre aceste lacuri, în partea de nord a satului Sălcuța, am observat multe ciori zburând în toate direcțiile. Mi se părea straniu, mai ales că numărul lor se mărea cu cât mă apropiam mai mult de lacuri. Ajuns la primul dintre ele, am cercetat cu privirea toată suprafața lacului, dar apa părea să fie foarte liniștită și nu vedeam nimic. Urmărind constant sursa sunetului, mi-a atras atenția ceva ce părea a fi o pungă mare într-un copac. Cu cât mă apropiam mai mult, se adevereau temerile mele că ar putea fi o pasăre moartă. Din proprie experiență am învățat să inspectez orice lucru care pare straniu, chiar dacă pare un simplu bolovan sau o sacoșă, căci de nenumărate ori am găsit păsări moarte. Din păcate, în cazul de față chiar era un stârc cenușiu. Era un exemplar mare și frumos, dar mort și legat cu piciorul de o creangă. Era cu siguranță fapta unui om - o faptă îngrozitoare.

Am făcut o poză pentru a avea dovada acestui caz, apoi am lăsat cadavrul și am plecat spre colonia de ciori. Cu cât mai mult mă apropiam, cu atât zarva se intensifica, iar curiozitatea mea era din ce în ce mai mare. Ajuns acolo, am văzut sute de ciori și sute de cuiburi în plopii înalți. Pe jos erau mulți pui căzuți și decedați, de toate mărimile. În total am găsit vreo 500 de păsări, dintre care vreo 150 pui apți de zbor care din păcate au murit. Pe lângă colonia de ciori am mai văzut stârci roșii și cenușii, egrete mari și corbi. Exact când am ajuns la capăt de lac, am văzut pe un teren agricol un alt lucru straniu: o cioară ce avusese aceeași soartă precum stârcul de mai de înainte. Eram deja furios pentru că cel ce a făcut acea faptă a mai și repetat-o. Am făcut iarăși o poză și apoi am plecat cu gândul la următoarea destinație.

Aveam vreo 10 kilometri până la următoarele 2 lacuri și eram deja destul de obosit, dar din fericire era o zi înnorată și sufla o briză ușoară. Pe drum am întâlnit un băiat de vreo 12 ani, care era la fel ca mine pe bicicletă și părea să vrea o cursă. Eu nu mă dădeam în vânt după asta pentru că eram obosit și mă gândeam la kilometrii ce urmau. La un moment dat căile noastre s-au separat, iar eu eram la 10 minute de următorul lac. Acolo pescarii se odihneau și prindeau pește (în perioada de prohibiție). I-am ignorat și am căutat în continuare pelicanii pe care am reușit să-i găsesc ieri. Am avut noroc și am găsit un ciocîntors - o pasăre elegantă, frumoasă, cu un aspect unic. O pereche de călifari și câteva prigorii de asemenea și-au etalat penajul frumos în apropierea lacului. Alături de acest lac se afla un altul mai mic, pe care l-am verificat în scurt timp. Acolo am rămas extrem de mirat de ceea ce am văzut: o pereche de călifari roșii care avea tocmai 25 de pui! Mi se părea uluitor și straniu în același timp, căci știam că aceste păsări rareori ajung să aibă mai mult de 10 pui. Abia apoi am aflat că această specie organizează un fel de creșe: după eclozare puii sunt duși de părinți la apă și sunt adunați în grupuri mari pe care le îngrijesc una-două femele, cam cum fac oamenii când duc copiii la grădiniță. Nu am stat foarte mult acolo, pentru că părinții călifari sunt foarte protectivi și erau deranjați de prezența mea. Așa ca m-am dus spre ultimul punct.

Timpul se scurgea prea repede și riscam să ajung acasă după asfințit. Ca să scad din distanță, am decis să merg printr-un lan de grâu. A fost dificil și „scurtătura" a durat mai mult decât am estimat, dar apoi am înțeles că mă aflam pe un deal, iar lacul era mai jos decât mine. În fața mea se deschidea un peisaj de a cărui frumusețe am rămas de-a dreptul uluit! Am coborât în vale rapid și atent, iar când am ajuns la lac am auzit de îndată o găinușă de baltă, după care am observat un stârc pitic și unul cenușiu. În rest lacul părea destul de gol și nu foarte impresionant. Recunosc că eram grăbit și poate am făcut o observare superficială, dar mai aveam o oră de lumină și îmi rămâneau de pedalat 10 km grei.

În drum spre casă, am trecut prin satul Cârnățenii Noi, unde am văzut o cucuvea, pentru prima dată în viață. Pasărea se afla pe malul râului Botna și mă spiona dintr-o clădire avariată și abandonată. Acolo eu și o rață ne-am speriat reciproc: eu cu pura mea prezență, ea cu zgomotoasa decolare urmată de un măcănit indignat.

Am ajuns în sat fix când soarele apunea, lumina dispărea cu fiecare secundă, iar eu mă consideram deja acasă.

Deși nu am reușit să văd pelicani, sunt recunoscător pentru restul păsărilor observate și locurilor pe care le-am explorat. Obiectivul meu de a vedea pelicani nu s-a sfârșit și sunt aproape sigur că îi voi vedea vara asta cu o altă ocazie.

La final vă îndemn să ieșiți în natură - plecați într-o pădure, vizitați un lac, plimbați-vă printr-un parc sau admirați peisajul dintr-un vârf de deal. Natura este frumoasă, iar fără ea nu are sens existența noastră. Privind mai atent, ascultând mai bine și căutând cu răbdare, veți avea șansa de a observa lucruri cu care puțini se pot lăuda că au văzut.

Am semnat Codul Deontologic al Jurnalistului

CE NUME PURTĂM

Dr. Maria COSNICEANU

BOȚOC

Numele *Boțoc* este o formă derivată de la prenumele *Boțu*. În epoca precreștină strămoșii noștri foloseau, în funcție de nume, cuvinte obișnuite ale limbii, unul dintre acelea fiind și *boț* „cocoloș, bulgăre, ghemotoc". Și azi, drăgostind un copil, i se spune *boț, boțișor cu ochi.*

Conform atestărilor documentare, *Boțu(l)* a circulat, ca prenume și ca patronim pe întreg teritoriul daco-roman, în diferite forme: *Boț, Boțu, Boța, Boțea, Boțan, Boțoc, Boțoacă, Boțoagă, Boțescu* etc. În documentele basarabene, la 1573, este atestat prenumele *Boțul: Boțul*, slugă domnească. În documentele moldovenești, la 1595-1604, este atestat *Boțul*, păstor de porci și de oi; la 1619-1623 – *Boțul*, fiul lui Andreica ș.a. De la *Boțul*, cu sufixul augmentativ *-an*, a apărut numele *Boțan*, cu sensul „boț mare", adică „zdravăn, viguros", nume frecvent atestat în documentele basarabene. De la *Boțul*, cu sufixul augmentativ-depreciativ *-oc*, specific pentru numele din Ardeal (de ex., *Mihoc* < *Mihail*), a apărut numele *Boțoc*. Numele *Boțoc* nu este atestat în documentele basarabene.

Azi, în republică, numele *Boțoc* este purtat de 318 persoane, *Boțu* – de 233 de persoane, *Boțul* – de 26 și *Boțan* – de 1203 persoane.

CASAPU

Numele *Casapu* are la bază substantivul regional *casap*, pronunțat și *cățap*, provenit din turcescul *kasap*, și având sensul de „măcelar" – persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum și cu vânzarea cărnii lor. Deci, cuvintele *măcelar* și *casap* sunt numirile unei ocupații, îndeletniciri, meserii ale persoanelor respective. De la acest sens direct al cuvântului *măcelar* a provenit și sensul figurat: om crud, nemilos, care simte plăcere când vede pe altul suferind; om brutal. De la acest sens figurat cuvintele *măcelar* și *casap* au devenit porecle, atribuite persoanelor cu asemenea trăsături de caracter: cruzime, brutalitate. Din atestările documentare foarte vechi nu putem să ne dăm seama când numele *Casapu* a provenit de la numirea ocupației și când a provenit din poreclă. În documentele moldovenești, la 1605, sunt atestați *Iacomi Casapu* și *Lamba Casapu*. La 1774, în Târgul Cernăuți, sunt atestați: *Constantin Căsap* și *Tănasă Căsap*. Tot la 1774, în Târgul Iași, unde prenumele locuitorilor este însoțit de numirea ocupației, meseriei lor, printre mulțimea de ocupații este atestată și cea de *Casap*: *Toader casap*, *Steri casap* etc. Multe din numirile respective, printre care și cea de *casap*, au devenit mai târziu nume de familie. La 1803, în documentele Lăpușnei, este atestat un *Iani Căsapu* din Eși, care a stăpânit un timp o parte din moșia Hâncești. În cazul acesta *Căsapu* este nume de familie, scris cu majusculă. Din aceste atestări putem conchide că, dacă nu toate, apoi majoritatea numelor *Casapu* au provenit de la numirea ocupației respective. Alte atestări nu se întâlnesc.

Azi, în republică, 916 persoane sunt scrise cu forma *Casap* și 510 persoane cu forma corectă, recomandabilă *Casapu*.

Din poșta redacției

BUNICA

Igor GUZUN

Vărzările coapte în cuptor pe frunze de nuc și gustul lor, fără egal.

Bomboanele uitate în sertare, special parcă pentru a fi găsite.

Fructele uscate.

Fusul.

Și numaidecât acul cu ureche mare.

Pernele din casa cea mare, care depozitau între ele răcoarea în zilele de vară.

Și plapuma ceea grea ca o iarnă lungă, dar mereu caldă ca o persoană dragă.

Obiecte și, mai ales, stări.

Asta înseamnă bunica.

Și să ne scuze engleza și franceza cu bunicile lor – „grandmother" și „grand-mère" – însă doar în limba română bunica este celălalt cuvânt pentru bunătate.

Ca s-o ținem minte pe bunica până la vârsta ceea înaintată la care vom folosi acul cu ureche mare al bunicii ca să punem ața în ac.

Iar bunătatea să treacă de la generație la generație ca un fir roșu.

Colegiul redacțional:

Alecu Reniță (redactor-șef), Lilia Curchi, Paraschiva Mămăligă (secretar), Petru Pascaru (designer), Ionel Căpiță, Gheorghe Budeanu, Silvia Ursul, Aurelian Silvestru, Sorenela Reniță, Dinu Rusu, Sânziana Pop (săptămânalul „Formula AS"), Eugen Statnic (Germania), Cristian Lascu („National Geographic" România), Mihai Ogrinji („România Pitorească"), Grigore Tinică, profesor, doctor (Iași), Dan Hazaparu (FDDR), Elena Scobioală, Ioana Bobână.

NATURA

Orice articol publicat în revista „NATURA" reflectă punctul de vedere al semnatarului și poate să nu coincidă cu cel al redacției.

Adresa redacției: str. S. Lazo, nr.13, or. Chișinău, 2004, Moldova
tel./fax: 23-71-49
E-mail: natura@natura.md
Pagina WEB: http//www.natura.md
Facebook.com/Natura.md

Tipar: Editura „Universul"
Tiraj: 4000 ex. Comanda: 494

Drumul de pe creste

Transalpina, sora mai mare, pe măsura... înălțimilor, a Transfăgărășanului

Text şi foto: Sorenela RENIȚĂ

Transfăgărășanul, „drumul dintre nori”, considerat cel mai spectaculos din lume se poate mândri cu o soră mai mare pe măsura… înălțimilor. De cea din urmă îmi aduc aminte ca prin negură, nu pentru c-ar fi trecut atât de mulți ani de când i-am zărit chipul sau că nu era unul memorabil (dimpotrivă), ci, fiindcă atunci când am cunoscut-o, chiar era învăluită într-o maramă albă de ceață. Năframa de culoarea zăpezilor veșnice, însă, o făcea mai intrigantă pe cea cu numele Transalpina, accentuându-i, totodată, frumusețea răpitoare.

Deși pare fragedă, e o tinerețe ca din basmul lui Petre Ispirescu. Primele văpăi din povestea ei pare-se că s-ar fi aprins încă de pe vremea războaielor daco-romane, având, prin urmare, aproximativ 2.000 de ani. Pe vechile hărți de istorie apare drept „coridorul IV strategic roman”. Ulterior, ar fi devenit poteca păstorilor din Mărginimea Sibiului. Chiar și-n scurta noastră călătorie, am întâlnit în cale turme de oi care înaintau nestingherite pe șoseaua îngustă – din „deprindere” seculară, probabil. Contururile actuale, traseul strategic le-a prins, totuși, în perioada interbelică și, îndeosebi după anul 2009, când a început asfaltarea celui mai „înalt” drum din România.

Transalpina (DN 67C) străbate munții Parâng ai Carpaților Meridionali, pornind de la sud, din Novaci (județul Gorj), șerpuind înspre nord, către Sebeș (județul Alba) pe un segment de aproximativ 150 de km, făcând legătura dintre Oltenia și Transilvania. Porțiunea dintre Rânca și Obârșia Lotrului este apreciată ca fiind cea mai impresionantă parte a traseului, cuprinzând și punctul de altitudine maximă, Pasul Urdele (2.145 m). Propun să lăsăm, însă, numerele deoparte și să ne delectăm cu farmecul reginei cuceritoare a drumurilor, așa cum se prezintă singură, în realitate, la fața locului.

Aparent cuminte la început, acoperită inițial în câmpuri, podișuri și păduri, Transalpina devine din ce în ce mai curajoasă cu fiecare serpentină și cu fiecare stâncă ce-i definesc personalitatea. Tranziția dintre cele două elemente ale caracterului ei este realizată cu atâta măiestrie, încât nici nu ne vom da seama prea bine cum am ajuns aici, de parcă am fi navigat printr-un vis. Lipsa parapetelor pe multe secvențe de șosea ne fac să trăim și mai intens peisajul. Nici nu-ți vine să crezi că te poți deplasa atât de ușor, totuși, cu automobilul la asemenea înălțimi, iar, uneori, ți se pare că mașina ar pluti pe nori sau chiar ar trece prin ei. Cu toate acestea, ai grijă să nu te lași purtat de val, căci prăpăstiile sunt necruțătoare.

Tot urcând, și urcând, și urcând, ni se creează, pe alocuri, impresia că, dacă am întinde mâna prin fereastră, am putea atinge cerul, iar senzația aceasta îți dă un sentiment de fericire. Oprim mașina pe o margine de drum, pe unul dintre vârfuri. Suntem înconjurați de o ceață densă și de o liniște adâncă, dar atmosfera nu e deloc apăsătoare, nu ne tulbură sau răscolește, ci, din contra, ne relaxează. Aerul de munte, pe care încercăm să-l „îngrămădim” cât mai puternic în mințile și plămânii noștri obosiți de oraș, ne dă puteri noi.

Plimbându-ne un pic, simțim câțiva stropi de ploaie care ne răcoresc, iar vântul devine îndrăzneț. În depărtări se arată un amestec fascinant de fenomene meteorologice. Pe o parte a priveliștii – negură și nori consistenți prin care razele solare își fac cale pe versanți, formând lacuri și oglinzi de lumină, pe altă parte a panoramei – o întunecime de crezi că cerul s-a supărat foc. Apusul ce va urma într-o oră, cât ne aflăm în coborâre, va oferi, însă, un deznodământ surprinzător zilei. Orizontul și crestele vor îmbrăca, pașnice, diferite nuanțe de albastru, vedere pe care fundalurile Windows ar fi, fără îndoială, invidioase.

Nu m-aș simți împăcată față de dumneavoastră, dacă nu v-aș menționa, de asemenea, că, pe lângă drumul propriu-zis al Transalpinei, în zonă/pe traseu sunt de remarcat și atracții turistice precum: Peștera Muierilor și Polovragi, Cheile Oltețului, Masa Uriașilor, Valea Frumoasei, cetatea dacică de la Căpâlna, lacurile glaciare și de acumulare – Oașa, Gâlcescu, Tău, Vidra. Și…Șureanu, „lacul fără fund”.

O descriere aparte i-a dedicat Lucian Blaga celui din urmă, în cartea „Hronicul și cântecul vârstelor”, scriitorul fiind născut în apropierea Sebeșului (Lancrăm):

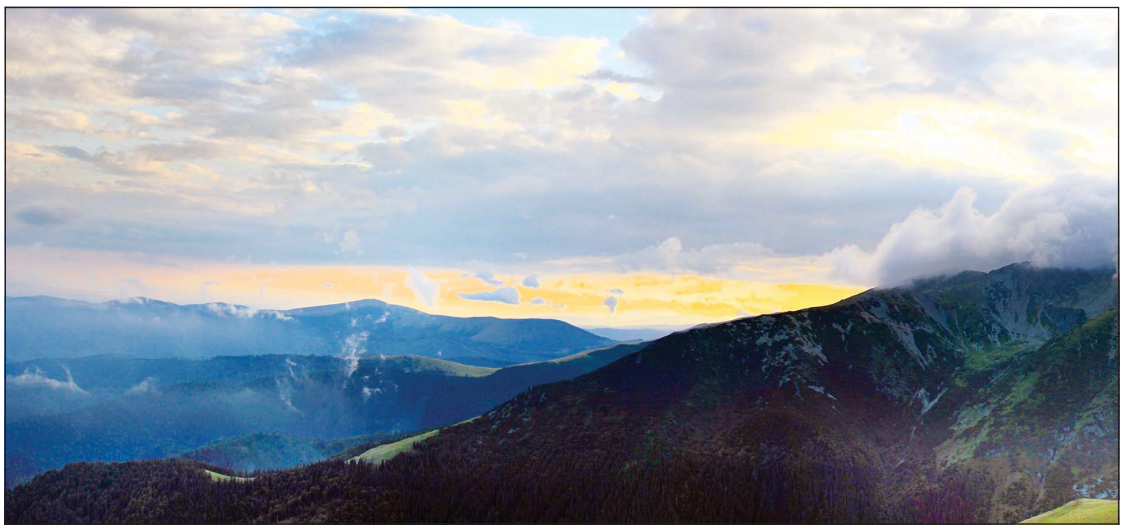

„Mai înaintăm câțiva pași și-n fața noastră sub creștetul boltit al Șurianului, într-o adâncitură, se întinde oglinda netedă a iezerului. Acesta era așadar ochiul de mare! «E ca și cum Marea ar avea un ochi în vârf de munte!» — așa îmi tălmăceam eu cuvântul. În apa iezerului, prundul se deslușea ca-n aer. Dar fundul se adâncea treptat, pentru ca la o anume depărtare să pară că nu mai este fund, și că iezerul are legături cu o Mare de undeva! (…)

Stâncile, ce alcătuiau, dincolo de apă și deasupra, vârful Șurianului, răspundeau cu sute de ecouri, limpezi, de gheață, la orice chiot al nostru. Dibuiam prin stratificările geologice ale Șurianului vârstele când această văgăună de apă a putut să fie cuib de balaur. Acum nu sălășluia în apă nici un balaur, dar ceva asemănător. Undele iezerului erau prielnice unei semințiii de tritoni, un fel de mici șopârle negre. Nu mai văzusem atare ființe.

«Dacă le extirpezi ochii, cresc alții în loc», ne spune Tata. Vasăzică, totuși niște ființe de basm, înzestrate cu daruri miraculoase, proprii altor ere! Nici nu se putea altfel.”

Nici nu se putea altfel. Ființe de basm pe tărâmuri de poveste.

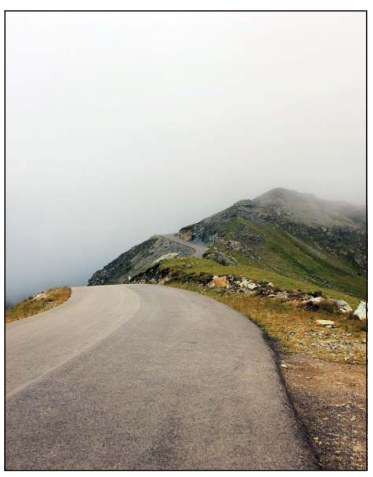

Ecologia – o șansă pentru mileniul trei
NATURA
Publicație de ecologie, turism și cultură
Abonează-te acum!
Indice de abonare:
PM 67805 (pers. fizice) – 6 lei/lună
PM 67804 (pers. jurid.) – 12 lei/lună
Abonarea on-line este disponibilă la adresa: www.natura.md/abonare

ISSN 1857-2677 00721